

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**SEYRAN ATEŞ'İN "GROßE REISE INS FEUER. DIE GESCHICHTE EINER
DEUTSCHEN TÜRKIN" ADLI ESERİNDE KADIN SORUNSAI**

Yüksek Lisans Tezi

Betül YALÇINKAYA

Ankara-2012

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**SEYRAN ATEŞ'İN "GROßE REISE INS FEUER. DIE GESCHICHTE EINER
DEUTSCHEN TÜRKIN" ADLI ESERİNDE KADIN SORUNSAĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Betül YALÇINKAYA

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ünal KAYA

Ankara-2012

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**SEYRAN ATEŞ'İN "GROßE REISE INS FEUER. DIE GESCHICHTE EINER
DEUTSCHEN TÜRKIN" ADLI ESERİNDE KADIN SORUNSAĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ünal KAYA

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmza

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(.../.../.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....
İmzası
.....

İÇİNDEKİLER

I.	Giriş.....	1
	1.Seyran Ateş.....	1
	1.1. Hayatı.....	1
	1.2. Eserleri.....	2
	1.3. Aldığı Ödüller.....	3
	1.4. Üyesi Olduğu Kuruluşlar.....	3
	2. “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin”	
	Adlı Eserin Özeti.....	4
	3. Seyran Ateş ile İlgili Araştırmalarda Son Durum.....	12
	4. Yöntem.....	13
II.	Seyran Ateş’in “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen	
	Türkin” Adlı Eserinde Kadın Sorunsalı.....	16
	1. Türkiye’den Almanya’ya İşgücü Göçü.....	16
	1.1. İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye’de Genel Durum (1945-1961).....	16
	1.2. İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya’da Genel Durum (1945-1961).....	20
	1.3. 30 Ekim 1961 tarihli İşgücü Anlaşması’ndan 23 Kasım 1973’te İşçi	
	Alımının Durdurulması’na.....	21
	1.3.1. Şahsi Girişimler.....	22
	1.3.2. Özel Aracılar.....	23
	1.4. 1974 Aile Birleşimi Yasası’ndan 1983 Yabancıların Dönüşünü	
	Özendirme Yasası’na.....	29
	1.5. 9 Kasım 1989 Berlin Duvarı’nın Yıkılışı’ndan 2005’te kurulan	
	Uyum Bakanlığı’na.....	34

1.6. 2007’de Yürürlüğe Giren Yabancılar Yasası’ndan Günümüz Almanya	
Türklerine.....	40
2. Konuk İşçi Edebiyatından Kültürlerarası Edebiyata.....	43
2.1. Konuk İşçi Edebiyatı.....	44
2.2. Göçmen Edebiyatı.....	46
2.3. Çokkültürlü Edebiyat.....	47
2.4. Kültürlerarası Edebiyat.....	48
3. Anlatım Teknikleri.....	49
3.1. Anlatım Biçimi.....	49
3.2. Anlatım Konumu.....	51
3.2.1. Tanrısal Anlatım Konumu.....	52
3.2.2. Ben Anlatım Konumu.....	52
3.2.3. Kişisel Anlatım Konumu.....	54
3.3. Bakış Açısı.....	55
3.4. Anlatım Tutumu.....	56
3.5. Zaman Kurgusu.....	57
3.5.1. Zaman Daraltması.....	57
3.5.2. Zaman Örtüşmesi.....	57
3.5.3. Zaman Genişletmesi.....	58
4. Ana Figürün Kadın Olarak Aile İçindeki Konumu.....	58
5. Ana Figürün Kadın Olarak Eğitim Hayatındaki Konumu.....	74
6. Kadın-Erkek İlişkisi.....	83
7. Ana Figürün Kadın Olarak İş Hayatındaki Konumu	91
8. Uyum Sorunu.....	95

III.	Sonuç.....	102
1.	Genel Değerlendirme.....	102
2.	Kaynakça.....	107
	Türkçe Özet.....	119
	İngilizce Özet.....	120

I. Giriş

1. Seyran Ateş

1.1. Hayatı

Ateş, 20 Nisan 1963 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Altı yaşına geldiğinde daha önceden Almanya'ya işçi olarak giden annesinin ve babasının yanına, Berlin-Wedding'e gitti. Birinci sınıfa başladığında sınıfının en iyileri arasında yer almayı başaran ve liseye geçtiğinde okul temsilcisi seçilen Seyran Ateş, evdeki baskıcı eğitim ve okulda gelişen özgüveni arasındaki uçurumda olmaya daha fazla dayanamayarak 17 yaşında evden kaçtı.¹ Okulu bitene kadar öğrenci evinde ve tanıdığı bir avukatın yanında kaldı.

1984 yılında Freie Universität Berlin'deki hukuk fakültesine kaydoldu ve öğrenimini karşılayabilmek için Kreuzberg'deki "Türk Kadınları Danışma ve Buluşma Merkezi"nde (TIO) danışman olarak çalışmaya başladı. Uğradığı saldırıda danışmanlığını yaptığı genç Türk kadın hayatını kaybederken Ateş, neredeyse omurilik felci olacak şekilde omurlarından yaralanmıştı.²

1990 yılında altı yıl önce üçüncü sınıfta yarım bıraktığı hukuk eğitimine devam edebilecek duruma geldi. 1993 yılında girdiği ilk devlet sınavında başarısız olurken iki yıl sonra aynı sınavı başarı ile verdi. Ateş, 1997'de iki Alman avukatla birlikte bir büro açtı.

¹ Bkz. Die Presse 11.06.2011, Seyran Ates: "Ein Menschenrecht, nicht zu glauben", son ziyaret tarihi 14.11.2012 (http://diepresse.com/home/leben/mensch/669542/Seyran-Ates_Ein-Menschenrecht-nicht-zu-glauben)

² Bkz. Greenpeace Magazin, 200, Sayı 6.03, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.greenpeace-magazin.de/index.php?id=3283>)

7 Temmuz 2006 yılında Berlin Kreuzberg'deki bir metro durağında bir boşanma davası çıkışında kadın müvekkilinin eşi tarafından tehditler aldı ve saldırıya uğradı.³ Bu olaydan sonra Ateş, müvekkil yakınlarından daha fazla tehdit almaya başladı ve 2006 yılında avukatlığı bıraktı.⁴ Kendisini korumak için iletişim bilgilerini gizli tutarak 2007'de avukatlık görevine geri döndü.⁵

19 Ekim 2009'da kendini tamamen geriye çekmeye karar veren Ateş, Şubat 2012'de Türk vatandaşlığından çıkarılmak için başvuruda bulunacağını açıkladı.⁶

1.2. Eserleri

- 1983: *Wo gehören wir hin?*
- 2003: *Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin.*
- 2004: *Religionsfreiheit nicht auf Kosten von Frauen und Mädchen*
- 2005: *Individualität*
- 2007: *Der Multikulti-Irrtum. Wie wir in Deutschland besser zusammenleben können*
- 2009: *Der Islam braucht eine sexuelle Revolution. Eine Streitschrift*

³ Bkz. Spiegel Online 09.06.2006, "Ehrenmorde" in Deutschland, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/anwaeltin-seyran-ates-ich-wollte-nicht-enden-wie-hirsi-ali-a-435261.html>)

⁴ Bkz. Der Tagesspiegel 05.09.2006, Wichtig für die Integration muslimischer Frauen, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.tagesspiegel.de/berlin/wichtig-fuer-die-integration-muslimischer-frauen/748152.html>)

⁵ Bkz. Der Tagesspiegel 06.09.2007, Frauenrechtlerin Ates arbeitet wieder als Anwältin, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.tagesspiegel.de/berlin/polizei-justiz/justiz-frauenrechtlerin-ates-arbeitet-wieder-als-anwaeltin/1035306.html>)

⁶ Bkz. Die Zeit, 16.2.2012 Nr. 08, Ade, du mein lieb Heimatland, son ziyaret tarihi 05.12.2012 (<http://www.zeit.de/2012/08/Staatsbuerger>)

1.3. Aldığı Ödüller

- 2012: Respektpreis des Bündnisses gegen Homophobie
- 2008: Arnold-Freymuth-Preis der Arnold-Freymuth-Gesellschaft
- 2008: Verdienstorden des Landes Berlin
- 2008: Johann-Philipp-Palm-Preis für Meinungs- und Pressefreiheit
- 2007: Menschenrechtspreis der Ingrid zu Solms-Stiftung
- 2007: Verdienstkreuz am Bande
- 2007: Margherita-von-Brentano-Preis der Freien Universität Berlin
- 2006: Ossip-K.-Flechtheim-Preis des Humanistischen Verbands Deutschlands (HVD)
- 2005: Frau des Jahres - Ehrung des Deutschen Staatsbürgerinnen-Verbandes e.V.
- 2005: Zivilcouragepreis des Berliner CSD e.V.
- 2004: Berliner Frauenpreis der Berliner Senatsverwaltung für Wirtschaft, Arbeit und Frauen

1.4.Üyesi Olduğu Kuruluşlar

- Federal Almanya Etnik Ayrımcılık Karşıtı Konfederasyon Yönetim Kurulu Üyesi (Bund gegen ethnische Diskriminierung in der Bundesrepublik Deutschland) (BDB)
- 2004 ile 2007 arasında Alman Sosyal Demokrat Partisi üyesi ve 2005 yılı milletvekili adayı
- 2006 yılından beri Alman İslam Konferansı Katılımcısı

2. “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin” Adlı Eserin Özeti

Üç eşi, dokuz çocuğu ve 4 gelini olan Ahmet, Erzurum’da doğmuş bir çiftçiydi. Memleketi olan Sivas’ın Kömürkaya Köyü’nde yaşıyordu. Ahmet gibi dokuz çocuğu olan Cafer ise sadece bir kadın ile evliydi. Ahmet’in oğlu, on yedi yaşındaki Mehmet kendisinden bir yaş genç olan Cafer’in kızı Hatun’u kendi rızası ile 1954’te kaçırdı. Cafer’in onuru kırılmıştı. Aileler arasında kanlı bir düşmanlık olmaması için Ahmet ve Cafer görüşerek başlık parasında anlaştı. Ardından da 20 Ekim 1954’te çiftin nikâhı kıyıldı. O günden sonra Hatun, Mehmet’in ailesi ile birlikte yaşamaya başladı.

Mehmet’in askerde olduğu sırada iki yaşındaki oğulları Kemal 1959’da hastalandı ve hayatını kaybetti. Kemal’in ölümünden bir ay sonra, 20 Haziran 1961’de, Hatun yeniden bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Ona, ölen abisinin kimliği verildi.

Mehmet, askerlik süresi bittikten sonra ailesinin yanına dönmedi, karısı ve Kemal ile birlikte İstanbul’da tek odalı bir ev tuttu ve boyahanede bir iş buldu. 20 Nisan 1963’te kızı Seyran doğdu.

Daha sonra iki kardeşi Ahmet ve Serpil dünyaya geldi. Kız kardeşi daha 4 aylıkken, annesi birden yok oldu. 6 ay sonra, Şubat 1969’da, babası da gitti. Her iki durumda da Seyran’a ne önceden haber verilmişti ne de bir açıklama yapılmıştı. Neler olduğunu da çok sonra anlamıştı: Mehmet Ateş, 1965’ten beri Almanya

Federal Cumhuriyeti'nde bir iş bulmaya çalışıyordu ama çabaları sonuçsuz kalmıştı. Kadınların şansı daha yüksek olduğu için de 1968'de Hatun'u önden göndermişti. Aile birleşimi esasına dayalı olarak kendisi de aynı şekilde "misafir işçi" sıfatıyla Berlin'e gidebilecekti.

Mehmet'in Berlin'e gelmesinden kısa bir süre sonra Hatun yine hamile kaldı. İçinde bulundukları durum itibariyle yeni bir çocuk onlar için söz konusu bile olamazdı ve o dönemlerde de kürtaj, Almanya Federal Cumhuriyeti'nde yasak olduğu için, Hatun izin aldı ve hamileliğinin dördüncü ayında İstanbul'a gitti. Bir doktor ona haplar ve oturma banyoları yazdı. Hatun'un izni bittiğinde hala hamileydi ama geri dönmek zorundaydı. Bu fırsatı da değerlendirerek Kemal'i, Seyran'ı ve Ahmet'i de yanına aldı. Serpil'i de bir yıl için İstanbul'da annesine bıraktı. Almanya'ya geri dönüş yolunda üç gün süren tren yolculuğu sırasında Hatun bebeğini düşürdü.

Seyran, annesine ev işlerinde yardım etmek, aynı zamanda da babasına ve ağabeylerine de hizmet etmek, mesela saçlarını yıkamak zorundaydı. Anne ve babası vardiyalı olarak çalışıyordu. Onların yokluğunda Kemal, kendisinden 4 yaş küçük olan ve sadece Almanca öğrenmek için oyun okuluna, ardından da ilkokula gidebilmek için evden çıkmasına izin verilen Seyran'a sürekli emirler veriyordu. Sınıf arkadaşları okuldan sonra buluşmak üzere sözleşirken, Seyran hiç zaman kaybetmeden eve gitmek zorundaydı.

Derste bir soru sorulduğunda genelde tek parmak kaldıran Seyran olurdu. Sınıf birincisi olarak Seyran, Gymnasium⁷'a gidebilecek bir öğrenciydi. Babası de buna karşı çıkmamıştı. Evde mümkün olduğunca az zaman geçirmek için Seyran, öğleden sonraları da ders yapılan Gesamtschule'ye gitmek istedi. Ailesi de Alman okul sistemini bilmediği için Seyran'a inanıp seçimini kabul etmek durumunda kaldılar.

Seyran, Gymnasium'da da dışlanan bir öğrenci olmasına rağmen sınıf başkanlığına aday oldu. İlk denemesi başarısızlıkla sonuçlandı; ancak ikinci seçimlerde amacına ulaştı. Bu, Seyran'ı okul temsilciliğine aday olmak konusunda cesaretlendirdi ve okul temsilcisi olarak seçilmesi ile birlikte öz güveni de yerine geldi. Eve gelir gelmez yeni kazandığı öz güvenini bir kenara bırakıp önceki Seyran olmaya devam etmesi gerekiyordu. Evde, geleneksel olarak yaşaması ve düşünmesi gereken, gerektiğinde evdeki tüm aile bireylerine yardımcı olması gereken bir Türk kızı olmak zorundaydı. Okulda ise ona daha çok özgürlük tanıyan Alman kültürü ile birlikteydi. On beş yaşındayken Seyran, kendisinden sekiz yaş büyük olan ve Türkiye'de yaşayan kuzeni Mustafa'nın onu beğendiğine inanmıştı. Hemen bunu üzerine anneler durumdan haberdar oldu ve Türkiye'den, içinde Seyran'a talip olduklarını belirten bir mektup geldi. Seyran'ın babası, tam da oğlu Kemal ve

⁷ Alman okul sisteminin basamakları şu şekildedir:

Hauptschule: (en düşük akademik düzey, daha çok gelişmiş ilköğretim (Volksschule) 9. seviyeye kadar (mezuniyet sınavı olarak Hauptschulabschluss);

Realschule: 10. Seviyeye kadar (mezuniyet sınavı olarak Mittlere Reife (Realschulabschluss); Gymnasium: (Dilbilgisi Okulu) 12. Veya 13. seviyeye kadar (mezuniyet sınavı olarak Abitur geçerlidir ve üniversiteye girmek için de gereklidir;

Gesamtschule: (kapsamlı okul) , diğer üç okulun özelliklerini sunmaktadır fakat Realschule ve Hauptschule arasında bir okuldur. Abitur sınavına girme imkânı bulunmamaktadır.

Bunların dışında, Berufsschule'de (meslek okulu) uygulanan staj sistemiyle mezuniyetten sonra profesyonel iş hayatı başlayabilmektedir. (Klemm, Klaus ; van Ackeren, Isabell, Entstehung, Struktur und Steuerung des deutschen Schulsystems: Eine Einführung, Wiesbaden, 2011)

Mustafa'nın kız kardeşi Mariye'yi evlendirmeye çalışırken kendi karısı Hatun ve Mustafa'nın annesinin kendisinin haberi olmadan Seyran ve Mustafa ile ilgili kararları ile karşılaştı.

1979'da Seyran ailesiyle birlikte Türkiye'ye gitti. Mustafa bu sırada başka biriyle nişanlı olmasına rağmen hala onun Seyran'la evlenmesini isteyen akrabaları vardı ve Seyran'ın babasının haberi olmadan çoğu gece Seyran ve Mustafa'nın bir akrabalarına ait olan yazlık evde buluşmaları için ortam hazırlıyorlardı. Sonuç olarak Mustafa ve Seyran evlenmedi ama Mariye ailelerin isteği üzerine Kemal'le evlenmek için Berlin'e geldi. Kemal'in isteksiz tavırlarının geçici olduğu düşünölerek çok da dikkate alınmadı.

Seyran on altı yaşına geldiğinde ailesi ve kişiliği arasındaki uçuruma daha fazla tahammöl edemeyeceğini ve o evden kurtulmak zorunda olduğunu düşünüyordu. Dost hayatı yaşamaya başladığı sarışın, kendisinden on bir yaş büyük olan öğretmenini Stefan da, daha reşit olmayan biriyle kendi evinde yakalanma riskini göze almak istemiyordu. Bu yüzden Seyran, 23 Aralık 1979'da evden kaçığında, Stefan onu, Berlin'deki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na götürdü. Orada kalmasına önce müsaade ettiler; ancak sonra ailesine haber vermeyi uygun buldular. Akrabaları Seyran'ı bir teyzesinde kalmaya ikna etmişti. Ama yılbaşında ailesi teyzesine ziyarete gelince onlarla birlikte eve döndü.

Ocak 1980'de Seyran yeniden kaçtı ve bir hafta bir öğretmeninin yanında saklandıktan sonra birlikte yaşayan iki kadının evine üçüncü kiracı olarak yerleşti.

Babasının onu okul çıkışlarında beklemesinden korktuğu için de bir psikologdan rapor alarak bir hafta okula gitmedi.

Seyran'ın başvurusu üzerine aile mahkemesi sadece velayeti ailesine bırakarak barınma kararını ellerinden aldı ve işçi refahı birliği çalışanı bir görevliye devretti. Görevli kişi Seyran'ın daha önce birlikte yaşadığı kadınların yanında kalmasına izin verdi.

Seyran, tekrar okula gitmeye başladığında küçük kardeşi Ahmet onu evinden alıp okula bırakıyordu. Çıkışlarda da yeniden evine bırakıyordu. Bir keresinde Seyran Ahmet'e sigara ikram ettiğinde onun tereddüt ve korkuyla etrafına baktığını fark etti. Bunun üzerine hemen babasının orada olabileceği aklına geldi. Etrafına baktığında babasını fark etti ve hemen oradan uzaklaştı.

Ailesi her fırsatta Seyran'la iletişim kurmaya çalışıyordu ve üç ay sonra Seyran, ailesini ziyaret etmek için cesaretini toplamıştı. Sonunda ailesini ziyarete gitti. İki saat sonra telefon çaldı ve arayan Seyran'ın bir arkadaşıydı. Bu aramanın ardından babası bunun önceden planlanmış bir kontrol araması olduğunu ve Seyran'ın zorla alıkonulmaktan korktuğunu fark etti.

Seyran reşit olur olmaz Stefan'ın yanına taşındı. Nükleer enerjiye karşı gösterilere katılmak için birlikte Brokdorf ve Gorleben'e gittiler. Ailesini ziyaret ettiği zamanlarda bunlardan bahsetmemişti.

1982 Mayısında Stefan ve Seyran bir apartta taşındılar ve kısa süre sonra da başka bir çift ile birlikte Şehrin Wilmersdorf bölgesinde kendi apartlarını kurdular.

Liseden mezun olunca Freie Universität Berlin'in Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu ve "Türk Kadınları Danışma ve Buluşma Merkezi"nde (TIO) danışman olarak çalışmaya başladı.

Apartın sakinleri tam da odalarını büyük emek ve maliyetle yaptırmışlarken 1984 Mayısında Seyran, Stefan'ı Kreuzberg'e taşınmaya ikna etti.

Seyran, ailesi ile arasındaki dört yıllık saklambaç oyununa bir son vermek istiyordu ve yavaş yavaş annesine bazı sırlarını anlatmaya başladı. 1984 Ağustosunda Annesini apartta yemeğe davet etti. Özellikle annesi çok heyecanlıydı; çünkü entelektüel insanların yanında rezil olmaktan korkuyordu.

Seyran, okuluna daha iyi odaklanabilmek için TIO 'dan 30 Eylül 1984'te ayrılmaya karar verdi. Ayrılmadan birkaç gün önce genç bir Türk kadınının sorunlarını dinlerken yaşlı bir adam merkeze zorla girdi, ceketinin iç cebinden bir silah çıkarıp üç el ateş etti ve kaçtı. Çalışan kadınlardan bir tanesi o kadar telaşlanmıştı ki acil durumda aranacak numaraların hiç biri aklına gelmiyordu. Bu yüzden yardım alabilmek için en yakın hastaneye kadar koştu. Seyran'ın danışmanlığını yaptığı kadın karnından vuruldu ve hayatını olay yerinde kaybetti. Seyran'ın çok fazla kanaması vardı ve neredeyse kısmi omurilik felci olacak şekilde omurlarından yaralanmıştı.

Üç hafta sonra VW-Minibüsüyle Stefan Seyran'ı hastaneden almaya geldiğinde hala sol kolu hissetmiyordu ve çok fazla da ağrısı vardı. Seyran'ın fizik tedavi uzmanı aylar süren bir çalışmanın sonunda, çek nörolog Václav Vojta tarafından geliştirilmiş bir yöntemle kolunu hareket ettirebilmişti. Ağrıları biraz hafiflemişti; ama hiçbir zaman tamamen kaybolmadılar.

Alman Polisi saldırganın Seyran'ın babası, Mehmet Ateş olduğunu düşünüyordu; ancak Mehmet Ateş o saatlerde fabrikada çalıştığını ispat edince tutuklanmaktan kurtuldu. Seyran, iki arkadaşı ve dört başka kişi saldırganı görmüştü. Tutuklanan saldırgan duvarcı ustasıydı ve 1985 Nisanında dava başladı.

Seyran ve Stefan kafalarını dağıtmak için Stefan'ın VW-Minibüsüyle Türkiye'ye gittiler. 1987 yazında Stefan'la gittiği başka bir Türkiye seyahatinden Seyran erken döndü. Böylece ilişkileri de sona erdi.

Hamburg'da Erwin Michelberger'in "Kopfffeuer" adlı filmin çekimlerinde iki aylığına amatör oyuncu olarak çalıştığı sırada gece hayatına başladı. İntihar düşünceleri de Seyran'ı tedirgin ediyordu. Berlin'deki bir kliniğin ruh sağlığı bölümünde üç aylık bir tedaviden sonra Seyran'ın haftada üç defa psikiyatriste gitmesi gerekiyordu.

1990 yılında nihayet altı yıl önce üçüncü sınıfta yarım bıraktığı hukuk eğitimine devam edecek durumda olduğunu hissetti. 1993 yılında girdiği ilk devlet sınavında başarısız oldu. Ancak iki yıl sonra bu sınavı başarı ile verdi. Seyran,

1997’de ikinci devlet sınavını da başarınca iki Alman avukatla birlikte bir avukatlık bürosu açtı. Bu arada da Seyran’ın ailesi Türkiye’ye dönmüştü.

İki ay sonra bu üç avukata bir dördüncüsü eklendi. Böylece dört kadın solcu feministler olarak öncelikle kadınlar, azınlıklar ve güçsüzler için çalışmak istiyorlardı. Başta bütün sekretarya işlerini kendileri yapıyorlardı ancak işleri arttıkça Seyran bir büro elemanı çalıştırmayı teklif etti. Çalışma arkadaşları bu teklifi reddettiler ve aralarında bundan kaynaklanan bir anlaşmazlık doğdu. Seyran, işi arkadaşlarından tamamen devralmak için onların payını ödedi ve kendine Yeşim Pınar isimli bir yardımcı tuttu. Seyran’la aynı fikirde olan Bircan Uruk ve Naile Tanış da Seyran’la ortak oldular.

Seyran Ateş, Bircan Uruk ve Naile Tanış’ın birlikte çalıştıkları ofiste herkes Türkçe ve Almanca konuşabiliyor ama herkes Almancayı Türkçeden daha iyi biliyordu. Hatta müvekkilleri telefonda Naile ile konuşurken onun Alman olduğunu ve biraz da Türkçe bildiğini düşünüyorlardı. Üçü de bu zamana kadar Almanlarla birlikte yaşadıkları için hayatlarında çok fazla Türkçe iletişim kurma ihtiyacı duymamışlardı. Bircan ve Naile’nin Alman eşleri vardı; ama üçünün de Alman vatandaşı olmasına rağmen isimlerinin Türkçe olması onların “Kadın Avukatlar Bürosu” yerine “Türk Avukatlar Bürosu” olarak anılmasına neden oluyordu.

Seyran’ın tahammül edemediği, erkeğin kendisi veya İslam değil toplumda erkeğin egemen güç olması ve buna boyun eğen kadınlardır. Seyran bu durumun farkına Türk bir erkeğe âşık olduktan ve kendisini şimdiye dek hiçbir ilişkisinde

olmadığı kadar iyi hissettikten sonra daha iyi anlamaktadır. Seyran’a, üniversite öğrenimini tamamladıktan sonra Almanya’da kadın avukatların o sıralarda iş bulmaları zor olduğu için iş bulamaması durumunda Türkiye’ye dönmeyi düşünüp düşünmediği sorulmuştu. Alman bir kadına hiçbir zaman geldiği köyüne dönmeyi düşünüp düşünmediği sorulmazdı. Alman bir kadına yurt dışına çıkmayı düşünüp düşünmediği sorulurdu ya da nereye gideceği sorulurdu. Ama Türkler hep “geri” gitmeliydi. Seyran’a sorulan bu soruda asıl amaç Seyran’ın Türkiye’ye mi yoksa Almanya’ya mı ait olduğunu öğrenmekti. Seyran için önemli olan ailenin nerede yaşadığı ve sosyal çevresinin nerde olduğudur. Sonunda Seyran şu an olduğu yerde kendini çok iyi hissettiğini anladı. Seyran birbirini hem tamamlayan hem benzeyen hem de birbirine karşıt olan iki kültürle yetişmiş ve bu iki kültürün diliyle rüyalarını görüyor düşünüyor ve konuşuyor. İki kültür arasındaki bu git gel Seyran için bir parçalanmışlık değil aksine hayatını zenginleştiren bir unsurdur.

3. Seyran Ateş ile İlgili Araştırmalarda Son Durum

Yaptığımız araştırmalar sonucunda Seyran Ateş ile ilgili akademik düzeyde, eserleri hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmamıza konu olan Seyran Ateş ve “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin” adlı eseri, yazarın avukat ve kadın hakları savunucusu olması sebebiyle siyasi içerikli ve kadın hakları konulu birçok yazı ve akademik çalışma içerisinde anılmaktadır. Ancak bunlar ya yazarın mesleği, siyasi görüşü ve kadın hak ve sorunları ile ilgili düşüncelerini vurgulamaktan ya da eserin içeriğinden bahsetmenin ötesine

geçmemektedir. Bu sebeple bunlar arasında çalışmamıza kaynak olabilecek nitelikte herhangi bir doküman mevcut değildir.

4. Yöntem

Çalışmamızda avukat ve kadın hakları savunucusu angaje bir yazar olan Seyran Ateş'in "Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin" adlı eserinde, aile ve toplumsal mücadeleleri sonucu hak, hukuku ve özgürlükleri hangi süreçlerden geçerek elde ettiği ve bunları kadın bakış açısı ile nasıl dile getirdiğini eseri, biçim ve içerik açısından inceleyerek örneklerle göstermeye çalışacağız.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazar, eser ve yöntem hakkında bilgi verilecek. İkinci bölümde Türkiye'den Almanya'ya işgücü göçü irdelendikten sonra bu göç sonucu şekillenip günümüze kadar gelmiş olan edebiyatlar ve temsilcileri incelenecek. Yine aynı bölümde kadın sorunsalı ele alınacak. Burada, ana figürün bugünkü hayatına gelene kadar karşılaştığı sorunlar ve bunların üstesinden gelmeye çalışırken başından geçen olaylar alıntılarla örneklenerek verilmeye çalışılacak. Yazarın hangi anlatım tekniklerini kullandığı eserden örneklerle gösterilecek. Çalışmanın son bölümünde, incelenen eser ve elde edilen sonuçların genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Yazar Ateş'in ailesi ile birlikte 1961'de Almanya ile Türkiye arasında imzalanan İşgücü Anlaşması'ndan sonra Almanya'ya gitmiş olması, çalışmanın tarihsel, kültürel ve ekonomik boyutunu öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla

disiplinlerarası bir yaklaşıma gerek duyulmaktadır.

Yazarın kadın olması nedeniyle çözümlemeler yaparken feminizm, kadın hakları gibi alanlar da dikkate alınacak. Şimdi bu alanlardan kısaca bahsetmek istiyoruz.

Feminizm, toplum içerisindeki ilişkilerin ve bu ilişkilerin düzenlenmesini sağlayan toplumsal kurumların cinsiyetler arası eşitliği gözetmesi için verilen mücadele olarak tanımlanabilir. Yani feminizm cinsiyetten kaynaklanan her türlü ayrımcılığın ve bu ayrımcılığın yol açtığı mağduriyetlerin giderilmesine ve tekrarlanmamasına yönelik olarak ortaya çıkan toplumsal bir harekettir. Feminizmin özellikleri arasında kadın sorununu ve diğer toplumsal sorunları kadın bakış açısı ile ele alması vardır. Bu nedenle feminist teoriler, toplumsal sorunların yanıtlarını kadın bakış açısı ile bulmaya çalışmaktadır. Feminist teoriler diğer bilim dallarından farklı olarak sosyoloji, psikoloji, felsefe, antropoloji, biyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih, edebiyat ve hukuk gibi alanların yer aldığı disiplinlerarası bir bilimsel araştırma ağı üzerine kuruludur. Bu teorilerdeki kadın bakış açısının amacı ise, toplumsal düzenin işleyişinde erkek egemen kurum ve yapıların kadını nasıl toplumsal ve ekonomik yönden erkeğe bağımlı hale getirdiğini açıklamaktır.⁸

Almanya'da 60'lı ve 70'li yıllarda karşımıza çıkan kadın hareketinin amacı da erkek egemen topluma karşı olan feminist teori doğrultusunda başlamıştı.

⁸ Bkz. Suğur Serap ve diğerleri, Toplumsal Yaşamda Kadın, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını no:884, Eskişehir, s.8

Patriarki⁹ olarak adlandırılan erkek egemen toplum yapısına karşı olan bu hareketin amacı, çifte standartlar ve kadınların toplum ve aile içerisindeki bastırılmışlığına karşı çıkmaktır. Aynı zamanda kadına toplum içerisinde erkeğe bağımlı olmadan yaşayabilen bir kimlik arayışı söz konusuydu.¹⁰

Bu sorunlar bütünü edebiyat bilimi açısından çözümlerken de eleştirel bir yaklaşım sergileme zorunluluğu ortaya çıkar. Edebiyat eleştirisi iki aşamalı bir yol olarak tanımlanır. Birinci aşama ayrıntılı bir analiz sürecidir. Burada eserin yapıtaşları yani kurgu, sorun, üslup, motif, sembol, söz sanatları gibi özellikler incelenir. Bu süreçte nesnel yaklaşım söz konusudur. Analizden sonra ise değerlendirme ve sonuca bağlama süreci başlar. Öznel bir yaklaşımla artık eser hakkında bir hüküm verilir. Bu yöntem doğrultusunda önce göç olgusu ayrıntılı olarak incelenecektir.

⁹ Bkz. Suğur Serap ve diğerleri, A.g.e., s.13

¹⁰ Bkz. Eidukeviciene Rūta, Jenseits des Geschlechterkampfes, Märtenbach, 2003, s.45

II. Seyran Ateş'in “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin” Adlı Eserinde Kadın Sorunsalı

1. Türkiye’den Almanya’ya İşgücü Göçü

1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Genel Durum (1945–1961)

Türkiye, stratejik önemi dolayısıyla, İkinci Dünya Savaşı’na dâhil edilmek istenmişti, ancak Birinci Dünya Savaşı’nda edindiği tecrübelerden dolayı direnmişti. Savaşa katılan diğer ülkelerin baskılarına karşı geldiği için ise İkinci Dünya Savaşı’nı izleyen ilk yıllarda Türkiye, dış politikada yalnız bırakıldı.¹¹

Çalışmamıza, doğrudan yer almadığı halde savaşı yakından yaşayan ve savaş ekonomisi uygulamak zorunda kalan Türkiye’nin bu dönemden nasıl etkilendiğini inceleyerek başlamak istiyoruz. Türkiye, savaş boyunca yarı seferberlik havasını yaşamıştır, yetişkin nüfusun askere alınmasıyla da üretim hacminde düşmeler olmuştur. Savaş öncesinde başlayan planlama çalışmaları ve sanayi yatırım programları, savunma harcamalarının bütçeye hâkim olması nedeniyle ertelenmiş, mevcut yatırımların korunup işletilmesi temel politika olarak benimsenmiştir.¹²

Türkiye’nin ekonomi politikasını belirleyen temel metin, hükümete ekonomiye müdahale konusunda sınırsız yetkiler veren 1940’ta çıkarılan ve “Milli

¹¹ Bkz. Özdal Habibe, Dinçer Bahadır, Yegin Mehmet, Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Ankara, 2009, s.155 – 159; Bkz. Mumcu Ahmet, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I-II, Anadolu Üniversitesi, 2009; Bkz. Yaşa Memduh, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, 1923 – 1978, Akbank Yayınları, 1980

¹² Bkz. Özdal Habibe, Dinçer Bahadır, Yegin Mehmet, A.g.e. s, 155-159; Bkz. Mumcu Ahmet, A.g.e.; Bkz. Yaşa Memduh, A.g.e.

Koruma Kanunu”¹³ olmuştur. Savaş ortamının bir gereği olarak çıkarılan bu yasa, savaşta yer alan diğer ülkelerin aldığı önlemlerin bir benzeriydi. Savaşa girmediği halde seferberlik ilan etmek zorunda kalan Türkiye’de ekonomi ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu bağlamda değinilmesi gereken ilk konu, Türkiye’nin ihrac ürünlerine olan talebinin artmış olmasıdır. Köylünün büyük çoğunluğunun silah altına alınmasıyla bu dönemde tarımsal üretim azalmıştır. Yani, savaş ekonomisi uygulamasının yükünü küçük köylü çekerken, kazançlı olan pazara dönük büyük çiftçi olmuştur. Altı çizilmesi gereken diğer bir konu ise, gelişmiş ülkelerin savaş içinde olmalarının yanı sıra Milli Koruma Kanunu çerçevesinde getirilen dış ticaret kısıtlamalarının ithalatın önemli ölçüde daralmasına yol açmış olmasıdır.¹⁴ İthalatın ve yerli üretimin daralmasının yarattığı kıtlık ortamı, devletin seferberliği para basarak finanse etme çabası ile birleştiğinde enflasyon ortamı doğmuştur.

Bu süreç ülkede yeni zenginlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1943 yılından savaşın bittiği 1945’e kadar Türkiye’de bir yanda savaşı fırsat bilip zenginleşenlerin¹⁵ sayısı artarken diğer yanda halkın büyük çoğunluğu yoksullaşmaya devam etmiştir.

ABD Dış İşleri Bakanı General George Marshall savaştan bitkin çıkan Avrupa devletlerinin kalkınmasını sağlamak için 1947’de Harvard Üniversitesi’nde

¹³ İkinci Dünya Savaşı’na katılmamasına rağmen Türkiye’nin ekonomisi savaşın derin etkilerine maruz kaldı. Erkeklerin silah altına alınmasıyla tarımda üretim azaldı. Buğday üretimi ve 1940 – 1941’deki ithalat bir önceki döneme göre yarı yarıya azaldı. Sanayileşme programı askıya alındı. Milli Koruma Kanunu’na dayanarak hükümet, çalışma süresini uzatmak, özel işletmelere geçici olarak el koymak, ithalat ve iç ticarete fiyatlara azami sınırlar ve ihracatta fiyatlara asgari sınırlar koymak ve temel ihtiyaç mallarını karneyle dağıtmak gibi tedbirler uyguladı. Bkz. Özer Mustafa, Türkiye Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 836, Eskişehir, 2004, s. 8.

¹⁴ Bkz. Günel Haldun, Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri, Ankara, 1983, s.35

¹⁵ Milli Korunma Kanununun uygulanmasında, özellikle fiyat kontrolündeki tutarsızlıklar dışalım ve dışsatım olanaklarının yaratılması gibi yollarla ortaya “savaş zengini” denilen bir zümre çıkmıştır.

yaptığı konuşmada, Avrupa ülkelerinin her şeyden önce kendi aralarında bir ekonomik işbirliğine girişmeleri ve birbirlerinin eksikliklerini tamamlamaları gerektiğini dile getirmişti. Bu genel işbirliği sonunda bir açık ortaya çıkması halindeyse Amerika, bunun kapatılması için yardım etmeliydi. Ön koşul olarak ise faydalanacak ülkelerin bu yardımı ortak bir yardım ve kalkınma kurumu çerçevesinde kullanmalarını önermişti. Bu önerileri tartışmak ve ekonomik istekleri saptamak amacıyla Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı 1947'de Paris'te toplanmıştı. Konferansa İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç katılmıştı.¹⁶

İktisadi İşbirliği Konferansına katılan Türkiye ise ekonomik durumu konusunda gerekli bilgileri verdikten sonra kalkınma programını gerçekleştirmek için dış yardım yapılmasını talep etmişti. Buna karşılık ABD'li uzmanlar ise Marshall Planı'nın, milli ekonomik kalkınma programının finansmanı için değil, savaştan dolayı yıkılmış Avrupa'nın kalkınması için hazırlanmış olduğunu savunmuştu. Daha sonra konuyu bir daha ele alan ABD Hükümeti, Türkiye'yi de Marshall Planı'na dâhil etmeye karar vermişti.¹⁷

¹⁶ Bkz. Dinan, Desmond, Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Cilt 1-2, İstanbul, 2005, s.166

¹⁷ Bkz. Gönlübol Mehmet, Ülmen Haluk, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919–1965), Ankara, 1969, s.236; Bkz. Tezel, Yahya Sezai, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Yurt Yayınevi, 1982, s.204, 301; Bkz. Armaoğlu, Fahir H., Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, s. 165

Böylece dört yılı kapsayan (1947–1951) Avrupa Kalkınma Projesi, yani Marshall yardımı başlamış ve Türkiye, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü’ne (OEEC)¹⁸ üye olmuştur.

Bundan sonra Türkiye ekonomisi hükümetin aldığı günlük ekonomik kararlara göre biçimlenmiş, bunun sonucunda ise çift yönlü bir enflasyon ortaya çıkmıştı. Yani bir taraftan talep enflasyonu diğer taraftan maliyet enflasyonu doğmuştu. Ekonomik bunalımı önlemek için “4 Ağustos Kararları”¹⁹ olarak bilinen önlemler alınmıştı. Türk Lirasının değerinin düşürülmesini de kapsayan bu önlemler paketi yeterli olmayınca ekonomik bunalım kaçınılmaz olmuştu. Tüm bu zorluklar siyasi ve toplumsal tedirginlikle pekişince 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine yol açmıştı. 1950–1960 yılları arasında ekonomide sanayinin payı arttırılmak istenmiş, ancak tarımdan sanayiye yeterli kaynak aktarılamadığından bu gerçekleşmemiştir. Daha sonraki yıllardaysa Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulmasıyla tekrar planlı ekonomiye geçilmiştir.²⁰

¹⁸ Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü Marshall yardımlarının dağıtımını için 1948’de kuruldu. ABD, yardımların gönderilmesi için Avrupa’da birliğin sağlanması adına bir örgüt oluşturulması ve bu konuda ortak çaba gösterilmesi gerektiğini önkoşul olarak öne sürdü. Yardım alan ülkeler bütünlüğü sağlamak için Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü’nü kurdular. On sekiz ülkeden oluşan örgütün üyeleri nüfus ve ekonomik gelişmişlik gibi farklılıklar gösteriyordu. Bu farklılıkların yanı sıra üyelerin farklı siyasi kültür ve savaş deneyimlerinin olması bütünleşme konusunda ortak bir karara varılmasını da zorlaştırıyordu. Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü, 1958 yılında Avrupa Ekonomi Topluluğu’nun kurulmasından sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü adıyla uluslararası ekonomik incelemeler yapan bir örgüt haline geldi. Bkz. Dinan Desmond, A.g.e., s. 126

¹⁹ Bkz. Aslandaş, Alper Sedat; Bıçakçı Baskın, Popüler Siyasi Deyimler Sözlüğü, İstanbul, 1995, s. 80; Bkz. Toker, Metin, Demokrasimizin İsmet Paşalı yılları, 1944–1973: Demokrasiden Darbeye 1957–1960, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992, s.143–144; Bkz. Boratav, Korkut, Türkiye İktisat tarihi, 1908–2007, Ankara, 2008, s. 111

²⁰ Bkz. Uras, T. Güngör, Bak, Ben Sana Anlatayım, İstanbul, 2010, s. 70

1.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Almanya’da Genel Durum (1945–1961)

İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın birçok bölgesi enkaz yığınlarına dönüşmüş ve şehirlerin altyapıları kullanılamaz hale gelmişti. Savaşın etkisi altında kalmış olan her yerde ev ve yiyecek kıtlığı kendini göstermişti. Savaşın ardından Almanya’da her alana el atan müttefikler ekonomiye de müdahale etmişlerdi. Batı bölgelerinde bulunan büyük işyerleri küçük atölyelere ve imalathanelere dönüştürülmüştü. Sovyet işgali bölgelerinde “Nazilikten tecrit”²¹ adı altında devletleştirme çabaları görülmeye başlanmıştır. Bu çabanın amacı ise sözkonusu bölgelere Sovyet modeline göre hazırlanmış, sosyalist merkezli bir ekonomiyi yerleştirebilmektir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin, doğu Avrupa ve işgal ettiği bölgelerdeki üstünlüğü batı devletlerinin itimatsızlığını arttırmış, Almanya üzerindeki politikalarında da bazı değişikliklere yol açmıştır.

Almanya’da savaşın yol açtığı yıkım insanlara hayatlarını devam ettirebilmek konusunda çok büyük zorluklar yaşatmaktaydı. Şehirler ve evler bombardımanlar sonucu yanıp kül olmuş, insanların her türlü ihtiyaçlarını karşılamakta kullandıkları yerler tamamen yıkılmıştı. Moloz yığınları arasındaki insanlar bir an önce toparlanabilmek için büyük çaba sarf etti. Savaş bitmişti; ancak insanlar artık yıkıntılar arasında hayatta kalabilmek için savaşıyorlardı.

Bu aşamada en büyük sorunsu açlıktı. Mağlup olarak çıkılan savaşın ardından gelen kaos ortamı, devletin yaptığı gıda yardımlarının da tükenmesine neden

²¹Dyck, Joachim; Haenicke, Diether H., University Governance and Humanistic Scholarship: Studies, Germany, 2002, s.223-224; nazilikten tecrit etm.: entnazifizieren, Steuerwald, Karl, Almanca-Türkçe Sözlük, Wiesbaden, 1987

olmuştu. Almanya’da insanlar bu zorlu şartlar altında hayatlarını sürdürmeye çalışırken 1946 yılında orta Avrupa’yı etkisi altına alan en soğuk kışlardan biri yaşanıyordu. Kar ve buz nedeniyle sular donmuş, ulaşım durmuş ve zaten zor olan hayat, daha da güçleşmişti. Kara kış nihayet dört ay sonra bittiğinde bölgelerin ve şehirlerin stokları çoktan tükenmişti.²² İnsanlar zor da olsa yavaş yavaş bu duruma alışmak zorunda kalmışlardı.

1.3. 30 Ekim 1961 Tarihli İş Gücü Anlaşması’ndan 23 Kasım 1973’te İşçi Alımının Durdurulması’na

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra çok fazla hasar görmemiş sanayi tesisleri hemen üretime geçmişti. Böylelikle işgücüne talep artmıştı. Savaş sonrasında ikiye bölünen Almanya’nın batı kısmı “ekonomik mucize”²³ olarak bilinen yoğun istihdam sürecini hızlandırırken hala işçiye ihtiyaç duyan iş yerlerine ise Doğu Almanya’dan kaçarak gelen işsizler yerleştirilmişti.²⁴ Ama hızla gelişen sanayi ve üretim, işgücüne olan ihtiyacı arttırarak devam etti ve önce 1955’te İtalya, daha sonra 1960’ta Yunanistan’ın ardından İspanya ile işgücü anlaşmaları yapılmıştı. Ancak işgücü ihtiyacı kapatılamayınca ve Doğu Almanya’nın Berlin Duvarı’nın inşaatına başlaması üzerine Almanya, arka arkaya farklı ülkelerle iş gücü anlaşması yapmaya devam etmiştir: Türkiye ile 1961’de, Fas ile 1963’te, Portekiz ile 1964’te Tunus ile 1965’te ve Yugoslavya ile 1968 yılında anlaşmalar imzalamıştır.²⁵

²² Bkz. Felbick, Dieter, Schlagwörter der Nachkriegszeit 1945-1949, Berlin, 2003, s. 40-43,

²³ İkinci Dünya Savaşı gibi ağır silahlar ve büyük kayıplarla geçen bir savaştan sonra Almanya’nın başarılı ve hızlı bir şekilde sanayi tesislerinde üretime başlaması ve bununla birlikte savaş sonrası ülke ekonomisini kısa sürede düzeltebilmesi ekonomik mucize olarak adlandırılmıştır.

²⁴ Bkz. Abadan-Unat Nermin, Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul, 2002, s.39

²⁵ Bkz. Tekin Uğur, (Ekim 2007), Avrupa’ya Göç ve Türkiye, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 37, s.46, 47

İlk işgücü anlaşmasını Almanya ile imzalayan Türkiye daha sonra sırasıyla 1964'te Hollanda, Belçika ve Avusturya, 1965'te Fransa ve 1967'de İsveç ile iş gücü anlaşması yapmıştı.

Ülkeler	İşgücü Anlaşmaları	Sosyal Güvenlik Anlaşmaları
Batı Almanya	30 Ekim 1961	30 Nisan 1964
Avusturya	15 Mayıs 1964	12 Ekim 1966
Belçika	15 Temmuz 1964	4 Temmuz 1966
Hollanda	19 Ağustos 1964	5 Nisan 1966
İsviçre	-	1 Mayıs 1969
Fransa	8 Nisan 1965	20 Ocak 1972
İsveç	10 Mart 1967	2 Eylül 1977
Danimarka	-	13 Kasım 1970 ²⁶

Türk işçilerin Almanya'ya ilk gidişleri ise 1961'de yapılan işgücü anlaşmasının da öncesine dayanmaktaydı. Bu anlaşmadan önce Türkiye'den Almanya'ya iki yoldan işçi gitmişti.

1.3.1. Şahsi Girişimler

Türkiye'den Almanya'ya giden işçiler, önemli bir özellik taşıyordu. Diğer Akdeniz ülkelerinden Almanya'ya işçi olarak gidenler başından beri ikili anlaşmalar yolu ile giderlerken Türkiye'den gidenler ilk başlarda mesleki bilgilerini artırmak için çağrılmıştı. Bu girişimde de özel şahıslar²⁷ belirleyici rol oynamışlardı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de zorunlu ikamete tabi tutulan ve sonraları Almanya'ya kürsüsüne dönen Prof. Dr. Bade'nin önerisi ile 1956 yılında,

²⁶ Bkz. Gökdere Ahmet Y., Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri, Türkiye İş Bankası Yay., 1978, s. 275

²⁷ Şahsi girişimler, çoğunlukla eşi Alman olan İstanbullu bazı işadamları ve o dönem Almanya'da yaşayan serbest meslek sahibi bazı Türkler aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Kiel Üniversitesi'ne bağlı Dünya Ekonomisi Enstitüsü (Institut für Weltwirtschaft) Alman Dışışleri Bakanlığı'na bir proje sunmuştu. Bu doğrultuda Alman yatırım projelerinde görev almak için Türkiye'den belli sayıda Türk sanatkâr davet edilecekti. Türk ekonomisi ve dış ticaretinin güçlendirilmesi bakımından böyle bir stajın çok yararlı olacağı belirtilmişti.

Bu konu ile en fazla ilgilenen, Türkiye'deki Sanat Okulları Mezunları Derneği olmuştu. On iki kişilik ilk stajyer kafilesi 1 Nisan 1957 tarihinde Kiel'e varmış ve Schleswig-Holstein eyaletinin Çalışma Bakanlığı tarafından çeşitli kurumlara yerleştirilmişti.²⁸ Bu ilk stajyerlerin yol paraları ve Kiel'deki altı haftalık dil kursu ve bu süredeki barınma ve yeme-içme masrafları Alman Dışışleri Bakanlığı tarafından karşılanmıştı. Bu deneyimden sonra iki yüz kişinin daha getirilmesine karar verildi.²⁹

1.3.2. Özel Aracılar

Bu gelişmeden sonra Türkiye'de sanayileşme çalışmalarını hızlandırmak için merkezi Hamburg'da bulunan Alman Sanatkârlar Genel Merkezi (Zentralverband des Deutschen Handwerks), Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu ile “Ortadirek Ortadireğe Yardım Eder” (“Mittestand hilft dem Mittelstand”) parolası ile işbirliği yapmak istediğini dile getirir. Bu işbirliği çerçevesinde çeşitli alanlarda iş yapan sanatkârların mübadelesine yeni bir hız verilmeye çalışılmıştı. Bu arada 1959'da Hamburg'daki Esnaf Odasının katkıları ile Türk-Alman Ekonomik İlişkiler

²⁸ Bkz. Statistisches Bundesamt, Statistisches Jahrbuch 1995, Metzler + Poeschel, Bonn, s.67, Tablo 3.21

²⁹ Bkz. Abadan-Unat Nermin, A.g.e.,s. 40

Araştırma Enstitüsü (Forschungsinstitut für Deutsch-Türkische Wirtschaftsbeziehungen) kurulmuştu. Bu enstitü özellikle Hamburg ve Bremen’de bulunan tersanelere kaynakçı, elektrikçi gibi vasıflı elemanların bulunması için çaba sarf ediyor ve kişi başına yaptığı girişimlerde belli bir ücret talep ediyordu. Türkiye’den getirilen bu elemanlar ismen davet edilmekte ve seyahat masraflar işveren tarafından karşılanmaktaydı.

1960 yılının başında Türkiye ve Batı Almanya’daki sanatkâr mübadelesi bakanlıklar arası bir komisyona devredildikten kısa bir süre sonra Türkiye’de 27 Mayıs 1960’ta askeri müdahale olmuştu. Yeni hazırlanan 1961 Anayasası³⁰ ile birlikte Türk vatandaşlarına seyahat hürriyeti temel bir hak olarak tanınınca Türk dış göç hareketi yeni bir kimlik kazanmıştı.³¹

Bu yeni kimlikle Türkiye’de özel firmalar, “Tercüme ve İş bulma” adıyla yurt dışına eleman gönderme sürecini başlatmıştı. Bu yıllarda Türkiye’de gizli ve açık işsizlik nedeniyle birçok kişi daha yüksek ücretlere kavuşmak ümidiyle yurt dışına yönelmişti. Alman sendikaları ucuz iş gücünün neden olabileceği rekabeti önlemek için Federal Almanya’nın ilgili kamu kuruluşlarını uyarmıştı. Bunun sonucu olarak İstanbul’da gayri resmi olarak Alman İrtibat Bürosu (Deutsche Verbindungsstelle) kurulmuş, Türkiye’yi temsil eden Çalışma Bakanlığı ile İş ve İşçi

³⁰Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1961, İkinci Bölüm, Kişinin Hakları ve Ödevleri, III. Seyahat ve Yerleşme Hürriyeti, MADDE 18.- Herkes, seyahat hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak millî güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Herkes, dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak millî güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme, kamu mallarına koruma, sosyal, iktisadî ve tarımsal gelişmeyi gerçekleştirme zorunluluğuyla ve kanunla sınırlanabilir. Türkler, yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetine sahiptir. Yurt dışına çıkma hürriyeti kanunla düzenlenir.

³¹Bkz. Abadan-Unat, Nermin, A.g.e., s.41, 42

Bulma Kurumu yapılan görüşmeler sonucunda ikili bir işgücü mübadele anlaşması imzalanmıştı.

Türkiye daha sonra yukarıdaki tabloda (Türkiye'nin Avrupa Ülkeleri ile İmzalamış Olduğu İşgücü Anlaşmaları) verildiği gibi Almanya dışındaki bazı Avrupa ülkeleri ile de benzer ikili anlaşmalar imzalamıştı. Bu anlaşmaların imzalanmasından sonra açık işyerleri için yapılan başvurular Türkiye'deki İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yurt çapında hazırlamış olduğu bekleme listelerine göre anonim olarak değerlendirilmiş, ancak ismen davet usulü, ileride bahsedeceğim 23 Kasım 1973'teki işgücü göçünün durdurulmasına kadar devam etmişti.³²

Türkiye'den Almanya'ya işçi olarak gitmek isteyenler İş ve İşçi Bulma Kurumu'na başvurmaktaydı. Türkiye'deki İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yaptığı görevi Almanya'da benzer bir kamusal organ karşılamaktaydı. Misafir işçi (Gastarbeiter) kavramı da, Almanya'ya giden işçilerin, yapılan anlaşmada yer alan rotasyon (dönüşümlülük)³³ ilkesine göre, bir yıl sonra ülkelerine dönmeleri öngörüldüğünden kullanılmıştı. İşçi olmalarına rağmen “misafir” olarak adlandırılmaları işçiliklerinin sadece bir yıl süreceğinin düşünülmüş olmasındandı. Ama bu ilke hiçbir zaman uygulanamamıştı.

Aralarında belki de hiç doktora gitmemiş kişilerin de bulunduğu işçiler, Alman doktorlar tarafından sıkı bir sağlık kontrolünden geçiriliyor, dişlerine kadar kontrol ediliyordu. Başvuranların Türkiye'nin batı bölgelerinden olması

³² Bkz. Abadan-Unat, Nermin, A.g.e., s.42,43

³³ Bkz. Abadan-Unat, Nermin, A.g.e., s.44

istenmekteydi. Sağlam olanlar, köylerine kentlerine dönüp, Almanya'ya gitmek üzere tahta bavullarını hazırlıyor ve 3-5 kuruş biriktirdikten sonra geri dönme düşüncesiyle uzun bir yolculuğa çıkıyorlardı. İşsiz, köylü, kasabalı, belki de o zamana kadar maaşlı hiçbir iş deneyimi olmamış insanlar Almanya'da yapacakları işle ilgili herhangi bir ön hazırlık yapmadan kalabalık trenlerle Münih'e yola çıkmışlardı.

Türkiye'nin batı kesimlerinden seçilen işçiler İstanbul Sirkeci İstasyonu'ndan başlayan yaklaşık 3 gün süren yolculuktan sonra Münih garında yeni bir hayata adım atıyorlardı. Gardaki camsız odalarda gidecekleri kentlere göre ayrılıyor ve ellerine tren biletleri ve kumanyaları veriliyordu. Gittikleri kentlerde Türk tercümanlar ve firma yetkilileri tarafından karşılanan işçiler önce, "Heim" adı verilen kalacakları yurtlara yerleştiriliyorlardı. Bunların çoğu, 2, 4, 6 kişinin kalabileceği odalar, müşterek tuvalet banyo ve mutfaklı olan barakalar, bekârların kaldığı yurtlardı. Bir yıl çalıştıktan sonra yurtlarına dönmeleri öngörüldüğünden işçilere ailelerini beraberlerinde getirmelerine izin verilmiyordu. En büyük istekleri ise anlaşmadaki iş süresinin uzatılmasıydı.

Türk işçiler, aldıkları ücretin büyük bölümünü biriktirmek için her türlü fedakârlığı yapıyorlardı. Yemiyor, içmiyor, sadece para biriktirip bir müddet sonra ülkelerine dönüp tasarruflarını, ev alarak küçük bir dükkân açarak değerlendirmeyi düşünüyorlardı. Bu kısıtlamalar, sonunda kendi sağlıklarına mal olsa da.

Rotasyon ilkesi ise hiçbir zaman uygulanmamıştı çünkü işverenler mevcut işgücünü kaybetmek istemiyordu, işçiler de anlaşma süresinin uzatılmasından yanaydı. Göçün üçüncü yılında Türkiye ile Almanya arasında 30 Nisan 1964'te Sosyal Güvenlik Anlaşması imzalanmıştı.

Bu arada Türk işçiler arasında dayanışmayı sağlamak amacıyla Alman hükümeti, “İşçiler Arası Sosyal Yardım ve Dayanışma”yı (Türk Danış Örgütü) kurmuştu. Ayrıca Alman Radyo ve Televizyon Kurumu da günlük kısa bir Türkçe program yayınlamaya başlamıştı. Bu sayede Türk işçiler de anadillerinde haber alma fırsatına kavuşmuştu. Aynı yıllarda Türk işçilerin birikimlerinin karaborsaya yönelmesini önlemek için özel bir işçi döviz kuru kabul edilmiş ve böylece birikimlerin Türkiye’ye akması sağlanmıştı.³⁴

Altmışlı yılların sonuna doğru artık işçi alan Avrupa ülkeleri, kabul ettikleri yabancı işgücünün geçici değil kalıcı olduğunu anlamıştı. Misafir işçi (Gasarbeiter) dedikleri işçiler artık misafir değillerdi, yerli olmuşlardı. Çalışmak ve para biriktirip dönmek için gittikleri ülke artık ikinci vatanları olmuştu. Böylece işçi gönderen devletler, işçilere sosyal hakların tanınması için, işçi kabul eden ülkelerle görüşmeleri başlatmıştı. Bunun sonucunda Türkiye ile işgücü anlaşması imzalamış olan Avrupa ülkeleri ile sosyal güvenlik anlaşmaları da yapılmıştı. Buna göre yabancı işçiler sağlık bakımı, sakatlık, ölüm hallerinde sosyal sigorta kapsamına alınacak ve kendilerine doğum, çocuk yardımı, işsizlik ve emeklilik hakları tanınacaktı.³⁵

³⁴ Bkz. Ausländischer Arbeitnehmer, *Erfahrungsbericht* 1963, ANBA, Nürnberg, 1964, sayı 2

³⁵ Bkz. Abadan-Unat Nermin, A.g.e., s. 46, 47

Beklenmedik bir şekilde yoğun olarak artan göç, 1971 yılında Almanya'yı farklı bir karar alma noktasına getirdi. 15 Ekim 1973'te OAPEC³⁶, Yom Kippur Savaşında ABD'nin İsrail ordusuna destek vermesine karşılık olarak batı ülkelerine petrol ambargosu ilan etti.³⁷ OAPEC, ABD ve savaşta İsrail'den yana tavır sergileyen ülkelere artık petrol ihraç etmeyeceğini bildirmişti. Bununla beraber OPEC³⁸ üyesi ülkeler dünya petrol fiyatlarını yükselterek ülkelere giren kaynakları artırmaya karar verdiler. Gelişmiş ülkeler, sanayileri petrole bağımlı OPEC ülkelerinin önde gelen müşterileriydi. 1973 yılında petrol fiyatlarındaki ani artış ve borsanın çöküşü 1929'daki krizden sonra yaşanan büyük bir küresel ekonomik krizdi ve uzun yıllar etkisini hissettirdi. 16 Ekim 1973 tarihinde OPEC petrol üretimini düşürüp, Batılı ülkelere özellikle de ABD ve İsrail'e silah sağlayan Hollanda'ya ambargo koydu.

Göç eden insan sayısındaki artış ve dünyadaki Petrol Krizi'nden kaynaklanan olumsuz ekonomik gelişmeler 1973 yılında Federal Almanya'nın işgücü göçünü resmen durdurmasına neden olmuştu (Anwerbestopp).

O tarihten itibaren yeni işçi alımı durdurulmuş ve ülkeye gelmiş olan yabancı işçilerin çalışması ise engellenmemekle beraber onlara ülkelere dönmeleri tavsiye

³⁶ OAPEC: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği.

“OAPEC, 1968 yılında kurulmuş ve OPEC'in küçük kardeşi olarak tanımlanan birlik sadece Arap ülkelerinden ve OPEC üyesi olmayan Mısır ve Suriye'den oluşur.” Bkz. Wimmer, Norbert; Müller, Thomas, Wirtschaftsrecht, International-Europäisch-National, Avusturya, 2007, s.48

³⁷ Bkz. Wimmer, Norbert; Müller, Thomas, A.g.e., s. 48

³⁸ OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği.

“OPEC, 1960 yılında İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Venezuela tarafından kurulmuş uluslararası bir birliktir (Organization of the Petroleum Exporting Countries). Daha sonra bu örgüte Cezayir, Endonezya, Libya, Nijerya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar da katılmıştır.” Bkz. Wimmer, Norbert; Müller, Thomas, Wirtschaftsrecht, International-Europäisch-National, Avusturya, 2007, s.48; Bkz. Fingerhut, Christian, Die OPEC-Geschichte, Funktionsweise und Auswirkungen auf die Erdöl importierenden Länder, Norderstedt, 2006, s.13

edilmişti. 1973 yılında Türkiye'den Federal Almanya'ya 103.753 işçi gelmesine rağmen 1975'te sadece 640 işçiye çalışma izni verilmişti.³⁹

1.4. 1974 Aile Birleşimi Yasası'ndan 1983 Yabancıların Dönüşünü

Özendirme Yasası'na

Yeni göç hareketlerine engel olmak için alınan katı önlemler yasadışı göçün çoğalmasına da neden olmuştu. Altı yedi sene İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun listelerindeki sıralarının gelmesini beklemek istemeyen birçok işçi adayı, alternatif yolları denemeye başlamıştı. 1970'li yılların başında çalışma izni alamayan birçok göçmen, Avrupa'ya turist olarak gidip yasadışı yollarla iş bulma ümidine kapılmıştı. Alternatiflerden bir tanesi de Bulgaristan, Romanya, Doğu Almanya gibi sosyalist ülkelere otobüsle gidip oradan da Doğu Berlin'e ulaşarak metro ile Batı Berlin'e geçmektir. Ama bu giriş kapısı çok geçmeden kapanmıştı.⁴⁰

Yerli işçilerin ücretlerinin azalmasına sebep olan yasadışı işçilerden kurtulmak ve ayrıca da tüm hukuki haklardan mahrum olan "turist" işçileri korumak için bu göçmenlere resmi çalışma izni verilmişti. Bu kişiler turist vizelerinin tarihi dolduktan sonra kendilerini yasal olmayan ikametleri esnasında koruyacak ve yardım edecek akrabalara veya hemşerilere ihtiyaç duymaktaydı. Yabancı işçilerin en fazla yoğunlaştığı ve işçi talebinin en fazla olduğu Alman topraklarında, Hessen, Ren-Vestfalya ve Baden-Württemberg eyaletlerinde durumları yasal olmayan Türklerin sayısının artması üzerine Almanya bir dizi tedbir almak zorunda kalmıştı.

³⁹ Bkz. "Zur Reform der Ausländerpolitik", *Theorie und Praxis der Sozialen Arbeit*, Özel Sayı, Nisan 1973; Bkz. Arendt Walter, Aktionsprogramm für Ausländerbeschäftigung, *BULLETIN*, Presse und Informationsamt, Bonn, 1973, no. 70, s. 689.

⁴⁰ Bkz. Abadan-Unat Nermin, A.g.e., s.49

Bunun sonucunda yasal olmayan şekilde ikamet eden ve izinsiz çalışan Türklerin ülkelerine dönmelerine ve uygun çalışma ve ikamet belgelerini aldıktan sonra tekrar Almanya'ya giriş yapmalarına izin veren yasama çalışmaları yapılmıştı.⁴¹ 1968–1980 yıllarında Türk işçilerinin Avrupa'daki sayısal dağılımı aşağıdaki gibidir:⁴²

Ülke	1968/69	1970/71	1973/74	İşçi 1980	Yetişkin 1980	Çocuk 1980	Toplam
Almanya	171.016	373.000	605.000	590.623	287.377	584.400	1.462.400
Fransa	4.000	10.000	29.600	38.000	20.695	34.077	92.772
Hollanda	13.243	16.512	46.018	47.326	38.137	36.249	121.712
Belçika	4.217	8.500	10.000	23.000	13.305	30.258	66.563
İngiltere	-	1.387	2.170	3.000	1.000	2.000	6.000
Danimarka	-	2.377	7.000	9.327	250	6.264	15.841
Diğer AET Ülkeleri	-	-	-	395	30	75	500
Toplam (AET)	192.476	411.776	711.302	711.971	360.794	693.323	1765.323
Avusturya	5.259	12.316	29.764	30.130	17.331	17.539	65.000
İsviçre	5.227	6.502	23.158	20.119	2.143	13.604	35.857
Norveç	-	200	449	1.370	163	719	2.252
AET Üyesi Olmayan Ülkeler	12.157	21.805	58.432	58.619	24.661	40.043	119.314
Toplam (Avrupa)	204.633	435.581	769.734	770.290	385.455	733.366	1.885.102

⁴¹ Bkz. Yıldırımöğlu Hakan, *ULUSLARARASI EMEK GOCU“Almanya’ya Turk Emek Gocu”*, Kamu-İş, C:8, S: 1/2005

⁴² Bkz. Abadan – Unat N., “Turkey: Late Entrant into Europe’s Work Force”, Kubat, D. Ed. *The Politics of Migration Policies*, New York, 1993, s.308 – 309

Petrol Krizi sonrasında, 1973 yılında işgücü alımının durdurulmasına karşın Türk vatandaşları evlenme, aile birleşimi, kaçak veya iltica gibi sebeplerle yine de Almanya'ya gelebilmişlerdi. Alman devleti bunu takip eden senelerde, yeniden düzenlenen iltica, göçmen ve vatandaşlık yasaları ile bu akımı engellemek için yasal baraj koymaya çalışmıştı. Bu yasa ile birlikte Türk göçmen işçilerin sayısı sürekli bir artış göstermişti. 1973–1974 yılları arasında tüm Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Türk işçilerin sayısı 711.302 iken bu nüfus eş ve çocukların gelmesinden sonra 1.765.788'e çıkmıştı.⁴³ Ailesini yanına getirme hakkından yararlanan bölünmüş aileler tekrar birleşmeye başlamış ve Türklerin artık bu ülkede daha uzun kalacaklarının ilk sinyalleri verilmişti. İşçi alımının durdurulmasından sonra aile birleşimi ile gelen eş ve çocuklar da çalışma izni alarak işçi olabilmışler ve böylece aile birleşimi, Almanya ve diğer işçi alan ülkelere işçi olarak gitmenin en yaygın yolu olmuştu.

Aile birleşimi ile ailenin geri kalanını da yanına aldırın işçiler artık aileleri ile birlikteydi. Ancak bu çocukların eğitimlerinin ve işlerinin ne olacağı bu tarihlerde büyük bir soru işareti olarak ortaya çıkmıştı. Almanya, göçmen işçilerin hiçbir zaman kalıcı olabileceklerini planlamadığı için, göçmen işçi alan diğer Avrupa ülkelerinin göçmen işçiler için hazırladığı özel düzenlemeleri yapmak konusunda geç kalmıştı. Almanya'daki göçmen çocuklarının eğitimi konusundaki uygulamalarda yaşanan aksaklıklara, Türk ailelerde erkek çocuklarının çalışarak para biriktirilmesine katkı sağlamalarıyla kız çocuklarının kardeşlerine bakmalarının beklenmesi eklenince

⁴³ Bkz. Rist, R.C., *Guestworkers in Germany: The Prospect for Pluralism*, Praeger, New York, 1978, s.113

göçmen ailelerinin çocukları okullarında başarısız olmuşlardı.⁴⁴

Ayrıca okullarda Almanca olarak verilen dersleri dili bilmedikleri için takip edemeyen göçmen çocukları, aslında zekâ engelli çocuklara eğitim veren Sonderschule'lere gönderilmeye başlanmıştı.

Aynı dönemde İngiltere ve İtalya dışında neredeyse tüm Avrupa ülkeleri Türk vatandaşlarına vize alma zorunluluğu getirmişti. Avrupa ülkelerinin attığı bu adım göçmen işçilerin Türkiye'de bulunan yakınlarının ziyaretlerini kısıtlamış ve Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında gerilime yol açmıştı.⁴⁵

Olumlu bir gelişme ise dönemin iktidarı olan Sosyal Demokrat Parti'nin, ikinci göçmen kuşağının daha iyi eğitim alabilmesi ve topluma uyum sağlayabilmesi için üniversitelerde yabancılar pedagojisi (Ausländer Pädagogik) adı altında yeni programlar oluşturmaya başlamasıydı. Bunların uygulanması aşamasında öğretmenler özellikle kültürlerarası eğitimin faydalarını iyi değerlendirmeleri konusunda yönlendirilmişlerdir. Sosyal Demokrat Parti eğitim sisteminde hoşgörüyü öncelik tanıyan özgür ve demokratik değerler kazandırmayı amaçlamıştı.⁴⁶

Sosyal Demokrat Parti hedeflerine ulaşmak üzereyken Almanya'da Hristiyan Demokrat Parti iktidara geldi. Bu değişiklik kendini oldukça hızlı bir şekilde fark ettirdi. 16 Alman üniversite profesörünün, "Avrupa Batılı Hristiyan değerlerini

⁴⁴ Bkz. Şahin Birsen, *Almanya'daki Türkler*, Ankara, 2010, s.37

⁴⁵ Bkz. Abadan-Unat Nermin, *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul, 2002, s.56

⁴⁶ Bkz. Blaschke, J., "Islam und Politik unter türkischen Arbeitsmigranten", *Jahrbuch zur Geschichte und Gesellschaft des Vorderen und Mittleren Osten*, Expres, Berlin, 1984, s.295–300

korumak için tüm yabancı işçileri ülkelerine geri göndermeli” isteğini dile getiren milliyetçi Heidelberg Manifestosu büyük yankı uyandırmıştı.⁴⁷

Aile birleşiminden sonra göçmen işçi ve ailelerinin akıbetleri bir tartışma konusu olarak sürekli gündemdeydi. Bazıları göçmen işçilerin kendi kaderlerini kendileri belirlesin derken başka bir taraf onların mutlak bir uyum sürecine girip adeta kültürel kimliklerinden kopmalarını beklemekteydi. Tüm bu tartışmalar sürerken dönemin başbakanı Helmut Kohl (1982–1998 arasında Almanya Başbakanı) yabancılar politikası ile ilgili ilk konuşmasında “Almanya’daki yabancılar serbestçe karar verebilmelidirler, ancak kararları ya anayurda dönmek ya da bizimle tam anlamı ile kaynaşmak olmalıdır” şeklinde konuşmuştu. Bu konuşmanın ardından Kohl hükümeti 1983’te “Yabancıların Dönüşünü Özendirme Yasası”nı çıkardı (Rückkehrförderungsgesetz).⁴⁸

Bu yasa Almanya’da yaşayan yabancılar için 1980’li yılların belki de en dikkat çekici gelişmelerinden biri olmuştu. Bu yasa sadece Türk işçi aileleri için değil aynı zamanda Yugoslav, İspanyol, Portekiz, Fas, Tunus ve Kore uyruklu yabancılar için de geçerliydi. Yabancılar ülkelere dönmeleri karşılığında 10.500 DM para veriliyor ve çocuk başına da 1.500 DM ödeniyordu. Bundan dolayı bu yasa “10.500 DM Yasası” olarak da anılmıştı. Yasadan faydalanarak ülkelere geri dönecek olan yabancılar ayrıca çalıştıkları süre boyunca maaşlarından kesilen emeklilik kesintileri de hemen iade ediliyordu. Bu yasadan faydalanma süresi ise çok kısa tutuldu. Çok fazla Türk işçi ailesinin ilgisini çekmese de bu yasa Almanya’daki

⁴⁷ Bkz. O’Brien, Peter, *Beyond the Swastika*, Routledge, Londra+New York, 1996, s.66; Essinger H. ve Hellmich A., ed., *Ausländerkinder im Konflikt*, Athenäum, Königstein, 1981, s.100

⁴⁸ Bkz. Abadan-Unat Nermin, A.g.e., s.58

Türk işçi nüfusunda %5,4'lük bir düşüşe yol açmıştı. Almanya'da bulunan 250.000 işçi geri dönmüştür. Ancak beklenenin aksine bu işçilerin Türkiye'nin sanayileşmesinde neredeyse hiçbir katkısı olmamıştı. Dönenler arasından sadece 253 kişi Türk sanayi tesislerinde çalışmak için İş ve İşçi Bulma Kurumu'na başvurmuştu. Kalan sayının neredeyse tamamı birikimlerini ya kendi iş yerlerini açmakla ya da gayrimenkul almakla değerlendirmişlerdir. Dönenler daha çok yaşlı, işsiz ya da ailevi sorunları olanlardı. Bu durumda olan Türk göçmenler için belki de bu yasa büyük bir fırsat olmuştu. Almanya'da istediklerini elde edemeyen Türk göçmenler bu yasa ile başarısızlıklarından bir nevi kar sağlayarak ülkelerine geri dönebilmişlerdi.⁴⁹

İşçi alımının durdurulması kararından sonra olduğu gibi Dönüşü Özendirme yasası ile de Almanya göçmen işçiler konusundaki planlarını tam manasıyla gerçekleştirememişti. Daha sonra Almanya, göçmen işçiler ve ailelerini ülkelere nasıl döndürebilecekleri üzerinde değil de onların nasıl uyum sağlayabilecekleri konusunda girişimlerde bulunmaya başlamıştı.

1.5. 9 Kasım 1989 Berlin Duvarı'nın Yıkılışı'ndan 2005'te Kurulan Uyum Bakanlığı'na

II. Dünya Savaşı'nın sonunda kaybeden Almanya'nın başkenti Berlin işgal kuvvetlerince Amerikan, Fransız, İngiliz ve Sovyet bölgesi olarak dörde bölünmüştü. Kısa süre sonra Batı ittifakı benzer şekilde olan yönetim birimlerini birleştirmiş ve tek bir yönetim bölümüne dönüştürmüştü. Sovyetler Birliği ise bu birleşmeye karşı çıkmıştı. Batılı işgal kuvvetleri Sovyetlere karşı Almanya'yı tekrar inşaya girişip

⁴⁹ Bkz. 37. *Bundesparteitag der Christlich Demokratischen Union Deutschlands: Niederschrift*, Union, Bonn, 1989, s.374; Bkz. Abadan-Unat Nermin, A.g.e., s.58,59

komünizme karşı karakol kurmayı amaçlamıştı. Sovyetler de bu girişime karşı Doğu Almanya'da yeni bir rejim kurmaya girişmişti. Ekonomisi sosyalizme dayanan, siyasi yönetimi otoriter olan Doğu Almanya'dan Batı'ya kaçışlar büyük ölçüde Berlin üzerinden gerçekleşmekteydi. Doğu Almanya'da yaşayanlar Batı Almanya'nın hızla gelişen sanayisinde iş bulabilmek için Doğu Berlin'e gelip Batı Berlin'e geçerler, buradan da uçakla Federal Almanya'ya götürülürlerdi. Federal Almanya'nın gereksinim duyduğu işgücünün önemli bölümü bu yolla Demokratik Almanya'dan karşılanmaktaydı.

Doğu ile Batı Almanya arasındaki katı sınır 1952'de çizilmişti. Sadece Berlin metrosunu kullanarak 1955 yılına kadar büyük bir ekonomik büyüme yakalayan Batı Almanya'ya 250 bin insan kaçmıştı. Zamanla tel örgü ve mevzuat değişiklikleri de Batı'ya kaçışı engelleyemez duruma gelmişti. Bunun üzerine bu kaçışları engelleyici bir duvar örme fikri, dönemin Almanya Sosyalist Birlik Partisi lideri Walter Ulbricht'in Sovyet liderlerine danışarak onay alması sonucu ortaya atılmıştı. Zaten Sovyetler Birliği de, Batı Berlin'i Doğu Almanya sınırları içinde bir fesat yuvası, kapitalizmin kalesi, karşı propaganda merkezi olarak gördüğü için Berlin Duvarı'nı örmeyi çözüm olarak benimsemişti.⁵⁰

Duvar, Doğu Almanya'nın içinde ABD güdümünde kapitalist Batı Berlin'i çevrelemek için, Doğu Almanya meclisinin kararıyla 1961'de bir gecede örülmüştür. Duvarın ilk oluşturulan hali geçişleri engellemeyince yükseltilmiş mayın tarlaları,

⁵⁰ Bkz. Clauß, Sebastian, Der Bau der Berliner Mauer im August 1961, Norderstedt, 2006, s. 7; Bkz. Baron, Udo, Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961-1989: Ein biographisches Handbuch, Berlin, 2009

köpekli askerler ve gözcü kuleleriyle geçiş tamamen engellenmişti.⁵¹

Doğu ve Batı Berlin'in arasındaki bu duvar, aslında biri 3,5 diğeri 4,5 metrelik iki çelik parçadan oluşuyordu ve uzunluğu 46 kilometreydi. Doğu tarafına bakan duvar kaçmaya yeltenecek insanların kolay görünebilmesi için beyaza boyanmıştı. Buna karşılık Batı Almanya'ya bakan taraf da grafitti ve çizimlerle doluydu. Doğu kısmında duvar boyunca yerde çelik kapanlar ve mayın tarlaları bulunuyordu, 186 yüksek gözetleme kulesi ve yüzlerce lamba konmuştu. Doğu tarafında motosikletli ve yaya polisler ile köpekler de kontrol halindeydi. Duvar boyunca 25 karayolu, demiryolu ve su yolu sınır kapısı yer alıyordu. Tüm bu kontrol ve gözetlemelere rağmen, yaklaşık 5 bin kişi tüneller, evde yaptıkları balonlar ve çeşitli yollarla, Doğu'dan Batı'ya kaçmayı başarmıştı.⁵² Bugün, duvar boyunca, Doğu Berlin'den Batı Berlin'e kaçmaya çalışırken hayatını kaybedenleri gösteren pek çok küçük anıta rastlamak mümkündür.

Doğu Alman hükümeti son dönemine kadar bu duvarı, sosyalist Doğu'yu kapitalist Batı'ya karşı koruyan bir kalkan olarak göstermiş ve meşrulaştırmaya çalışmıştı. Oysa bu duvar kendi yurttaşlarının seyahat özgürlüğünü engellemekteydi.. 1989 yılı başlarında Alman Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti, isteyen vatandaşlarının Sovyetler Birliği dâhilindeki diğer Doğu Bloğu ülkelerine geçiş yapabilmesine izin vermişti. Bu iznin çıkmasıyla beraber binlerce Doğu Alman vatandaşı Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Yugoslavya gibi ülkelerin başkentlerine akın etmiş ve buralarda bulunan Amerikan, İngiliz ve Fransız

⁵¹ Bkz. Wolfrum, Edgar, Die Mauer, München, 2009, s. 14-16, s. 20-23

⁵² Bkz. Wolfrum, Edgar, A.g.e., s. 14-16, s. 20-23

büyükelçiliklerine sığınmıştı. Daha sonra da bu sığınmacılar özel trenlerle Doğu Bloğu dışındaki ülkelere kaçmaya başlamışlardı. Kaçışın bu kadar yoğun olduğu bir durumda Doğu Almanya Hükümeti bir çözüm bulmak için toplanmış ve duvarın bir anlamı kalmadığına karar vererek, kaldırılmasına onay vermişti. Bu karar 9 Kasım 1989'da halka açıklanmış ardından da duvarın iki tarafında yüz binlerce insan birikmeye başlamıştı. Gece yarısına doğru hükümet ilk olarak Brandenburg Kapısı'ndan başlayarak barikatları ve geçiş önlemlerini kaldırmıştı. Duvarın yıkımına resmi olarak ise 13 Haziran 1990'da başlandı. Almanya Demokratik Cumhuriyeti de duvarın yıkımından sonra çok fazla dayanamamış, 13 Ekim 1990'da resmen sona ermişti. Duvarın şehrin içinden geçen kısmı aynı yılın Kasım ayına kadar neredeyse tamamen ortadan kaldırılmıştı.⁵³

Berlin Duvarı yapıldıktan sonra Doğu Berlin'den işgücü alamayan Almanya çareyi diğer ülkelerle işgücü anlaşması yapmakta bulmuştu. Bu ülkelerden biri olan Türkiye için bu açıdan Berlin Duvarı'nın önemi büyüktü. Duvar yapılmasaydı Batı Almanya işgücünü Doğu Almanya'dan karşılamaya devam edebilecekti ve işgücü açığı doğmayacaktı. Böylece de İtalya, İspanya, Türkiye, Portekiz, Tunus ve Yugoslavya ile belki işgücü anlaşması imzalamak durumunda kalmayacaktı. Batı Almanya ve Doğu Almanya arasındaki gerginlik sonucunda inşa edilen Berlin Duvarı, bu anlaşmalarla Almanya'ya gitmiş bütün göçmen kuşağı ailelerinin hayatlarının dönüm noktası olmuştu.

1961'den 1990'lara gelene kadar Türk işçilerinin hukuksal konumlarında çok

⁵³Bkz. Koç Yıldırım, *Berlin Duvarı ve Almanya'daki İşçilerimiz*, Aydınlık Gazetesi, 27 Ağustos 2011

da fazla bir gelişme yaşanmamıştır. Otuz yıl geçmiş olmasına rağmen Türk işçiler haklarını korumak için hala çaba göstermekteydiler.

İki Almanya'nın birleşmesinden sonra 1 Ocak 1991'de yürürlüğe giren yeni Yabancılar Yasası ile genç göçmen kuşağın Alman vatandaşlığına geçişi kolaylaşmış; ancak uzayan işsizlik durumunda oturma hakkını kısıtlayan hükümler getirilmişti.⁵⁴

Yasanın 85. maddesi, Türk vatandaşlığından çıkmak şartıyla, altı yıl okula devam etmiş ve sekiz yıl Almanya'da oturan, 16 – 23 yaş arasında olan gençlerin Alman vatandaşlığına geçmelerine izin vermektedir. Eğer kişi 23 yaşından büyük ise Almanya'da en az 15 yıl oturmuş olma şartı aranmaktaydı. Almanya'da oturan yabancılar üç yıldan fazla sosyal yardım almışlarsa bu yasanın 46. maddesine göre yerel yönetimin de kararı ile sınır dışı edilebilmekteydiler. Yabancılar Yasa'sı, sadece Almanya'da oturma izni (Aufenthaltserlaubnis) olan ve sekiz yıl kesintiye uğramadan Almanya'da oturan, aktif bir şekilde çalışarak geçinen, en az altmış ay zorunlu emeklilik sigortası primlerini ödemiş ve sabıkasız yabancılara oturma hakkı (Aufenthaltsberechtigung) vermektedir. Yasanın 9. maddesine göre ise Almanya dışında altı aydan fazla kalan yabancının, sahip olduğu süreli ya da süresiz oturma hakkı da elinden alınıyordu. Ayrıca eşlerini de yanlarına almak isteyen ikinci ve üçüncü kuşak yabancılardan en az sekiz yıl Almanya'da çalışmış olmaları ve yetişkin olmaları istenmekteydi. Oturma izni olan eşin boşanması veya ölmesi durumunda henüz beş yılını tamamlamamış olan eşler Almanya'yı terk etmek zorunda

⁵⁴Bkz. Şen Faruk, Erichsen Regine, *Hinwendung zur Selbstständigkeit bei "Gastarbeiter"n mit besonderer Berücksichtigung von Türken*, ILO, Cenevre, 1987, s.14

kalmaktaydı. Aynı yasa, Almanya’da doğmuş ancak aileleri ile birlikte ülkelerine kesin dönüş yapmış çocuklara ve Almanya’da en az altı yıl okula gitmiş 15 – 21 yaş aralığında olan gençlere geçimlerini kendileri ya da aileleri tarafından sağlanması şartı ile Almanya’ya dönme hakkı tanımıştı.⁵⁵

1980’li yıllarda düzenlenmiş daha önceki uygulanan Yabancılar Yasası ise kana bağlı vatandaşlık ilkesini ve çifte vatandaşlıkla ilgili daha önce düzenlenmiş yasaları kapsamaktaydı. Bu yasa aynı zamanda ekonomik krizin yaşanmasıyla birlikte göçmenlerin ülkelerine gönderilmesine yönelik düzenlemeler içermekteydi.

1998 yılında Yabancılar Yasası’nda değişikliklerle de ikinci kuşak göçmenlere vatandaş olma hakkı tanınmış ama çifte vatandaşlık hakkı konusundaki düzenleme ile ilgili de bir değişiklik yapılmamıştı. Çifte vatandaşlık hala, 1990 – 1993 yıllarında yapılan düzenlemeye göre kendi ülkesinin vatandaşlığından o ülkenin yasaları gereği çıkamayan, kendi ülkesinde askerlikle ilgili sorun yaşayan ya da kendi ülkesinin vatandaşlığından çıkması durumunda çok yüklü miktarda maddi kayba uğrayacak kişilere verilmekteydi. 1999 yılında yapılan değişiklikle de ikinci kuşak göçmenlere Almanya’da doğmuş olmaları şartı ile ve anne ve babasından birinin Alman vatandaşı olması durumunda doğuştan Alman vatandaşı olma hakkı tanınmıştı. Bu durumda hem Alman vatandaşı hem de ailesinin geldiği ülkenin vatandaşlığını alabilmekte; ancak bu çifte vatandaşlığa sahip olan kişinin on sekiz yaşına gelmesiyle sona ermekte ve iki ülke vatandaşlığından birini seçmesi beklenmekteydi. Aksi durumda Alman vatandaşlığından çıkarılmaktaydı. 2000 yılında Alman

⁵⁵ Bkz. Abadan-Unat Nermin, Ag.e., s.60–61

Vatandaşlık Yasası adı altında yürürlüğe giren bu yasa ile Alman vatandaşlığına geçişlerde bir önceki yıla göre bir azalma görülmüştü. 1999 yılında Alman vatandaşı olan Türklerin sayısı 100.000 iken bu sayı 2000 yılında 83.000'e gerilemişti. Alman vatandaşlığına ilginin azalmasının en büyük nedeni çifte vatandaşlık uygulamasının kaldırılmış olmasıydı. Ayrıca vatandaşlığa geçiş şartlarının ağırlaştırılmış olması ile birlikte, vatandaşlığa geçilse bile ayrımcılığın hala devam etmesi de başka bir etkendi.⁵⁶

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Başbakanı Dr. Jürgen Rüttgers, Almanya'da yabancıların karşılaştığı sorunların üstesinden gelmek ve topluma uyumlarını sağlamak için 2005 yılında Federal Almanya'nın ilk Uyum Bakanlığını kurarak yabancılar için önemli bir adım atmıştı böylece geniş bir alanı kapsayan bu görev bir bakanlığa bağlanmıştı. Kamuoyu ve göçmenlik geçmişi olan insanlar bu kararı Genel olarak büyük ilgi ve destek ile karşılamıştı. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nden sonra diğer eyaletlerde de uyum Bakanlıkları kurulmuştu.

1.6. 2007'de Yürürlüğe Giren Yabancılar Yasası'ndan Günümüz

Almanya Türklerine

Bir önceki başlık altında sözü geçen yabancılar yasası ile ilgili düzenlemelere bir yenisi de 2007 yılında eklenmişti. Bu düzenlemeyle birlikte Alman vatandaşlığına geçiş zorlaşmış vatandaşlığa geçiş için dil ve vatandaşlık sınavı getirilmişti. Değiştirilen Yabancılar Yasası 28 Ağustos 2007 tarihinde yürürlüğe girmişti. Bundan önce uygulanan yasalara ek olarak 2007'de yürürlüğe giren yasada aile birleşimi

⁵⁶Bkz. Bocker A., The impact of host society Institutions on the Integration of Turkish Immigrants in Germany and Netherlands, *Conference on the Integration of Immigrants from Turkey in Austria, Germany and Holland*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, February 27 – 28, 2004

yoluyla Almanya'ya gelecek olan kişilerden temel düzeyde Almanca bildiklerini belgelemeleri istenmekteydi. Böylece ileride aile birleşimi ile Almanya'ya gelecek olan eş için de uyumda ilk hedef olan dil sorununu ortadan kaldırmak amacıyla ilk adım atılmış olacaktı.

Alman vatandaşlığına geçmek için başvuran kişiler diğer şartların yanı sıra yeterli seviyede vatandaşlık bilgisine sahip olduklarını da kanıtlamak zorundaydılar. Vatandaşlık sınavı Federal Daire ve Halk Eğitim Merkezlerinin işbirliği ile yapılmaktadır. Bu sınava katılan herkese otuz üç sorudan oluşan bir sınav formu verilmektedir. Cevapların çoktan seçmeli olduğu sorulardan 17 tanesinin doğru cevaplanması halinde sınav kazanılmış sayılmaktaydı. Otuz üç sorudan otuzu demokrasi ve yaşam, kalan üçü ise sınavın yapıldığı eyalet ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.⁵⁷

Yabancılar Yasası her geçen gün daha da zorlaştırılırken Almanya'da yaşayan Türklerin bir kısmı bugün çok çeşitli alan ve meslek gruplarında önemli yerlere gelmişlerdir. Bu alan ve mesleklerde gösterdikleri başarılarla birçok ödül almış ve beğeni toplamışlardır.

Çeşitli alan ve meslek gruplarında başarılı olan bazı Türklere örnekler vermeye çalışacağız.

Bunlardan biri 1994'de Almanya'da Türk kökenli ilk milletvekili olarak

⁵⁷ Bkz. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, Einbürgerung, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.bamf.de/DE/Einbuengerung/einbuengerung-node.html>)

Federal Meclis'e giren ve 2002 yılına kadar milletvekilliği yapan Cem Özdemir'dir. Özdemir, 2004 yılında Avrupa Parlamentosu milletvekili seçilmiştir. Yeşiller Partisi'nin son kurultayında delegelerin desteğiyle Yeşiller Partisi'nin eş genel başkanlığına getirilen Cem Özdemir, Almanya'da bir siyasi partinin genel başkanı olarak seçilen ilk göçmen kökenli siyasetçi olarak tarihe geçmiştir.⁵⁸

Siyaset alanında önemli bir başarı elde eden diğer bir isim ise Aygül Özkan'dır. Hamburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1995 yılında mezun olduktan sonra Alman Telekom'da iş hayatına başlayan Özkan, 2005 yılından beri TNT Post Lojistik'te Kuzey Almanya Bölge Müdürlüğü yapmaktadır. Aşağı Saksonya Eyaleti'nde Federal Sağlık Bakanı Vietnam kökenli Rössler'den sonra göçmen kökenli ikinci bakan olan Özkan, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'na getirilerek Almanya'nın Türk kökenli ilk bakanı olmuştur.⁵⁹ Diğer bir örnek de Bilkay Öney de Aygül Özkan'dan sonra Almanya'nın Türk kökenli ikinci bakan olmuştur.⁶⁰

Almanya'daki ikinci kuşak başarılı Türk kökenliler arasında yer alan diğer bir isim de Dilek Kolat'tır. 2011 yılının Mayıs ayında Baden Württemberg Eyaleti Uyum Bakanlığı'na getirilmiştir.⁶¹

Vural Öğer, Kemal Şahin, Ozan Taner gibi başarılı girişimciler de

⁵⁸ Bkz. Almanya için Almanya Bülteni, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.almanyabulteni.de/arif-senturk/yesillik-olsun-diye-mi>)

⁵⁹ Bkz. Aygül Özkan, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.aygueloezkan.de/aktuelles/>)

⁶⁰ Bkz. Sabah Avrupa, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.sabah.de/tr/bilkay-oney-bakan-oldu.html>)

⁶¹ Bkz. AB Haber ve Politika Portalı, son ziyaret tarihi 05.12.2012 (<http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/almanyada-3-trk-kadn-bakan-berlinde-dilek-kolat-022739>)

Almanya’da istihdam sağlayan gurur verici örneklerdir.

Almanya’da heykeltıraş olan Hanefi Yeter de adını anmak istediğimiz başarılı Türklerden biridir.

Almanya’da yaşıyan Türkler arasında futbolda başarı göstermiş isimler arasında Nuri şahin, Mesut zil, Serdar Taşçı, Gökhan Tre’yi sayabiliriz.

Televizyon dünyasında başarı elde eden isimlere örnek olarak Kaya Yanar, Bülent Ceylan, Nazan Eckes ve Erdoğan Atalay verilebilir.

“Duvara Karşı” ve “Yaşamin Kıyısında” filmleriyle uluslar arası alanda birçok ödül kazanan Fatih Akın da sinema dünyasından örnek vereceğimiz bir isimdir.

2. Konuk İşçi Edebiyatından Kültürlerarası Edebiyata

1961’de Türkiye ile Almanya arasında imzalanan işgücü anlaşmasının ardından Almanya’ya işçi olarak giden ilk işçilerin amaçları daha önce de belirttiğimiz gibi birkaç yıl çalışıp memleketlerinde bir iş kuracak birikimi elde ettikten sonra dnmekti. Ancak düşünülenin aksine yıllar geçtikçe kalmak ve dönmek arasında sıkışan Türkler zamanla aile birleşimi ile eşleri ve çocuklarını da yanlarına alarak Türkiye’ye dönme fikrinden gittikçe uzaklaştılar. Ancak Alman toplumu ile aralarındaki din, dil ve kültür farklılıkları da Almanlar tarafından

anlaşılmalari ve benimsenmelerini zorlaştırıyordu. Çoğu kırsal bölgelerden gelen bu işçiler Türkiye’de alışkın oldukları yaşantılarını devam ettirmeye çalışmışlar, gn etkisi ile kültürel farklılık ve diline alışamadıkları Almanya’da birçok sorun yaşamışlardır. Bir süre sonra yaşadıkları sorunları yazıya dökmeye başlamışlardır.⁶² 1970’li yıllardan bu yana şekillenene bu edebiyat önce “konuk işçi edebiyatı” (Gastarbeiterliteratur), “yabancı edebiyatı” (Auslnderliteratur), “göçmen edebiyatı” (Migrantenliteratur) sonra “ok kültürlü edebiyat” (Multikulturelle Literatur) ve “kültürlerarası edebiyat” (Interkulturelle Literatur) gibi farklı ifadelerle adlandırılmıştır. Çağdaş Alman Edebiyatı içerisinde değerlendirilen bu edebiyatı üç gruba ayırabiliriz.

2.1. Konuk İşçi Edebiyatı

“Konuk İşçi” tanımını ilk kez 1981 yılında Franko Biondi ve Rafik Schami kullanmışlardır. Bu tanım, konuk işçi edebiyatına dâhil edilen yazarların ya konuk işçi olmaları ya yazdıklarının konuk işçilerin sorunlarıyla ilgili olması ya da her iki sebepten dolayı kullandıkları düşünülmektedir.⁶³

Konuk işçi edebiyatı içerisinde yer alan Türk yazarlar ilk eserlerini altmışlı yılların sonu yetmişli yılların başına doğru vermişlerdir. Bu yazarların çoğu aslında çalışmak amacıyla Almanya’ya gitmişlerdir. Para kazanmak için ülkelerini terk edip yabancı bir ülkede yaşamaya çalışmak, orada işçi olmak, dilini, yasalarını hatta neredeyse hiçbir yönünü bilmedikleri bir ülkede olmak bu dönemde oluşan eserlerin konusunu oluşturuyordu. Yazmak, onlar için karşılaştıkları sorunların, dil

⁶² Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler, Ankara, 2001, s.6

⁶³ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s.8

bilmemekten kaynaklanan dışlanmışlığın, uyum sağlayamamanın, vatan özleminin ve ekonomik güçlüklerin bir dışavurumuydu.⁶⁴ Bu eserlerin dili genelde Türkçeydi ve amaçları Almanlara seslenmek değil bir şekilde bu sorunları dile getirmektir. Edebi bir kaygı taşımayan bu yazarların eserleri Alman okura sadece çeviri yoluyla ulaşabiliyordu.⁶⁵

Bu oluşum içerisinde değerlendirilen yazarlar arasında Yüksel Pazarkaya, Aras Ören, Güney Dal, Habib Bektaş, Fethi Savaşçı, Bekir Yıldız, Nevzat Üstün, Fakir Baykurt, Şinasi Dikmen'i sayabiliriz. Adı geçen bu yazarlardan farklı olan Yüksel Pazarkaya, 1958 yılında kimya öğrenimi görmek için Stuttgart'a gitmiştir. 1966'da bu bölümden mezun olduktan sonra 1972'de Alman Dili ve Edebiyatı alanında doktorasını yapmıştır. Almanya'da oluşan "yabancı edebiyat" hakkında yazdığı makaleler, yayımladığı "Anadil" isimli dergi ve "Rosen im Frost. Türk Kùltürüne Bakış" (1982) ve "Ich möchte Freuden schreiben. Zwei Gedichtzyklen" (1983) gibi eserleriyle edebiyat alanında bir öncü olmuştur.

İşçi olarak Almanya'ya gitmeyen bir diğer yazar ise Aras Ören'dir. Aras Ören de Yüksel Pazarkaya gibi kısa zamanda Almanya'da ses getirmeyi başarmıştır. "Was will Niyazi in der Naunynstraße"(1973), "Der kurze Traum aus Kagıthane" (1974) ve Die Fremde ist auch ein Haus" (1980) adlı eserlerden oluşan "Berlin Üçlemesi" ile Aras Ören Alman edebiyatındaki yerini almıştır. Yüksel Pazarkaya ve Aras Ören Türkiye'de yazar kimliklerini elde etmiş yazarlardan olmaları ve Almanya'ya işçi olarak gitmemelerine rağmen yazdıkları, konuk işçi edebiyatı adı altında

⁶⁴ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s.19

⁶⁵ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s.6

değerlendirilmiştir.

Yine Fakir Baykurt Türkiye’de tanınmış bir yazar olarak 1980 yılında siyasi nedenlerden Almanya’ya yerleşmiş ve Türk işçilerin sorunlarını dile getiren eserler vermiştir.⁶⁶ Bunlar arasında “Gece Vardiyası” (1982) ve “Barış Çöreği”ni (1982) sayabiliriz.

2.2. Göçmen Edebiyatı

Göçmen Edebiyatı olarak tanımlanan olguya dâhil olan yazarları genel olarak Almanya’da doğmuş ya da Almanya’ya küçük yaşta gelmiş, orada okula gitmiş ve eserlerini Almanca yazan işçi çocukları şeklinde tanımlayabiliriz. İlk eserlerini 1980’li yıllarda vermeye başlayan bu yazarlar kısa sürede Alman okurunun ilgisini çekmiştir.⁶⁷

Bu dönemin önde gelen temsilcileri arasında bir önceki dönemde de öne çıkan Habib Bektaş, Şinasi Dikmen, Fethi Savaşçı ve Yücel Feyzioğlu’nu sayabiliriz.

Almanya’da doğan ve çok küçük yaşta aileleri ile birlikte Almanya’ya gelmiş gençlerin, ailelerinin duyduğu vatan özlemini duymaları beklenemezdi. Bu gençlerin çoğu kendilerini tam anlamıyla ne Almanya’ya ne de Türkiye’ye ait hissediyorlardı. Bu ikilem, onları kimlik arayışına götürmekteydi. Bu kimlik arayışı onlara aynı zamanda bir kazanç olarak başka bir boyut kazandırmıştır.⁶⁸

⁶⁶ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s.17,18

⁶⁷ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s. 8

⁶⁸ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s. 20

Göçmen edebiyatı olgusu içerisinde değerlendirilen bu yazarlar artık Almanya’da işçi olmanın zorluklarından ya da karşılaşılan sorunlardan bahsetmemişlerdir. Her iki kültürü de tanıyan ve Almanya’daki yasal haklarını en iyi şekilde kullanmayı bilen bir genç grup ortaya çıkmıştır. Artık onlar için Almanya sadece Almanların değil artık onların da memleketiydi.

Bu genç yazarlar, kendilerinden önceki Konuk İşçi Edebiyatı içerisinde değerlendirilen yazarlar grubunun aksine eserlerini Türkçe değil daha çok Almanca yazmışlardır. Burada örnek olarak Habib Bektaş’ın “Metin macht Geschichten” (1994), Şinasi Dikmen’in “Hurra, ich lebe in Deutschland” (1995) gibi eserlerini gösterebiliriz.

2.3. Çokkültürlü Edebiyat

1990’lı yıllara geldiğimizde Almanya’ya işgücü anlaşmasıyla gelmiş işçilerin çocukları ve torunlarının eserlerinden oluşan çok kültürlü bir edebiyat olgusu karşımıza çıkmaktadır. Bu olgunun yazarlarının da her iki dile ve kültüre hâkim olduklarını eserlerinde görmekteyiz.⁶⁹

Çokkültürlü edebiyatı oluşturan yazarlar arasında Osman Engin, Zehra Çırak, Zafer Şenocak, Feridun Zaimoğlu, Emine Sevgi Özdamar, Renan Demirkan, Salih Omurcak, Nevfel Cumart, Murat Karaaslan, Alev Coşkun, Hasibe Sönmez’i sayabiliriz.

⁶⁹ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s. 20-23

Örneğin, Emine Sevgi Özdamar, 1992’de basılan ve kısa sürede Alman okurunun ilgisini çeken “Das Leben ist ein Karawanserei” (1992) adlı romanı ile Ingeborg Bachmann Ödülü’nü almıştır.⁷⁰ Türkçe düşünüp Almanca yazan Özdamar, bu konuda başarılı olmuştur.

Dil konusunda Zehra Çırak’ın da kendine özgü bir tarz oluşturduğunu görmekteyiz. Çırak’ın “In Bewegung” (2008) adlı şiir kitabında, bu kendine özgü Almancası belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

Bu edebiyat olgusu içerisinde yer alan yazarların eserlerinin hem kökenlerinin bulunduğu Türkiye’den hem de yetiştikleri, dilini, kültürünü ve hayat tarzını benimsedikleri Almanya’dan izler taşıdığını görmekteyiz. Böylece ne tek başına Alman edebiyatı ne de Türk edebiyatı içinde değerlendirilebilecek eserler ortaya çıkmaktadır. Bu da kökenlerini ya da yaşadıkları yeri dikkate almadan, sadece yazarın etkilendiği farklı kültürlerin bir yansıması olarak eserlerinde gördüğümüz çok kültürlü edebiyatı doğurmaktadır.

2.4. Kültürlerarası Edebiyat

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra karşımıza çıkan postmodernizm⁷¹ ve küreselleşme ile birlikte ülkeler birbirleri ile daha sıkı ilişkiler içerisine girmişlerdir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslar Arası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslar Arası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler Gıda ve

⁷⁰ Bkz. Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, A.g.e., s. 23

⁷¹ Bkz. Sim, Stuart, Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü, Ankara, 2006

Tarım Örgütü (FAO) gibi örgütlerin kurulmasıyla ülkelerin birbirine yakınlaşmaları ve dolayısı ile küreselleşme hız kazanmıştır.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Avrupa'daki ve dolayısıyla dünyadaki iki kutupluluk algılayışının sona ermesi küreselleşmeye büyük ivmesini kazandırmıştır. Artık daha önce bahsettiğimiz konuk işçi edebiyatı, göçmen edebiyatı ve çokkültürlü edebiyattan farklı olarak Türk kökenli yazarlar Almanca yazdıkları eserlerinde Türk kültürünü yansıtan özelliklere az ya da çok yer vermişlerdir.

Bu özellikleri gösteren eserler veren Türk yazarlar arasında “Üç Şekerli Demli Çay” (1992) romanıyla Renan Demirkan, “Selam Berlin” (2003) romanıyla Yade Kara, “Leyla” (2009) romanıyla Feridun Zaimoğlu ve “Die gefährliche Verwandtschaft” (1998) romanıyla da Zafer Şenocak'ı sayabiliriz. Çalışmamıza konu olan yazar Seyran Ateş ve “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin” adlı eseri de bu bağlamda değerlendirilir.

3. Anlatım Teknikleri

3.1. Anlatım Biçimi

Seyran Ateş'in “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin” adlı eserinin kurgu ve içeriğine ilişkin çözümlemeye başlamadan önce burada, kullanılan anlatım teknikleri incelenerek eserin otobiyografik özellikteki yapısı gösterilmeye çalışılacaktır. Eser, her biri bir

başlık taşıyan, episod niteliğinde toplam on iki bölümden oluşmaktadır. Her bölümün başlığı, bir bakıma o bölümde anlatılan olayların çok kısa bir özeti niteliğindedir. Örnelemek gerekirse “*Annem ve Babam*”⁷² (*Die Geschichte meiner Eltern*) başlığını taşıyan birinci bölümde Ateş, yirmi yedi sayfada ailesinin geçmişiyle ilgili bilgiler vermektedir. Aynı şekilde eserin ortalarına doğru “*Suikast*” (*Das Attentat*) başlığını taşıyan sekizinci bölümde de yirmi bir sayfada, Türk Kadınları Danışma ve Buluşma Merkezi’nde uğradığı saldırıyı anlatmaktadır. Başlığı “*Avukatlık Bürosu*” (*Die Kanzlei*) olan on birinci bölümde ise, artık öğrenciliğinde hayalini kurduğu, yoğun bir şekilde kadın müvekkillerine yardımcı olduğu avukatlık bürosunda yaşananları anlatmaktadır.

Eserde iki temel anlatım biçiminden “ben-anlatıcı” tercih edilmiştir. Olaylar birinci tekil kişi ağzından anlatılmaktadır. Eserlerde “ben-anlatıcı” kahramanlardan birisidir. Bu anlatıcı, aynı zamanda olay örgüsünün bütün yükünü üstlenen asıl kahraman olabildiği gibi, daha geri planda yer almış kişilerden biri de olabilir. “Ben-anlatıcı”, bir insanın sahip olduğu veya olabileceği bilme, görme, duyma, yaşama imkânları ile sınırlıdır. Her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duydukları ve hissettiklerini öne çıkarır. “Ben-anlatıcı”nın söz konusu olduğu roman ve hikâyeler, çoğunlukla otobiyografik karakterli olabilir. “Ben-anlatıcı”, kendi dil ve üslubunu kullanır. Okur onu daha sıcak, samimi ve inandırıcı olarak algılar.⁷³

Diğer anlatım biçimi ise “o-anlatıcı”dır. Burada olaylar üçüncü tekil kişi

⁷² Bu eser henüz Türkçe’ye çevrilmediğinden eserden yapılan tüm alıntılar tarafımızdan çevrilmiştir. Ateş, Seyran, *Große Reise ins Feuer*, Berlin, 2003, s. 7

⁷³ Bkz. Hermes, Eberhard, *Abiturwissen Grundbegriffe der Literatur von A bis Z*, Stuttgart, 1999; Bkz. Bode, Christoph, *Der Roman: eine Einführung*, Utb Verlag, 2005

ağızından anlatılmaktadır. “O-anlatıcı” olayların içinde olabileceği gibi sadece gözlemci de olabilir.

Eserde kullanılan “ben-anlatıcı”ya aşağıdaki alıntıyı örnek gösterebiliriz:

Ich liebte meine Familie, ich konnte mir ein Leben ohne sie nicht vorstellen. Ich wollte unbedingt weiterhin ein Teil von ihnen bleiben. Ich merkte jedoch, dass wir uns immer mehr auseinander entwickelten und ich immer weniger Platz in ihrem Leben hatte. Genauso wenig wie sie in meinem. Das machte mich sehr traurig und einsam. (s. 131)

Ailemi çok seviyordum, onlarsız bir hayat düşünemiyordum. Ailemin bir parçası olarak kalmayı çok istiyordum; ama gün geçtikçe daha çok ayrı kaldığımızı ve hayatlarımızda birbirimize ayırdığımız yerin azaldığını hissediyordum. Bu beni çok üzüyor ve yalnızlığa itiyordu.

Eserde ağırlıklı olarak “ben” anlatım biçimi kullanılmıştır. Araştırmamızın devamında görüleceği üzere “ben-anlatıcı”da, ana figür Seyran ile yazar Seyran Ateş’in aynı kişi olduğu ortaya çıkmakta ve eserin otobiyografik yönünü göstermektedir.

3.2. Anlatım Konumu

Bir eserde bakış açısının tespit edilebilmesi, için öncelikle olayların kimin gözünden ve kime göre anlatıldığını bilmemiz gerekmektedir. Edebi metinlerde üç farklı anlatım konumundan söz etmek mümkündür. Bunları tanrısal anlatım konumu, ben anlatım konumu ve kişisel anlatım konumu olarak adlandırılmaktadır.

3.2.1. Tanrısal Anlatım Konumu

Bu anlatım konumunda anlatıcı herkes ve her şey hakkında bilgi sahibi olan, herkesin geçmişini, geleceğini bilen, herkesin düşüncelerini okuyan, içinden geçenleri bilen, tanrısal bir anlatıcıdır. Ondan hiçbir şey gizli değildir. Her şeyi bilen anlatıcı, öyküdeki her olaya, her kişiye, her düşünceye geçmiş ve gelecekle ilgili her plan ve entrikaya hâkimdir. Ondan saklanan hiçbir bilgi, duygu, düşünce, sır olamaz. Herkesin beynine, duygularına, düşüncelerine, geçmiş ve geleceğine gidip gelebilir. Olayların başından ve sonucundan haberdardır. Geniş kadrolu roman, öykü ve tiyatrolar için uygun bir anlatıcı şeklidir.

Anlatıcı, öyküde anlatılanların tamamını bilen bir varlıktır. Kahramanların gizli konuşmalarını, kafalarından ve gönüllerinden geçeni anlatır. Zaman zaman kendi yorumlarını ekleyebilir, açıklamalarda ve yargılarda bulunabilir. Öyküde ne kadar kişi varsa her birinin açısından olayları ayrı ayrı görmemiz sağlanır. Öyküyü kimi zaman hızlandırma, kimi zaman da yavaşlatma olanağı vardır.

Anlatıcı olayların içerisinde yer alacağı gibi olaylara mesafeli de kalabilir. Anlatıcı kişilerin zihinlerinden geçenleri, geçmişte yaşadıklarını bütün ayrıntısı ile bilir. Anlatıcı, olayları anlatır, istediği yerleri özetler. Bu durumda anlatıcı, kahramanlardan daha fazlasını bilir.

3.2.2. Ben Anlatım Konumu

Burada anlatıcı olayı yaşayan kişinin kendisidir. Olaylara hep bu merkezden bakılır. Anlatılanlar olayı yaşayan kişinin penceresinden aktarılır. Duygular

değerlendirmeler, düşünceler, fikirler analizler, tasvirler ve gözlemler ben merkezli anlatıcının değerlendirilmesine tabidir. Okur ben merkezinden her şeyi öğrenir. Yaklaşım o yüzden hep taraflı ve birinci tekil kişinin ağzından ve görüş açısından aktarıldığı haliyledir. Ben anlatım konumu kullanılan yazılarda değerlendirmeler yapan, gözlemleyen, kendi penceresinden anlatan anlatıcı böylece olayların kendi dünyasına yansımalarını okura aktarırken kendi psikolojisini algılama biçimini, olayların ruhundaki izlerini, kendine özgü değerlendirme biçimini yansıtır.

Bu yöntemde olayı “anlatan ben” vardır. Bu ben, öykünün kahramanı olabileceği gibi tanık ya da gözlemcisi olabilir. Olayları anlatan kişinin bilgisi, deneyimi, algılama ve yorumlama yeteneğiyle sınırlıdır. Olaylar ancak anlatıcının başından geçtiği ya da gözüyle gördüğü (tanık olduğu) biçimiyle anlatıldığından inandırıcılığı yüksektir.

Anlatıcı, hikâyenin bir kahramanı olabilir. Hikâyeyi bize kendi bakış açısından anlatır. Anlatıcı gördüğünü, duyduğunu, bildiğini anlatır. Bu durumda anlatıcı ve kahraman eşit bilgiye sahiptir. Birinci ağızdan anlatım vardır.

Bir edebî metinde birden fazla anlatım konumuyla yazılmış bölümler bulunabilir. Aynı konu farklı konumlarda anlatılır. Aynı manzarayı izleyenler farklı noktalara dikkat ederler.⁷⁴

⁷⁴ Bkz. Hermes, Eberhard, A.g.e., s.69; Bkz. Spörl, Uwe, Basislexikon Literaturwissenschaft, Paderborn, 2004, s. 264-165

İncelediğimiz eserde yazarın kullandığı anlatım konumu ben anlatım konumudur. Buna örnek olarak eserden aşağıdaki alıntıyı verebiliriz:

Unser neues Zuhause gefiel mir nicht, ich fing sogar sehr schnell an, es zu hassen. Vom ersten Tag an wurde ich eingesperrt. Ich durfte nicht zum Spielen hinausgehen, ich hätte mich ja verlaufen können. (s. 51)

Yeni evimiz hoşuma gitmemişti, hatta çok kısa süre içinde ondan nefret etmeye başlamıştım. İlk günden itibaren eve kapatıldım. Oynamak için dışarı çıkmam yasaktı, kaybolabilirmişim.

3.2.3. Kişisel Anlatım Konumu

Bu anlatım konumunda okur olarak algılarımızın bir veya birden fazla kahramanın bakış açısıyla ve daha çok anlatılan an (şimdi) ve mekân (burası) ile sınırlandırılmış ve diğer kahramanların daha çok dış görünüşleri anlatılmıştır. Temel alınan kahramanın iç dünyası, duygu ve düşüncelerine olabildiğince geniş yer verilir.

Ancak anlatıcının kimliği ve kişiselliği diğer anlatım konumlarına göre vurgusuzdur. Gerçeklik, roman kahramanlarından birine ait ödünç alınmış bilinç aracılığıyla yansıtılmıştır.

Okurlar ise, sanki kendileri olay yerindeymiş duygusuna kapılarak, olup bitenleri bir kahramanın gözünden gözlemler. Bu anlatım konumuna yansıtıcı bilinç de denmektedir.⁷⁵

3.3. Bakış Açısı

Bakış açısı, yazarın ve dolayısı ile okurun olaylara hangi açıdan yaklaştığını göstermektedir. Burada ilk olarak belirleyici olan yazarın anlatım konumunun tanrısal mı yoksa kişisel mi olduğudur. İkinci olarak anlatıcının, olayları ve kişileri anlayabilmesi için anlatılan bütün içinde durduğu yer önemlidir. Son olarak da anlatıcının kişileri dış bakış açısıyla sadece gözlemleyerek dış dünyalarını mı algılıyor yoksa iç bakış açısıyla iç dünyalarını da görebiliyor mu, sorularının cevabı verilmeli. Bunlar doğrultusunda eserlerdeki bakış açısı hakkında fikir edinmek mümkündür.⁷⁶

İncelediğimiz eserde kullanılan bakış açısının iç bakış açısı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü anlatıcı olan Seyran, diğer karakterlerin iç dünyaları, düşünceleri ve dünya algıları ile ilgili bilgiye sahiptir.

Stefan wurde sauer, weil er sich nicht mehr verstecken, sondern frei bewegen wollte. Wie oft in solchen Fällen gab es eine kleine Beziehungskrise. Wir hatten aber keine Chance, etwas an der Situation zu ändern, jedenfalls nicht zu dieser Zeit. (s. 129)

⁷⁵ Bkz. Tepebaşılı, Fatih, Selcuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *Stanzel ve Romanda Anlatım Konumu*, 2008/20, s. 381-396

⁷⁶ Bkz. Hermes, Eberhard, A.g.e., s. 69

Stefan, artık saklanmak değil özgürce hareket etmek istediği için sinirleniyordu. Bu gibi durumlarda her zaman yaşandığı gibi yine bir ilişkimizde bir kriz yaşandı. Durumu değiştirecek bir seçeneğimiz yoktu, en azından şimdilik.

3.4. Anlatım Tutumu

Bir edebi eserde yazarın anlatım tutumu farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. Burada anlatıcının, anlattığı olaylara ve kişilere karşı takındığı farklı tutumlar gözlenebilmektedir. Anlatıcı, anlattıklarını onaylayan ya da reddeden, eleştiren ya da nesnel yaklaşan, alaycı ya da saf, esprili ya da ciddi biri tutumla ifade edebilir. Anlatıcı, vermek istediği mesajlar doğrultusunda anlatım tutumunda değişik yaklaşımlar gösterebilir.⁷⁷ İncelediğimiz eserde de ana figür, kendisinin ve ailesinin başından geçen olayları anlatırken yerine göre eleştirel yerine göre de ciddi ve mesafeli bir anlatım tutumu içerisine girmiştir.

Die Ferien selbst waren furchtbar, ich musste die ganze Zeit in der Wohnung hocken, weil wir in Berlin blieben. Einen Urlaub in der Türkei konnten wir uns im ersten Jahr nicht gleich leisten. (s. 59)

Yaz tatili berbat geçmişti, Berlin’de kaldığımız için bütün gün evde oturmak zorundaydım. Hemen ilk yıldan Türkiye’de tatil yapacak gücümüz yoktu.

Buradaki örnekten hareketle ana figürün seçtiği anlatım tutumunun eleştirel

⁷⁷ Hermes, Eberhard, Ag.e., s. 68-69

bir anlatım tutumu olduğu gör÷lmektedir.

3.5. Zaman Kurgusu

Eserlerde zaman kurgusu incelenirken anlatıcının hangi zaman diliminden hareketle olayları okura aktardığına bakılır. Yani anlatılan zaman ile anlatım zamanı arasındaki ilişki değerlendirilir. Anlatılan zaman, eser içerisinde olayın yayıldığı, geçtiğı süredir. Anlatım zamanı ise, eserin okunması, alımlanması için geçen süredir. Eserlerde zaman kurgusu, anlatılan zaman ve anlatım zamanına göre üçe ayrılmaktadır.

3.5.1. Zaman Daraltması

Anlatım zamanı anlatılan zamandan bariz bir şekilde daha kısa ise zaman daraltmasından söz edilebilir. Burada yazar, özellikle bir olaydan ya da bir kahramanın hayatından bahsederken okurun sıkılabileceğini düşündüğü gereksiz ayrıntılardan kaçındığı için bunları yazmaz.

3.5.2. Zaman Örtüşmesi

Bu tip bir zaman örgüsünde okur anlatım zamanının süresinin anlatılan zamanla örtüştüğünü ya da çok yakın olduğunu fark edecektir. Özellikle uzun diyaloglar içeren hikâyeler ya da dramada bunun örneklerini görebiliriz. Yani, bu tip zaman örgüsünde yazarın anlattığı olayın süresi ile okurun aynı olayı okuması için gereken sürenin aynı olduğundan bahsetmek mümkündür. Bu zaman örtüşmesini de kısa öykü türünde özellikle görebiliriz.

3.5.3. Zaman Genişletmesi

Bu durumda anlatım zamanı anlatılan zamandan bariz bir şekilde daha uzun ise zaman genişletmesinden söz edilebilir. Bu tip zaman örgüsünde yazar okura tüm ayrıntılardan bahseder ve okurda olayların akışının neredeyse durduğu izlenimini uyandırmaktadır. Yazar burada okura bir konu hakkında ayrıntılı bilgi vermeyi ya da olayla ilgili bir yorumunu paylaşmayı amaçlayabilir.⁷⁸

İncelediğimiz eserdeki zaman kurgusunun çok açık bir şekilde zaman daraltması olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu eserin iki yüz elli sayfalık bir kitap olduğu düşünülürse ortalama anlatım zamanı sekiz saattir. Ancak eserdeki anlatılan zamana baktığımızda yazarın olayları dedesinin doğumundan başlayarak ana figürün üniversiteden mezun olana kadar geçen süre ve ardından da avukatlık bürosunda geçirdiği birkaç yıldan bahsettiğini görmekteyiz. Yani anlatılan zaman için söz konusu olan dedesi, anne ve babası ve ana figürün kendi hayatıdır. Burada üç kuşağın yaşadıklarından bahsedilmektedir. Bu yüzden eserde bize kesin bir şekilde belirtilmemişse de anlatılan zamanın en az 75 yıl olabileceğini anlayabilmekteyiz.

4. Ana Figürün Kadın Olarak Aile İçindeki Konumu

Ana figürün kadın olarak aile içerisindeki konumuna değinmeden önce, Türk ve Alman toplumlarında kadınların yakın geçmişten günümüze kadar sahip oldukları ve her iki toplumda birbirine göre farklılıklar gösteren konumlarına değinmek isteriz.

⁷⁸ Bkz. Lahn, Silke; Meister, Jan Christoph, Einführung in die Erzähltextanalyse, Stuttgart, 2008, s. 144

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye’de halk, çoğunlukla kırsal kesimde yaşamaktaydı ve sanayileşme henüz çok yavaş olduğu için çağdaş toplum olma çabaları yeni yeni baş göstermekteydi. Bu süre içerisinde kadının da sosyal hayata katılması ve eğitimine önem verilmesi konusunda çağdaş toplumlardaki aile yapısı örnek alınmıştı.⁷⁹ Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının Avrupa’nın birçok ülkesinden önce verildiğini de burada belirtmek isteriz.

1950’li yıllarda çıkarılan Türk Medeni Yasası ile erkek kadın her vatandaşa eşini seçme özgürlüğü tanındı. Kadın da artık boşanmayı isteyen taraf olabilecekti. Aynı zamanda evi dışında bir meslek edinebilmesi ve miras hakkı, çocukları üzerinde velayet hakkı gibi haklar tanınarak bu konularda erkeklerle eşit haklara sahip oldu.⁸⁰

Bu dönemden sonra sanayileşme hareketlenmiş ve bununla birlikte şehirleşme de hızlanmıştır. İslam ülkeleri arasında Türkiye bugüne kadar her alanda ve seviyede yükseköğrenim görmüş kadın yetiştirmiştir.⁸¹

Türk kadının günümüzde artık modern nitelikler kazandığını söyleyebiliriz. Türkiye’nin cumhuriyet sonrasında gelişen sanayisinin ve bununla beraber hızlanan kentleşmenin ve kadına yasalar önünde de erkeklerle eşit haklar verilmesinin Türk kadınının çağdaşlaşması yönünde büyük katkısı olduğunu düşünmekteyiz.

⁷⁹ Bkz. Tezcan, Mahmut, Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü, Bugünü Geleceği (Sosyo-kültürel Açıdan), V. Türk Kültürü Kongresi, Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği (17- 21 Aralık) Gelenek- Görenek- Örf- Adet- Giyim- Kuşam Cilt- XV, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005

⁸⁰ Bkz. Ozankaya, Özer, Sosyoloji, Ankara, 1999, s.122

⁸¹ Bkz. Tezcan, Mahmut, A.g.e.

Almanya’da kadına seçme seçilme hakkı Weimar Hükümeti zamanında (1919–1933) verilmiştir. Bu hak ile birlikte 1919 seçimlerinde kadınlar büyük bir çoğunlukla seçimlere katılmışlardır. Birinci Dünya Savaşı sırasında erkeklerin cephede olması sebebiyle erkeklerin çalıştığı işlerde kadınlar çalışmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ise savaş sırasında zarar gören köy ve şehirlerin yıkıntılarının yeniden inşasına başlanmasında en büyük rolü kadınlar almıştır. 1949 yılında hala yürürlükte olan yasanın kaldırılması ve kadına, erkekle evlilik, ceza ve aile hukukunda eşit haklar verilmesi ile Alman kadını da toplum içinde belli bir değer kazanmıştır. Bu dönemlerde toplumda erkeğin gölgesinde kalan, kendisine belli görevler yüklenmiş olan Alman kadını günümüzde önündeki birçok farklı hayat, aile ve iş seçeneklerinden kendisi için en olana karar verip seçme gücüne sahiptir. Bu onun toplumda tek başına yaşayabilme ve toplum tarafından erkekle eşit oranda muamele görmesindendir. Bugün Alman kadını siyaset ve ekonomi gibi birçok alanda en az erkekler kadar aktif durumdadırlar. Ancak yöneticilik yapan birçok Alman kadını, aynı işi yapan erkeklerden daha az maaş aldıklarından şikâyetçidirler. Alman toplumundaki kadın ve erkek arasındaki eşitlik tartışmaları burada kendini yeniden göstermektedir.⁸²

Burada, ana figür Seyran’ın aile içerisindeki konumunu ve aile bireyleri ile olan ilişkisini incelemeye çalışacağız. Seyran’ın kendisinden büyük iki erkek kardeşi olduğu için ailesi üçüncü çocuklarının kız olmasını istemişti. Ailesinin bu isteği gerçekleşince Seyran aile içerisinde istenmeyen kız çocuk değil aksine, planlı ve iki erkek çocuktan sonra aslında beklenen bir kız çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Ana

⁸² Bkz. Faderl, Florian, Sozialgeschichte Ein Arbeitsheft für Die Schule Infoblatt, Wiesbaden, 2012

figürün doğumundan sonra hastanenin hemşiresi, kız çocuk haberini babasına söyleyip söylememekte tereddüt etmiştir. Yazar Ateş, eserinde bu olayı aşağıdaki cümleleri ile dile getirmiştir.

(...)Es war damals in der Türkei nicht selbstverständlich, dass sich Väter über eine Tochter freuten. Ein Mädchen war nicht so viel Wert wie ein Sohn. Aber was die Krankenschwester nicht wissen konnte, war, dass ich in jeder Hinsicht ein Wunschkind war. Meine Eltern wünschten sich ein drittes Kind, und sie wünschten sich ein Mädchen, weil sie schon zwei Söhne hatten. (s. 29)

(...)O zamanlar Türkiye’de babaların kız çocukları olduğu zaman sevinmemeleri çok normal karşılanıyordu. Kız çocuk erkek çocuk kadar değerli değildi. Ama anne ve babamın özellikle kız çocuk istediklerini hemşire bilmiyordu tabii. Zaten iki erkek çocukları olduğu için annem ve babam üçüncü çocuklarının kız olmasını istiyordu.

Ana figürün doğduğu dönemlerde kız çocuk sahibi olanların genelde sevinmemelerine karşın, onun anne ve babası bu habere çok sevinmişlerdi. Yani çok istenen bir kız çocuk olarak dünyaya gelmişti. Hatta Seyran’ın babası bu müjdenin karşılığı olarak hemşireye 20 lira vermişti.

Ana figür Seyran’ın çocukluğunda kendini güvende hissettiği tek yer annesinin eteği olmuştur. Erkek kardeşlerini oyun oynamak için vakitlerini sokakta geçirirken Seyran, annesi ile birlikte evde olur, çok fazla oyuncağı olmamasına rağmen canı sıkılmazdı. Evde yalnız çocuk olmak aslında bir bakıma onu mutlu

ederdi. Annesinin eteğinin onun için önemini eserde belirtilen aşağıdaki satırlardan anlayabiliriz.

Mein wichtigster Halt in der Welt war der Rockzipfel meiner Mutter, er bedeutete für mich absolute Sicherheit und Schutz. Sie nahm mich überallhin mit, ich war ja die kleine Prinzessin. Die Jungs waren viel zu sehr mit sich und ihren Kumpels beschäftigt.(...)Das traf sich gut, denn so musste ich nicht um den Rockzipfel meiner Mutter kämpfen. Der gehörte mir allein und half gegen eine Menge Dinge, die einem Angst machen konnten. (s. 32)

Hayattaki en önemli tutanağım annemin eteğinin arkasıydı. Benim için o etek güvenlik ve korunma anlamına geliyordu. O beni hiç yanından ayırmazdı, ne de olsa ben onun küçük prensesiydim. Kardeşlerim çok fazla kendileri ve arkadaşları ile vakit geçirirlerdi.(...) Aslında bu da benim işime gelirdi çünkü böylece annemin eteğini paylaşmak zorunda olduğum kimse kalmıyordu. O sadece bana aitti ve bir insanı korkutabilecek bir sürü şeye karşı da beni koruyordu.

Ana figürün aile içerisinde erkek kardeşlerinden ayrı tutulmasından ya da onlar gibi istediği yerde oynamasına izin verilmemesinden aile içerisinde kız ve erkek çocuklar arasında ayrımcılık yapıldığını anlayabiliriz. Seyran'ın annesi onu kardeşleri ile birlikte Almanya'ya götürdükten sonra bu kısıtlamalar Seyran için daha da çekilmez olmaya başlamıştır. Hatta ona söylenenlere uymadığı için kardeşlerinden dayak yediği bile olmuştu. Eserde yazar bunu aşağıdaki sözleri ile dile getirmiştir:

Vom ersten Tag an wurde ich eingesperrt. Ich durfte nicht zum Spielern herausgehen, ich hätte mich ja verlaufen können. Die Jungs durften aber hinaus - als ob sie sich nicht ebenso hätten verlaufen können. Mein Spielfeld vor der Haustür war ganz klar abgesteckt:(...)Meine Brüder mussten darauf achten, dass ich ja nicht aus dieser Begrenzung heraustrete. Nur einige wenige Male habe ich mich getraut, weiter zu laufen, und dafür ziemlich viel Schläge bekommen.(s. 52)

İlk günden hapsedilmiştim. Oynamak için dışarı çıkamıyordum, sonuçta kaybolabilirdim. Ama erkeke kardeşlerim çıkabiliyorlardı, sanki onların da benim gibi kaybolma riski yokmuş gibi. Evimizin önündeki oyun alanım çok kesin çizgilerle belirlenmişti.(...) Erkek kardeşlerim benim o çizgileri aşmamı sağlamakla görevliydi. Sadece birkaç defa belirlenen alanın dışına çıkmaya cesaret edebildim ve bu hatam yüzünden de çok fazla dayak yemiştım.

Ana figür Seyran, daha küçük yaşlardan aile içi şiddetle karşılaşmış ve daha o zamanlar, o çocuk yaşında kendi ve ailesinin geleceği ile ilgili bir karara varmıştır. Sabredecek ve büyüyünce hiçkimseyi ne yapacağı ve nereye gideceği konusunda hayatına karıştırmayacaktır. Yazar, bunu eserde aşağıdaki şekilde belirtmiştir.

Alles in allem lohnt es nicht, sich für einige wenige Stunden Freiheit verprügeln zu lassen. Ich muss nur Geduld haben, dachte ich damals. Sie können mich nicht mein Leben lang einsperren. Wenn ich groß bin, werde ich selbst bestimmen, wohin ich gehe und wie lange ich dort bleibe.(...) Das Haus

meines Vaters (...), erschien mir immer mehr wie ein Gefängnis.(s. 52)

Her Şeye rağmen birkaç saatlik  zg rl ğ n bedelini dayakla  demeye değmiyordu. Sadece sabretmeliyim, diye d Ő n yordum o zamanlar. Hayatım boyunca beni hapsedemezler. B y d ğ mde, nereye gideceğime ve orada ne kadar kalacağıma kendim karar vereceğim.(...) babamın evi (...), her ge en g n bana hapishane gibi gelmeye baŐlıyordu.

Ana figür Seyran, bu baskılar altında çocukluğunu yaŐayamadıęını hissediyor ve sürekli dayaksız ya da baskının olmadığı günleri hayal ediyordu. Tek istediği sadece çocukluğunu yaŐamaktı. Maruz kaldığı bu baskıcı tutum ile birlikte ana f ğ r m z artık bu kölelikten nasıl kurtulabileceğinin planlarını yapmaya başlamıştı. Artık kimsenin emri altında olmadan yaŐayacaęına ve bir gün  zg r olacağına inanıyordu.

Aileye katılan dördüncü çocukla beraber Seyran, artık aile içinde en küçük kız  ocuk olma sıfatından kurtulmuŐtu. Artık evin en küçüğü Serpil'dir. Serpil'i parka götürmek onun için artık dışarı çıkıp oynayabilmek için en güzel bahane olmuştur. Ailesi yalnız çıkmasına izin vermediği için kardeŐini bahane ediyordu.

Ana figür Seyran, ailesiyle birlikte yaşadığı süre içerisinde çoğunlukla dayak ve aŐaęılanma ile karŐılaŐmıŐtır. Bir su  iŐledięi d Ő n ld ę nde ya da dayak yemek

zorunda kaldığında aile içinde kimse onu savunmamıştır. Aşağıdaki satırlardan aile içinde yalnız bırakıldığını anlayabiliriz.

Wenn meine Mutter mich schlug, fand mein Vater das richtig, und umgekehrt. Mein Bruder Kemal schlug mich am meisten, einige Jahre fast täglich. Auch daran hatten meine Eltern nichts auszusetzen. Es hieß immer: “Du musst schon was angestellt haben, sonst würde er dich nicht schlagen. (s. 53)

Annem beni dövdüğünde babam annemi haklı bulurdu. Aynı şekilde babam beni döverken annem de babamı haklı bulurdu. Beni en çok Kemal ağabeyim döverdi, hatta birkaç yıl boyunca neredeyse hergün ondan dayak yedim. O zaman bile annem ve babam sesini çıkarmadı. Her zaman “Mutlaka bir kabahatin vardır, yoksa neden seni dövsün” dediler.

Seyran, aile bireyleri ile tek tek ilişkilerinde de kimse onun yanında yer almıyordu. Ağabeyi Kemal’in onu azarlamak ya da ona vurmak için her zaman geçerli bir bahanesi vardı.

Ailesinin baskıları ana figürde en kısa zamanda ailesinden kurtulma ve onlardan bağımsız olarak yaşama isteğini güçlendirmişti. Erkek kardeşleri ve babası, evin erkeklerine hizmet etmesini ve ileride eşine de sadık ve hizmetinde kusur etmeyecek bir Türk kızı olarak yetişmesini istemekteydi. Bunların sonucu olarak Seyran, henüz on sekiz yaşına bile girmemişken Aralık 1979’da ailesinin baskısından kurtulabilmek için evden kaçmaya karar vermiştir. Aile içinde karşılaştığı bu tutum

ona kaşmaktan başka bir seşenek bırakmamıştır. Seyran, ailesinin onu okuldan alıkoyduğu ve gelecekte bir meslek sahibi olmasına engel oldukları gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur.

Ich stellte umgehend einen Antrag beim Gericht, mit der Begründung, dass meine Eltern mich daran hinderten, mich persönlich, schulisch und somit auch beruflich weiterzuentwickeln. Würde ich zu Hause bleiben, würde ich irgendwann von ihnen verheiratet werden und hätte kein selbstbestimmtes Leben zu erwarten. (s. 102)

Hiç vakit kaybetmeden ailemin kişisel gelişimime, eğitimime ve ileride meslek sahibi olabilmek için kendimi geliştirmeme engel olduğunu gerekçe göstererek mahkemeye başvurdum. Ailemle kalmaya devam edecek olursam zamanı geldiğinde evlendirileceğim ve nasıl yaşayacağıma kendim karar veremeyeceğim.

Ana figür, mahkemeye başvurduğu sırada hala ailesi ile yaşamaya devam ettiği için hâkim, katlanılamayacak bir durumun söz konusu olamayacağını söyleyerek başvurusunu geri çevirmiştir. Karşılaştığı bu hayal kırıklığı sonucunda Seyran artık daha fazla evde kalamayacağını anlamış ve en kısa sürede evi terk etmesi gerektiğini düşünmeye başlamıştır.

Ana figür Seyran, bir gün Stefan ve Birthe isimli başka bir arkadaşları ile daha evden eşyalarını almak üzere buluştu. Ana figür Seyran, Birthe ile birlikte eve girdiğinde o gün abisi Kemal ve Mariye'nin nikâhlarının kıyılması nedeniyle evde kimsenin olmadığını görür. Ama evden ayrılmak üzerelerken karşı caddede küçük

kardeşine rastlar. Sadece ona karşıdan el sallayarak uzaklaşmayı başaran ana figür ve Birthe iki cadde ileride arabası ile bekleyen Stefan'la buluşarak oradan uzaklaşırlar. Buradan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na gitmeye karar vermişlerdir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na kabul edilir ve orada geçirdiği ilk gece için ana figür şu sözleri söylemektedir:

Die erste Nacht im Kinder- und Jugendnotdienst, ganz allein an einem fremden Ort, war grausam. (s. 103)

Bana çok yabancı gelen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda tek başıma geçirdiğim ilk gece kâbus gibiydi.

Akrabalarının ana figürü eve dönmeye ikna etmesi tam beş gün sürmüştür. Ana figürün aşağıdaki cümlelerinden, özgürlüğüne karışılmadığı sürece aslında ailesi ile birlikte yaşamak istediğini ve aile yaşantısına önem verdiğini anlayabilmekteyiz.

(...) Eigentlich war es mir selbst ja auch lieber, in der Familie bleiben zu können-wenn ich zugleich meine Freiheit hatte. (...) Nach so vielen Bemühungen älterer Verwandter musste ich nachgeben, wenn ich sie nicht ganz verlieren wollte. So allein ohne Familie, ohne Menschen mit dem gleichen Blut, wollte ich doch nicht dastehen. Das neue Leben kannte ich noch nicht und wusste nicht, wie gut ich es ohne Familie meistern könnte. Freundinnen und Freunde kommen und gehen, Blut bindet und bleibt. (s. 104)

Aslında özgürlüğüme dokunulmadığı sürece ailemle kalmak benim de işime geliyordu. (...) Ailemi kaybetmek

istemediğim için aile büyüklerinin ısrarlarına daha fazla karşı gelmedim. Ailesiz, aynı kandan kimse olmadan öylece ortada kalmak istemiyordum ben de. Bu yeni hayatı tanımıyordum ve ailesiz bunu başarıp başaramayacağımı bilmiyordum. Arkadaşlar gelir geçer ancak, kan insanları birbirine bağlar ve bu bağ kalıcıdır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan eve dönmeye ikna olan ana figür, ailesiyle kalmak istemediği için teyzesinin evinde kalmaya başlamıştır. Bir yılbaşı akşamı kutlama yapmak için ana figürün ailesi teyzesini ziyarete gelmiştir. Bu ziyarette babası onunla ciddi bir konuşma yapmış ve aşağıdaki sözleri sarf etmiştir.

Zum ersten Mal setzte mein Vater sich zu einem ernsten Gespräch mit mir zusammen und sagte etwa Folgendes: "Kind, ich kann dich verstehen, wenn ich darüber nachdenke und mich anstrengende. Aber ich bin in einem anderen System aufgewachsen. Ich kenne nur das, was ich lebe. (...) Das Einzige, was ich dir versprechen kann, ist, dass ich versuchen werde zu lernen. Dazu brauche ich aber Zeit, und ich bitte dich um diese Zeit. Gib mir eine Chance, mich zu verändern. Ich kann dir nicht versprechen, dass ich auf die Menschen verzichten werde, die über dich und uns reden, aber ich will lernen, dass es mir nichts mehr ausmacht. Ich werde dir in der Zukunft mehr vertrauen und dir erlauben, dich mit deinen Freundinnen zu treffen. (s. 105)

Babam ilk defa benimle ciddi bir konuşma yaptı ve şunları söyledi: "Çocuğum, bu konu üzerinde kafa yorup düşündüğümde seni anlayabiliyorum. Ama ben çok farklı

yetiştim. Bu hayatta sadece yaşadığım kadarını biliyorum. Ama sana öğrenmeye çalışacağımın sözünü verebilirim; ama bunun için zamana ihtiyacım var ve senden bana bu zamanı tanımanı istiyorum. Bana kendimi değiştirebilmem için bir şans ver. Senin ve ailemiz hakkında konuşan insanları silmemi bekleme; ama en azından onların söylediklerine kulak asmamayı öğreneceğim. İleride sana daha çok güveneceğim ve arkadaşlarıyla buluşmana izin vereceğim.

Bu konuşma üzerine ana figür Seyran çok duygulanmış ve babasına bir şans daha vermiştir. Ancak, ilerleyen zamanlarda babası söylediklerinin aksine yine eskisi gibi davranmaya devam etmiştir. Babasının verdiği sözleri tutmaması ve aynı sıkıntıların devam etmesi üzerine ana figür 1982 yılında daha fazla dayanamayarak evden ayrılmıştır.

Sınıf öğretmenine ait bir evde bir hafta kaldıktan sonra, yine sınıf öğretmeni sayesinde iki kadının birlikte yaşadığı bir eve üçüncü kişi olarak taşınmıştır. Yakalanma korkusundan sadece akşamları hava karardıktan sonra ve tanınmayacak şekilde giyindikten sonra dışarı çıkabilmekteydi. Burada bir hafta kaldıktan sonra ayrılan ana figür yine iki kadının birlikte yaşadığı başka bir eve taşınmıştır. Bu kadınlardan Anna avukat, Frieda ise tercümandır. Frieda'nın babasının ünlü bir hukuk profesörü olması ana figürün içindeki hukuk okuma isteğini güçlendirmiştir.

Evden ayrıldıktan sonra ailesi ile bağları kopan ve onlardan saklanmak zorunda kalan ana figüre Stefan destek olmuştur. Birbirlerini çok sevmelerine

rağmen zaman zaman sadece kendisine acıdığı için yanında olduğunu düşünmektedir. Bunların yanı sıra bir de Stefan'a maddi açıdan bağımlı olmak ana figürün üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır.

Ana figür Seyran, evden ayrıldıktan sonra ailesi tarafından yakalanma korkusu ile artık okula da gitmemeye başlamış ve bu durum Abitur⁸³'dan önce bir yıl kaybetmesine sebep olabileceği için onu korkutmuştur. Bu süre içerisindeki tek düşüncesi Abitur'unu tamamlamak ve bir an önce üniversiteye başlamaktır.

Ana figür Seyran, Anna ve Frieda'nın evinde ne zaman telefon ya da kapı çalsa, ailesinden birinin onu almaya geldiğini ve zorla oradan götürülüp evden kaçtığı için dayak yiyeceğini düşünmektedir.

Ana figür, ailesinin onu bulmasından korksa da aslında onları düşünmeden bir gün bile geçirmemektedir. Aklında onları bir daha görememe korkusu dolaşmaktadır; ama bir daha geri dönmeyi de kesinlikle düşünmemektedir.

Kein Tag verging, an dem ich nicht an meine Eltern dachte und sie vermisste. Ich hatte sie gehasst und war abgehauen. Doch jetzt, aus der Entfernung, spürte ich, wie sehr ich sie liebte und wie weh ich ihnen getan hatte .Trotzdem wollte ich auf keinen Fall wieder zurückkehren. (s. 111)

Ailemi özlemediğim ya da onları düşünmeden geçirdiğim bir günüm yoktu. Onlardan nefret edip kaçmıştım. Ama şimdi, aramıza mesafe girince onları ne kadar özlediğimi ve onları

⁸³ “Genel Alman Yüksek Okul Yeterliliği”, Abitur karnesi alan öğrenciler Almanya’da üniversite eğitimi alma hakkı kazanır. (Bkz. Wahrig, Deutsches Wörterbuch, Gütersloh, 1978)

ne kadar üzdüğümü anlıyordum. Ama ne olursa olsun geri dönmek istemiyordum.

Ana figür Anna ve Frieda'nın evinde kalırken geceleri çok korkmakta ve yalnız kalamamaktaydı. Ancak, bir süre sonra bundan vazgeçti ve ne kadar korksa da bunun özgür olmak isteğinin bir parçası olduğunu ve buna alışmak zorunda olduğunu düşünmeye başladı.

Bu arada ana figür hala okula gidemiyordu; çünkü babasının okul çıkışlarına gelip onu yakalamasından korkmaktaydı. Bu yüzden bir psikolog okula verebilmesi için ona bir rapor yazmıştır.

Ana figür tekrar mahkemeye başvurur ve bu sefer artık ailesi birlikte aynı evde yaşamadığı ve on sekiz yaşına girmesine sadece üç ay kaldığı için hâkimi ikna edebilmiştir. Böylece Anna ve Frieda'nın evinde kalabileceği kararı çıkmıştır.

Ailesi her fırsatta sınıf öğretmeni ile görüşüp ana figürün nerede olduğu sormakta ve onunla iletişim kurmaya çalışmaktaydı. Hatta annesi ve babası kızları evden kaçtığı için o kadar üzgündü ki ikisi de hastalanmıştı.

Ana figür Seyran'ın gizli bir şekilde erkek kardeşi Ahmet ile buluştuğu bir gün babasının da onları uzaktan izlediğini görünce hemen oradan uzaklaşmış ve kardeşine onu merak etmemesini ve yakında tekrar arayacağını söylemiştir. Bu olayın üzerinden çok geçmeden nasıl davranması gerektiği konusunda reşit olmadığı için ana figüre tayin edilen vasisine danışmıştır. Vasisi ailesi ile görüşmesini tavsiye

etmiş ve bunun üzerine ana figür ailesine telefonda haber vermiş ve görüşmek için evlerine gitmiştir. Gitmeden önce arkadaşı Birthe'ye her şeyin yolunda olup olmadığını kontrol etmesi için iki saat sonra onu aramasını söylemiştir. Eğer Seyran'ı telefona vermezlerse Birthe polislerle birlikte Seyran'ı almak için eve gidecektir.

Bu ziyaretten sonra ailesi ile iletişim kurmaya başlayan ana figür, yine eskiden olduğu gibi annesinin tercümanlığını yapmakta, onu doktora götürmekte ya da ailesinin resmi evrak işlerinde yardımcı olmaya başlamıştır.

Ana figür ailesinden Stefan ile bir evi paylaştığını gizlemektedir. Ailesi ona her fırsatta Alman bir damat istemediklerini söylediği için ana figür Seyran, dışarıdaki hayatında Stefan ile yalnız görünmekten kaçınmaktadır.

Meine Eltern gaben mir zwischen den Zeilen immer wieder zu verstehen, dass sie keinen deutschen Schwiegersohn akzeptieren würden. (s. 129)

Ailem bana her zaman laf arasında Alman bir damadı kabul etmeyeceklerini söylemiştir.

Yazar, ana figürün bu iki dünya arasındaki yaşantısını şu cümleleriyle dile getirmiştir.

Ich lebte mit Stefan ein Leben und mit meiner Familie ein anderes. Beide Seiten waren einander fremd und der anderen Seite gegenüber intolerant. (s. 129)

Stefan ile farklı, ailem ile farklı bir hayat yaşıyordum. Her iki taraf da birbirine karşı yabancı ve hoşgörüsüzdü.

Ich liebte meine Familie, ich konnte mir ein Leben ohne sie nicht vorstellen. Ich wollte unbedingt ein Teil von ihnen bleiben. Ich merkte jedoch, dass wir uns immer mehr auseinander entwickelten und ich immer weniger Platz in ihren Leben hatte. Genauso wenig wie sie in meinem. Das machte mich sehr traurig und einsam. (s. 131)

Ailemi çok seviyordum ve onlarsız bir hayat düşünemiyordum. Onların bir parçası olarak kalmayı çok istiyordum. Fakat zaman geçtikçe birbirimizden uzaklaştığımızı ve onların hayatına her geçen gün daha az yerim olduğunu anlıyordum. Aynı şekilde onların da benim hayatımdaki yerleri azalıyordu. Bu beni çok üzüyor ve yalnız hissettiriyordu.

So richtig konnte ich also meine neu gewonnene Freiheit nicht genießen, weil es mir nicht gelang, die beiden Welten und Kulturen zusammenzubringen. (s. 131)

Yeni kazandığım özgürlüğümün tadını aslında tam da çıkaramıyordum; çünkü bu iki kültürü ve dünyayı birleştirmeyi başaramıyordum.

Es machte mich sehr traurig, dass ich nun kein richtiger Teil der Ateş-Familie mehr war. (s. 133)

Artık Ateş ailesinin gerçek bir parçası olamamak beni çok üzüyordu.

Ana figür evden ayrıldıktan sonra Türk erkekleri tarafından maruz kaldığı bazı

uygunsuz davranışlar sonucunda onlarla bir iletişim kurmak istemiyordu. Görüştüğü Türk erkekler sadece babası ve erkek kardeşleriydi.

Ana figür Seyran'ın evden ayrılışının üzerinden dört yıl geçmiş olmasına rağmen hala iki dünya arasındaki hayatını sürdürmeye devam etmekteydi. Artık ailesinin gerçek bir parçası olmak istediğini belirten ana figür onlardan gizlediği bir şeyler olmadan yaşamak istiyordu. Bunun üzerine annesi ile Stefan'ı tanıştırır. Annesinin, ana figür Seyran'ın yaşadığı eve yemek yemeye gelmesi onu çok heyecanlandırmış ve mutlu etmiştir. Yine eski zamanlardaki gibi birlikte mutfakta yemek hazırlarlar.

5. Ana Figürün Kadın Olarak Eğitim Hayatındaki Konumu

Ana figürün annesi tarafından Almanya'ya götürüldüğünde altı yaşındaydı ve o yıl okula gitmesi gerekmekteydi. Ancak hiç Almanca bilmediği için önce anaokuluna gitmek zorunda kaldı. Oysa bir an önce erkek kardeşleri gibi okula başlamak istiyordu. Anaokuluna başladıktan bir süre sonra Almancayı kolay bir şekilde öğrendi. Almancayı öğrenmiş olmasına rağmen anaokulundaki arkadaşları onunla fazla ilgilenmemişlerdir. Genelde yalnız kalmış ya da ona yapması gereken bir şey söylenene dek uslu bir şekilde itaatkâr davranmıştır. Ailesi okulda uslu durmazsa ya da herhangi bir yaramazlık yaparsa onu cezalandıracaklarını söylemiştir.

Ana figür Seyran, anaokuluna başladıktan sonra ailesi ve dışarıdaki dünya

arasında büyük farklar olduğunu gözlemlemeye başlamıştır. Evde sürekli uslu durması gerektiği, ideal bir Türk kızına aşırı davranışların yakışmadığı, bu tür davranışların cezasız kalmayacağı şeklinde baskıcı bir tutum ile karşı karşıyadır. Ayrıca kendilerini Almanlardan korumaları gerektiği sürekli tembihlenmektedir. Yazarın aşağıdaki cümlelerinden bunu daha açık anlayabiliriz.

Wir lebten nun also in einem anderen Land, das uns nicht gehörte. Und die Deutschen, denen dieses Land gehörte, durften bestimmen, wie man sich zu verhalten hatte, jedenfalls in der Öffentlichkeit. Das wurde uns von unseren Eltern immer wieder vorgebetet. Wir sollten uns in Acht nehmen vor den Deutschen, sie seien ganz anders als wir. (s. 58)

Sonuçta bize yabancı olan başka bir ülkede yaşıyorduk. Ve bu ülkeye sahip olan Almanlar, en azından topluluk içinde nasıl davranılacağına karar verebilen kişilerdi. Bu bize ailemiz tarafından hep tembihlenirdi. Almanlara karşı dikkatli olmalıymışız, bizden çok farklılarmış.

(...) Auch ich empfand mein Elternhaus und die Schule als zwei unterschiedliche Welten. Aber so schlimm, wie meine Eltern die Deutschen darstellten, fand ich sie nicht. (s. 58)

(...) Ben de evimiz ve okulum birbirinden farklı iki dünya olarak görüyordum. Ama benim gözümde Almanlar, anne ve babamın anlattığı kadar kötü değildi.

Ana figüre göre Almanlar korkulacak ya da çekinilecek insanlar değildir.

Hatta kapı komşuları olan alman kadın, çok kibar ve anaokuluna yazdırılması konusunda ona yardımcı olmuştur. Ana figür hiç Almanca bilmiyorken kapı komşuları Alman kadın ona, ismini ve adresini Almanca nasıl söyleyeceğini öğretmiştir.

Anaokulunun bittiği yaz bir an önce ilkokula yazılmak için sabırsızlık içindedir. Arkadaşı Arzu ile birlikte aynı sınıf öğretmenine düşmüşlerdir. Okuldaki başarısı öğretmenleri tarafından hayretle karşılanmaktaydı. Onlara göre bir Türk kızı, ya da Alman olmayan bir öğrenci nasıl olur da Alman öğrencilerden bile başarılı olurdu.

Ailesinin baskıcı tutumu sebebiyle okulda çok fazla arkadaşlık kuramıyordu. Çünkü arkadaşları okuldan sonra da birlikte vakit geçiriyor, dışarıda buluşuyordu. Ancak ana figürün ailesinin böyle bir şeye izin vermesi söz konusu değildi. Ama Arzu arkadaşları ile buluşabiliyor ve gittikçe de ana figürden uzaklaşıyordu. Hatta Arzu'nun annesi, Almancasını geliştirebilmesi için özellikle Alman öğrencilerle arkadaşlık etmesini tembihlemişti.

Arzu'nun ailesi ana figürü sadece faydalı olabileceğini düşündükleri zamanlarda yanlarında görmek istiyorlardı. Sabahları okula giderken Arzu'yu evden alması için ya da tercüme gerektiren işlerde ona ihtiyaç duyuyorlardı.

(...)Damit Arzu den Schulweg nicht allein zurücklegen musste, wurde mir aufgetragen, sie abzuholen, und mit ihr gemeinsam zur Schule zu gehen. An der Toreinfahrt zur Schule ließ mich Arzu dann stehen, weil sie dort auf ihre

Freundin Erika traf. Ich wurde von Arzus Eltern auch um Übersetzung gebeten, weil Arzu so etwas nicht konnte. Aber als Freundin für ihre Tochter war ich nicht gut genug. (s. 61)

(...)Arzu okul yolunu yalnız yürümesin diye bana onu evinden almam ve onunla birlikte okula gitmem söylendi. Arzu, okulun bahçesine girer girmez arkadaşı Erika ile buluştuğu için beni öylece bıraktı. Arzu başaramadığı için Arzu'nun ailesi tercümanlık konusunda da benden yardım istiyordu. Ama kızlarıyla arkadaşlık edebilecek kadar iyi birisi değildim.

İlkokul ikinci ya da üçüncü sınıftan sonra, anadillerini unutmamaları için ana figür Seyran ve arkadaşı Arzu öğrencilerinin tamamının Türk olduğu ve neredeyse kimsenin Almanca konuşmadığı bir okula gönderildiler. Bu okula başladıktan sonra ana figür çok başarılı olduğu derslerinden bile hiç zevk almamaya başlar. Bir önceki okulunda Alman öğrencilere ödevlerinde yardımcı olurken birdenbire anadilini unutmasın ve Almancayı daha iyi öğrensin diye başka bir okula gönderilmesi onu çok üzer. Bir gün okul çıkışı bir erkek öğrenci tarafından hırpalanır ve yüzüne aldığı bir darbe sonucunda da burnu kanar. Sadece Türk öğrencilerin öğrenim gördüğü bu okulda maruz kaldığı şiddet sonrasında annesi onu eski okuluna geri aldırır.

Ana figür okula gitmeyi seviyor, okulda kendini çok daha iyi hissediyordu. Çünkü evde sürekli bir Türk kızının nasıl davranması gerektiği ile ilgili öğütler duyuyordu. Okulda çok az arkadaşı olmasına rağmen yine de okulda mutlu oluyor çünkü orada kendini özgür hissediyordu. Ayrıca okulda takdir edilen başarısı ve

sevilen bir öğrenci olması da ona okulunu çok sevdireyordu. Ailesi okuldaki başarısını takdir etmiyordu ve ana figürün karnesi kardeşlerininkinden daha iyi olmasına rağmen ona ayrı bir ilgi gösterilmiyordu. Hatta ders çalışması ya da kendine vakit ayırması bile bazen evde hoş karşılanmıyordu.

(...) Meine Eltern waren stolz, taten aber nicht besonders viel, um mich zu unterstützen. Im Gegenteil, wenn ich mich mal in die Ecke setzte und ein Buch las, schimpfte meine Mutter und sagte, davon werde die Wohnung auch nicht Sauber. Ich solle mich lieber um den Haushalt kümmern und lernen, was Mädchen lernen müssten, damit sie später die guten Hausfrauen würden. (s. 68)

(...) Ailem benimle gurur duyuyordu ama beni desteklemek için çok da bir şey yapmıyorlardı. Aksine, köşeye çekilip bir kitap okuduğumda, annem bana kızar ve kitap okuyarak evin temizlenemeyeceğini söylerdi. Anneme göre en iyisi ev işleri ile ilgilenmeli ve ileride iyi bir ev hanımı olabilmek için kızların bilmesi gereken şeyleri öğrenmeliydim.

Bahsi geçen bu sebeplerden ana figür Seyran vaktinin çoğunu okulunda geçirmek istiyordu. Alman eğitim sisteminde ilkokul öğreniminden sonra öğrenciler yetenek ve ders notlarına göre farklı okullara yerleştirilirler. Ana figür de en iyi seviyedeki okula gidebilecek yetenek ve notlara sahip olmasına rağmen sadece okulda daha fazla zaman geçirebilmek için ders saati fazla olan ve tam gün eğitim veren Gesamtschule'ye kaydolmak istemiştir. Ailesinin Alman okul sisteminden bihaber olması da bu yolda işini kolaylaştırmıştır.

An der Gesamtschule fand der Unterricht von Montag bis Freitag in der Zeit von 8.00 bis 16.00 Uhr statt. Das hörte sich prima an. Fast den ganzen Tag in der Schule zu verbringen erschien mir traumhaft. Ich wäre dann später zu Hause als meine Mutter und würde weniger im Haushalt helfen müssen. (s. 74)

Gesamtschule’de dersler pazartesten cumaya kadar sabah sekizle ak am dört arasında devam ediyordu. Bu kula a  ok ho  geliyordu. Neredeyse tüm gün okulda geçirmek bana rüya gibi geliyordu. Böylece eve annemden sonra gelecektim ve ev i lerinde daha az yardım etmek zorunda kalacaktım.

 lkokuldaki sınıftan Gesamtschule’ye giden sadece ana figür Seyran’dı. Ayrıca Gesamtschule’deki sınıftan da Alman olmayan tek   renciydi. Bu da yeni sınıftaki kız arkadaşları ile iletişim kurmasını zorla tırıyordu. Zaten birçoğu  lkokuldan arkadaşları ile birlikte gelmişlerdi bu yeni okula. Ayrıca arkadaşlık kursa bile onlarla dışarıda g r  emeyece ini biliyordu. Çünkü ailesi okul dışında dışarıda arkadaşları ile vakit geçirmesine izin vermiyordu.

Ailesinin tüm engellemelerine rağmen sınıf arkadaşları ile her fırsatta iletişim kurmak istiyordu. Bu nedenle sınıf temsilcili ine aday oldu. Özellikle kız arkadaşları onu dı lıyorlardı. Ama ana figür her  eye ra men pes etmemi  ve kendisinin de o sınıfa ait oldu unu kanıtlamak istemi tir. Sonu  olarak yine bir sınıf temsilcili i se iminde kendisinden ba ka aday olmadı ı için sınıf temsilcisi se ilmi tir.

(...) Trotzdem gab ich nicht auf. Ich wollte zeigen, dass ich mich zu der Kerngruppe zugehörig fühlte und mir wünschte, von den anderen angenommen zu werden. Irgendwann wurde ich dann doch noch zur Kerngruppensprecherin gewählt, weil kein anderer mehr Interesse mehr an dem Amt hatte. Ich nahm meine Aufgabe sehr ernst, und als auch im folgenden Schuljahr niemand anders das Amt übernehmen wollte, wurde ich wieder gewählt. Danach ließ ich mich ganz mutig als Kandidatin für die Schulsprecherwahl aufstellen. (s. 78)

Yine de pes etmedim. Kendimi sınıfa ait hissettiğimi ve diğerleri tarafından kabul görmek istediğimi göstermek istiyordum. Bir gün artık sınıf temsilciliği kimsenin ilgisini çekmediği ve benden başka da aday olmadığı için temsilci olarak seçildim. Görevimi çok ciddiye alıyordum. Gelecek yıl da başka aday olmayınca yine ben temsilci oldum. Bundan sonra kendimden emin bir şekilde okul temsilciliğine aday oldum.

Sınıf temsilciliği görevini bir süre yürüttükten sonra ise cesaretini toplayan ana figür okul temsilciliği seçimlerine katılmaya karar verir. Seçimlerin yapılacağı salonda yanında oturan sınıf arkadaşı Natalie'nin annesi, yabancı olduğu için seçilmeme ihtimalinin yüksek olduğunu söyler. Böylece okul arkadaşları tarafından kabul görmemesinin sebebini de anlar. Sokakta ona yabancı olduğu için laf atanlar olmuş ama okulda kendini iyi hissettiğinden okuldaki dışlanma sebebini buna bağlamamıştır. Ama yine de tüm bu düşünceler seçim günü cesaretini ve öz güvenini kırmaz. Hatta seçime katılan tek Türk öğrenci olur.

(...)Trotz dieser Bedenken wurde ich gewählt, und sogar mit einer ziemlich starken Mehrheit. Mein Selbstbewusstsein und mein Lebensgefühl wurden durch diese Wahl dermaßen gesteigert, dass ich fasst sagen könnte, dass die schönste Zeit meiner Jugend begann. Ich lernte Michael kennen, den Sozialarbeiter an unserer Schule, der mir sehr viel bei meinem Amt als Schulsprecherin half. (s. 79)

(...)Bu düşüncelere rağmen yüksek bir oy oranıyla seçilmiştim. Kendime güvenim ve yaşama hissim bu seçimle o kadar arttı ki bu dönemin gençliğimin neredeyse en güzel dönemi olduğunu söyleyebilirim. Michael ile tanışmıştım. Okul temsilciliği görevimde bana çok yardımcı olan okulumuzdaki sosyal hizmetler sorumlusu.

Zaman geçtikçe ana figürün ailesinin baskıcı tutumu da artmaya başlar. Okulda kazandığı özgüvenle gelecekte yapmak istediği meslek konusunda fikir sahibi olur ve kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenir. Ancak ailesinin onun için çok daha farklı gelecek planları vardır. Evlendiği zaman eşine ve misafirlerine iyi hizmet eden bir eş olmak gibi. Sınıf arkadaşları, okul dışında birlikte vakit geçirirken aileleri tarafından hiçbir kısıtlamayla karşılaşmaz. Ana figür Seyran okulunda kendini iyi hissediyor, kendini okuldaki düzene ait hissediyordu. Eve geldiği zamanlarda iki dünya arasında gidip gelmeler yaşar.

Das Wandern zwischen den Welten führte dazu, dass es mir vorkam, als hätte ich zwei Gesichter.(...) (s. 80)

İki dünya arasındaki gidip gelmelerim, bana iki benliğim olduğunu düşündürüyordu.

An einem ganz gewöhnlichen Tag wechselte ich mehrmals die Identität: Am Morgen wachte ich als Türkin auf und bereitete mich für die Schule vor.(...) In der Schule fühlte ich mich deutsch, auch wenn ich nicht alles durfte, was meine deutschen Klassenkameradinnen durften. Wichtiger war mir, wie ich mich fühlte, mit all dem, was ich dachte, was ich mir für mein Leben wünschte und wie ich es mir vorstellte. (s. 80,81)

Sıradan bir günde bile birçok kez benlik değiştiriyordum: Sabah Türk olarak uyanıp okula hazırlanıyordum.(...) Okulda, Alman sınıf arkadaşlarım kadar özgür olamasam da kendimi Alman hissediyordum. Ama benim için önemli olan nasıl hissettiğim, düşündüklerim, nasıl bir hayat istediğim ve istediğim hayat için kurduğum hayallerdi.

Okul temsilciliğini yürüttüğü süre içerisinde ileride hukuk öğrenimi görmeye karar verir. Bu arada okulda artık dışlanmamaktadır. Hatta sevilen bir öğrenci olmaya başlar. Kendini okulda daha iyi hissettikçe evdeki benliğine ayak uydurmak onun için her geçen gün daha da zorlaşır.

(...)Dennoch war mein Leben zu Hause nicht besser zu ertragen. Im Gegenteil, es fiel immer schwerer, das Selbstbewusstsein und die Bestätigung, die ich in der Schule bekam, wie einene Mantel ablegen zu müssen, wenn ich über die Türschwelle in das Hasu meines Vaters trat. (s. 147)

(...) Yine de evdeki yaşantım artık dayanılmaz hale gelmişti. Hatta okulda artık benimsenmiş olmamı ve orada kazandığım özgüveni, babamın evine adım attığım zaman bir giysi gibi üzerimden çıkarmak zorunda olmak her geçen gün daha da zor geliyordu.

Onuncu sınıfa geldikten sonra Abitur yapmak üzere okulundan ayrılmak durumunda kalır. Abitur için iktisadi ve idari bilimler ile hukuk bölümüne yazılır; çünkü üniversitede mutlaka hukuk okumak ister.

Çok iyi bir derece ile mezun olduktan sonra okul temsilciliğinde gösterdiği başarıdan dolayı bir onur belgesi ile de ödüllendirilir hatta bazı gazetelerde bu başarısından dolayı gelecek vaat eden Türk kızı olarak yer alır.

Ana figür Seyran, 1983 yılında kaydolduğu hukuk fakültesinden ancak 1997 yılında, otuz dört yaşında mezun olabilir.

6. Kadın – Erkek İlişkisi

Ana figürün karşı cinsi tanınması aile içerisindeki erkeklerle başlar. Babası ve erkek kardeşleri onun hayatındaki erkek algısını belirleyen önemli kişiler olur. Evde babasının ve erkek kardeşlerinin ona karşı kötü davranışları onun özellikle Türk erkeklerine bakışını olumsuz etkiler.

(...) Ich hatte ein sehr schlechtes Bild von türkischen Jungs und Männern und war mir sicher, dass ich nichts mit ihnen zu tun haben wollte. Sie unterdrückten Mädchen und Frauen,

und sie missbrauchten ihre Machtpositionen. Sie wendeten Gewalt an und waren rücksichtslos. (s. 75)

Türk erkekleri hakkındaki düşüncelerim çok da olumlu değildi. Bu yüzden onlarla bir ilgim olmayacağından emindim. Kadınları ve kızları baskı altına alıyor ve aile içindeki konumlarını kötüye kullanıyorlardı. Şiddet uyguluyorlar ve saygısızlardı.

Aile içerisinde yaşadıkları ve gördüğü şiddet sonucunda artık Türk erkekleri hakkında olumsuz fikirlere sahip olduğunu yukarıdaki alıntıdan görebiliyoruz.

Ana figür Seyran, tüm Türk erkeklerinin kadınlara karşı bu şekilde kötü davrandıklarını düşünmeye başlar ve bu düşünce onu hayatında uzun bir süre özellikle Türk erkeklerinden uzak tutmuştur. Buna rağmen okuldaki sosyal hizmetler sorumlusu Michael'in ana figürün okuldaki sırdaşı olduğunu görüyoruz. Erkeklerle karşı bu kadar ön yargıları olmasına rağmen sırdaş olarak kendine yine bir erkeği seçmiş olması da dikkat çekicidir.

(...) Geduldig hörte er mir zu und hielt mich von einigen Dummheiten ab – zum Beispiel davon, mir das Leben zu nehmen. Ich saß oft verzweifelt in seinem Zimmer und erklärte ihm, ich hätte keine Lust mehr, mein Leben könne man eigentlich gar nicht Leben nenen. (s. 79)

(...) Sabırla beni dinliyor ve beni – intihar etme düşüncesi gibi – deliliklerden uzak tutuyordu. Çoğu zaman bitkin bir

şekilde odasında oturuyordum ve ona hayatımın artık yaşanabilir olmadığını ve yaşama gücümün kalmadığını anlatıyordum.

Ana figürün Michael ile yaptığı konuşmalarda ailesini baskısından kurtulmak için evlenmeyi düşündüğünü dile getirir. Hatta bu fikre öyle bir kapılmıştır ki evlenmeyi gerçekten bir kurtuluş yolu olarak görmeye başlar. Hem böylece ailesinin istediği gibi onurlu bir Türk kızı gibi yaşayabilecektir.

On beş yaşında aklından bu düşünceler geçerken ailede de birden bu konu gündeme gelir. Kuzeni Ayfer ile sohbeti sırasında Türkiye’deki kuzeni Mustafa’yı beğendiğini söyler. Aslında hiç aklında böyle bir düşünce yokken Ayfer’le yaptığı konuşmanın buraya kadar gelmesi onu da şaşırtır; çünkü Mustafa ana figürün sürekli “abi” diye seslendiği biridir. Bu konuşmanın ardından Ayfer bu durumu annesine açıklar ve her üçü kardeş olan anneler bu durumu değerlendirmeye başlar ve onu Mustafa’ya istediklerini söyleyen bir mektup gelir. Bu durumdan haberdar olmayan babası ise çok sinirlenir ve sinirini evde ana figürden ve annesinden çıkarır.

Evde bu konular konuşulurken ana figürün okulda yaşadığı hayatı çok daha farklıdır. Okulda Michael’i evliliğin kendisi için bir kurtuluş olacağına ikna etmeye çalışsa da aslında kendisi de buna çok içten inanmaz. Bu arada okulda başka erkeklere ilgi duyuyor ve bunun çok olağan bir davranış olduğunu düşünür. İlgi duyduğu hatta bazen aşık olduğu erkekler almandır. Yazarın bunu aşağıdaki cümleleri ile pekiştirdiğini görüyoruz.

(...) In meiner deutschen Welt wollte ich auch keinen Kontakt zu türkischen Jungen. Ich wollte nichts mit anderen Türken oder Türkinnen zu tun haben. Die waren mir zu rückständig und folkloristisch. (s. 89)

Alman olan dünyamda Türk erkekleri ile bir bağlantım olsun istemiyordum. Başka Türk erkekleri ve kızları ile muhatap olmak istemiyordum. Onlar benim için fazla çekingen ve geleneksel kişilerdi.

Okulda bunlar yaşanırken evde ana figürün babası Mustafa ile evlenmesine hala karşı çıkar. Ancak aile büyüklerinin ısrar etmesi üzerine babası da artık bu tutumunda çok fazla ısrar edemez ve ana figürün parmağına söz yüzüğünü takar. Ancak, yaklaşık altı ay sonra babasının baskılarına ve şiddetine dayanamaz ve yüzük Mustafa'nın Türkiye'deki ailesine gönderilir. Bu olayın ardından iki yıl boyunca tatillerde Türkiye'ye gitmezler; çünkü babası ana figürün kaçırılabilceğinden korkar.

Bir sonraki yaz artık babası yaz tatilini Türkiye'de geçirmelerine karar verir. Aynı yaz okullar tatil olmadan kısa süre önce ana figür okuldaki sosyal hizmetler sorumlusu olan Stefan'a âşık olur. Stefan'ın da ona karşı ilgisi vardır ancak bunu açıklamaya cesareti yoktur.

(...) Schließlich war ich Schülerin an der Schule, an der er unterrichtete, und zudem noch nicht volljährig. Er hatte also viele gute Gründe, zurückhaltend zu sein.(...) (s. 92)

En nihayetinde onun (Stefan) ders verdiği okulda öğrenciydim ve üstelik de henüz reşit değildim. Yani

ekingen kalmak için ok fazla nedeni vardı.

(...) Gegen Ende der Schulzeit raffte ich daher meinen ganzen Mut zusammen und sagte ihm, ich ich fände ihn sehr nett.(...) (s. 92)

Okulun bitmesine yakın bir zamanda bütün cesaretimi topladım ve ona (Stefan), ondan hoşlandığımı söyledim.

Bu satırlardan anlayacağımız üzere ana figür Seyran Stefan’a aşkını ilan eder. Ancak Stefan, reşit olmayan bir öğrenci ile anılmak istemediği için çekingen kalır. Stefan’ın çekingen tavırları ana figürü ümitsizliğe düşürür. Onuncu sınıfı yeni bitirmiş, hapsedilmiş küçük bir Türk kızı olarak Stefan’ın hayatına katacağı özel bir şeyin olmadığını düşünür.

Böylece üzgün bir şekilde ailesi ile birlikte yaz tatilini geçirmek için İstanbul’a gider. Bu arada Mustafa da başka biri ile nişanlandığı için ana figürün babasının endişelenmesi için bir sebep kalmamıştır. Ancak, İstanbul’a gelir gelmez neredeyse bütün aile bireyleri babasına bu konuyu tekrar düşünüp düşünmeyeceği şeklinde sorular yöneltmeye başlar. Mustafa’nın da başka biri ile evleneceği düşüncesinden rahatsız olan ana figür, teyzesinden Mustafa ile görüşebilmek için yardım ister. Babasından gizli bir şekilde Mustafa ile bir görüşme ayarlar. Bir akrabalarının evinde Mustafa ile görüşen ana figür, onunla evlenmediği için kızmamasını, şimdiki nişanlısı ile evlenmesi gerektiğini ve kendisinin çok farklı bir hayat yaşamak istediğini söyler.

Tüm bu konuşmalardan sonra vedalaşmak için ayağa kalktıklarında Mustafa bir anda onu kollarına alır ve öper. Burada Mustafa nişan yüzüğünü çıkarır ve ona, diğer kızla evlenmeyi düşünmediğini kendisi ile evlenmek istediğini söyler.

Tatil devam ederken babası yine ana figür Seyran'ı Mustafa'dan uzak tutma çabaları içerisinde. Ancak, aile büyükleri ve akrabalar babasından gizli olarak ana figürü sürekli Mustafa ile gizli gizli buluşturmak için planlar yapar. Bu olaylar üzerine İstanbul dışında bir yazlığa gönderilen ana figür, babası tarafından gündüzleri kontrol edilir. Ancak, akşam babası oradan ayrılınca Mustafa yanına gelir ve sabaha kadar birlikte zaman geçiriyorlardı. Bu, beş gün boyunca devam eder.

Yaz tatilini çok üzgün ve kafası karışmış olarak noktalayan ana figür ailesi ile birlikte Berlin'e geri döner. İstanbul'dan dönmelerinin üzerinden çok zaman geçmeden, çevresinde Türklerin yaptığı mutsuz evlilikleri gören ana figür, Mustafa ile mutlu olamayacağına inanmaya başlar. Aşağıdaki cümlelerinin de bu düşüncesini kanıtlar nitelikte olduğunu görüyoruz.

(...) Irgendwie konnte ich mich einfach nicht mit diesen türkischen Männern und ihrem Verhalten abfinden. Dass Mustafa in dieser Hinsicht nicht anders war, konnte ich aus den Briefen erkennen, die er mir heimlich schrieb. (s. 98)

Bir türlü Türk erkeklerine ve onların davranışlarına katlanamıyordum. Mustafa'nın da çok farklı olmadığını bana gizli gizli yazdığı mektuplardan anlayabiliyordum.

Buradan Mustafa'nın ana figüre gizli gizli mektuplar yazdığını çıkarıyoruz. Ancak, mektupların hangi adrese gönderildiği ya da ailesinden nasıl gizlendiğini yazar eserde belirtmemiştir.

Tatil dönüşü okulda yeniden Michael ile buluşan ana figür, bütün yaşadıklarını ona anlatır ve daha fazla bu aileye katlanamayacağını, evden ayrılmak için reşit olmayı bekleyemeyeceğini belirtir. Yine tatil dönüşü, Stefan'ın ona yazdığı, içinde bir kolye de olan aşk mektubu bulur. Bu mektuba o kadar şaşırmış ve o kadar sevinmiştir ki daha önce hiç cesaret edemediği bir şey yapar ve ailesine yalan söyleyerek Stefan ile buluşmaya gider. Stefan'a Mustafa ve Türkiye'de yaşadıklarından bahseder. Bu süre içerisinde Stefan'a daha çok âşık olur. Çünkü Stefan ona yardımcı olmak ve hayatını istediği gibi yaşayabilmesi için bir çıkar yol bulmak için çaba gösterir.

Stefan'ın arkadaşları ile buluştukları zamanlarda onların sorgulayıcı bakışlarından rahatsız olur. Ana figür Seyran'a göre bunun nedeni yirmi sekiz yaşında bir öğretmenin, on yedi yaşında bir Türk kızı ile birlikte olmasının normal olamayacağıdır. Aralarındaki yaş farkı yıllar geçtikten sonra rahatsız edici olmaya başlar. İlk başlarda bunu fark etmez; çünkü Stefan'ın onun ilk erkek arkadaşıdır. Ayrıca ailesinden ayrılması aynı döneme rastladığı için tek dayanağı Stefan olmuştur diyebiliriz.

Seyran on sekizinci yaş gününe yakın Stefan'ın ailesi ve arkadaşları ile tanışmak için batı Almanya'ya gider. Stefan, annesine Türk bir kız arkadaşı

olduğunu söylediğinde annesi neredeyse kalp krizi geçirmek üzeredir. Daha sonra Stefan'ın annesi bir mektup Stefan'a her şeyi tekrar düşünmesini, Türklerin çok farklı insanlar olduğunu söyler.

Stefan'ın ailesinin yanına gitmelerindeki asıl sebep Stefan'ın büyükannesinin doğum günüdür. Bu vesile ile de ana figür diğer aile bireyleri ile de tanışmış olur. Annesinin ön yargılı tutumuna rağmen Stefan'ın kıza kardeşi ile iyi anlaşır.

Aile ziyaretinden döndükten kısa bir süre sonra Stefan'ın annesi telefonla arar ve aşağıdaki sözleri sarf eder.

Wir lieben denselben Mann. (...) und weil da so ist, müssen wir uns vertragen und uns darum bemühen, dass es diesem Mann gut geht. (s. 124)

Aynı adamı seviyoruz. (...) ve bu yüzden birbirimizle iyi geçinmeliyiz ve bu adamı mutlu etmek için elimizden geleni yapmalıyız.

Ana figür Seyran, duyduklarına inanamaz. Zaten evden de bu sözler yüzünden kaçmamış mıdır? Bir Türk kızının ailesi için iyi bir evlat, kocası içinse iyi bir eş olması gerektiği kendine sürekli tembihlenmiştir.

On sekizinci doğum gününden sonra ana figür Stefan'ın yanına taşınır ve ilk defa sadece iki kişinin yaşadığı bir evde yaşamaya başlar. Kalabalık ev yaşantısına alışık olan ana figür bir süre sonra bundan sıkılmış ve Stefan ile yaşadığı eve kedi almaya karar verir.

Sömestr tatilinde Stefan ve ana figür Seyran Türkiye’ye birlikte gitmeye karar verirler. Türkiye’ye birlikte giderler; ancak sekiz hafta sürmesi planlanan tatil daha kısa sürer ve çift Türkiye’de ayrılmaya karar verir. Ana figürü İstanbul’daki ailesinin yanına bırakan Stefan, tek başına tatiline devam eder. Bu arada ana figür de Almanya’ya geri döner.

Ana figür Seyran, Stefan’dan ayrıldıktan sonra bir film çekimi için teklif alır ve çekimler için bir süreliğine Hamburg’a taşınır. Artık Almanya’da yaşamak istemeyen anne ve babası arar ve Türkiye’ye dönmek istediklerini söyler. Bu telefon konuşması onu şaşırtır; çünkü ailesinin kendisi için bu kadar değerli olduğunun farkına varmıştır. Ancak yine de kalmaları konusunda bir şey söylemez ve onların kararına saygı duyar.

7. Ana Figürün Kadın Olarak İş Hayatındaki Konumu

Ana figür Seyran, üniversitede hukuk okuyabilmek için Abitur’unu iktisadi ve idari bilimler ile hukuk bölümüne kaydolduğunu daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Gelecekte başkalarına bağımlı olmadan yaşamının ve kendi ayakları üzerinde durmanın hayallerini çok erken yaşta kurar.

Abitur’unu başardıktan sonra ise Kreuzberg’deki “Türk Kadınları Danışma ve Buluşma Merkezi”nde çalışmaya başlar. Burada genelde kadınlara evrak işlerinde yardımcı olmaktadır. Bu Merkeze gelen kadınlar, genelde sorunlarıyla mücadelelerinde eşleri tarafından yalnız bırakılmış ya da şiddete uğramış kadınlardır.

Bu merkezden 30 Eylül 1984'te hukuk eğitimine devam edebilmek için istifa eder. Ayrılmadan önce kendisinin yerine işe alınacak olan danışmana işle ilgili ayrıntıları gösterir.

Merkezdeki son haftasında bir sabah merkezin önünde bir kadının durduğunu görür ve merkezin kilitli kapısını açmak için acele eder. İsmi Neriman olan bir kadının Türkçeye çevrilmesini istediği evrakları vardır ve bunun için yardım almaya gelmiştir. Çalışma arkadaşları Elif ve Filiz de her günkü gibi merkezedirler. Ana figür Neriman'a yardımcı olurken kapıdan bir adam girer ve Leyla isminde bir kadını sorar. Bunun üzerine kendisinin erkek olduğu için içeri giremeyeceği ve kapının önünde bilgi verilebileceği anlatılmaya çalışılır. Bu konuşmaları duyan ana figür kapıdaki adama dışarı çıkmasını ve kapının önünde bilgi alabileceğini, bu merkezde Leyla isminde birinin çalışmadığını söyler. Ancak ceketinin iç cebinden silahını çıkaran adam Neriman ve ana figür Seyran'ı hedef alarak ateş eder. Bu saldırıdan ana figür ağır bir şekilde yaralı olarak hastaneye götürülür. Ancak Neriman bu saldırıda hayatını kaybeder. Vurulduktan sonra aklından geçenleri aşağıdaki cümleleri ile dile getirmiştir.

*Der Grund, warum ich nicht sterben wollte, war ich selbst.
Ich war noch zu jung, ich hatte in meinem Leben noch nicht
genug erlebt, um davon Abschied zu nehmen. Außerdem hatte
ich auf dieser Erde noch einiges zu erledigen. (s. 154)*

Ölmek istemememin sebebi kendimdim. Hayatıma veda edemeyecek kadar az şey yaşamıştım, daha çok gençtim. Ayrıca bu dünyada halledecek başka işlerim de vardı.

Hemen hastaneye koşan ana figürün annesi ve babası kızlarını o halde görmenin üzüntüsünü yaşarlar. Bu olaydan sonra kendisini ailesine karşı suçlu hissetmeye başlar ve onları bu zamana kadar fazlasıyla üzdüğünü dile getirir.

(...) Es tat mir Leid, dass meine Eltern sich meinetwegen so quälen mussten. Sie hatten die letzten Jahre schon so gelitten und nun auch noch dies. Ich war wirklich nicht die Tochter, die sie sich gewünscht hatten. (s. 157)

Annemin ve babamın benim yüzümden acı çekmesi beni gerçekten üzüyordu. Son yıllarda zaten çok üzüldüler, bir de üstüne bu olay yaşanınca... Ben gerçekten olmamı istedikleri kızları değildim.

Olaydan sonra saldırganı bulmak için polislerin sorgulamaları başlar. Ana figüre yöneltilen sorular da hep babasının saldırgan olabileceği yönündedir. Saldırganın babası olmadığını ısrarla söylese de sorgulamayı yapan polis memurları buna bir türlü inanmak istemez ve babasını korktuğu için korumaya çalıştığını iddia ederler.

Bir süre geçtikten sonra ana figürün tespit ettiği saldırgan sorgulanmak üzere gözaltına alınır ve yargı süreci başlar. Bu süre içerisinde saldırganın taraftarı olduğu siyasi kesim, şikâyetini geri alması için kırk bin Mark teklif eder.

Saldırgan, yargılama süreci sonunda delil yetersizliği nedeniyle serbest bırakılır ve sadece para cezasına çarptırılır. Saldırganın hapis cezasına çarptırılmamış olması ve aynı şehirde yaşamaya devam etmesi nedeniyle ana figür Seyran

Kreuzberg'den taşınır. Ancak eserde ana figürün nereye taşındığı belirtilmez.

Yaşadığı bu olaydan sonra vücudunun sol tarafında kısmi felç meydana gelir. Sol kolunu istediği gibi hareket ettiremez ve fizik tedavi görür.

Olaydan sonra eğitimine de ara vermek zorunda kalır. Bu olay ile ana figürün, kadın olarak iş hayatında karşılaştığı zorluklar ve bunlarla nasıl mücadele ettiğini görüyoruz.

Yaşanan bu olaydan sonra anne babası ve kardeşleri ile yakınlaşır ve ilişkileri gün geçtikçe düzelmeye başlar. Daha önce ana figürün annesi ile tanışan Stefan'ı artık neredeyse bütün aile bireyleri tanır ve bir Alman erkek arkadaşı olduğunu kabullenirler.

1987 yılının yazında ana figür artık hukuk öğrenimine devam etmeye karar verir. Artık ağırlarına alışmıştır ve onlarla yaşamayı öğrenir.

Ana figür Seyran, Stefan'dan ayrıldıktan sonra kendi hayatına farklı bir yön vermeye çalışmıştır. Bu süre içerisinde fiziksel olarak kısmen iyileşmiştir. Ancak içinde bulunduğu yalnızlık, çocukluğundan kalan kötü anılar ve başına gelen olayın etkilerini yeni yeni göstermesi üzerine psikolojik olarak rahatsızlanır. Yaklaşık üç ay bir klinikte tedavi görür. Ancak yaşadıklarını kabullendikten ve bu olaylarla kendi içerisinde barıştıktan sonra kendini daha iyi hissetmeye başlar. Bu arada öğrenimine tekrar ara vermek zorunda kalan ana figür, ancak 1990 yılında tekrar öğrenimine

kaldığı yerden devam edebilmiştir.

Mezuniyetinden sonra hayalinde sadece kadın avukatların çalışacağı bir büro vardır. Hayalini gerçekleştirebilmek için Berlin’de dört kadın avukatın çalıştığı bir büro kurar. Ancak altı ay sonra aralarında çıkan anlaşmazlıklar sebebiyle yollarını ayırmak durumunda kalırlar. Bundan sonra iki Türk kadın avukat ile tanışır ve yoluna onlarla devam etmeye karar verir.

8. Uyum Sorunu

1961’de imzalanan İşgücü Anlaşması’yla Almanya’ya giden Türklerin uyum-uyumsuzluk tartışmaları günümüze kadar gelmiştir. Hala Türklerin Almanya’ya uyum sorunları konusundaki tartışmalar hem siyasi çevrelerde hem de Alman toplumunda sürmektedir. Öncelikle, uyum kavramının tanımına bakmamız gerekir. Bu nedenle bazı tanım ve yaklaşımlara değinmek istiyoruz.

Gülay Toksöz, “Uluslararası Emek Göçü” isimli kitabında Stalker’in uyumla ilgili şu tanımına yer vermiştir:

Entegrasyon bir toplumda var olan değişik etnik ve sosyal grupların o ülkede mevcut tüm olanaklara eşit erişimi ve aralarında sürtüşme olmaksızın uyumlu bir yaşam sürmesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak sınıf, etnisite, cinsiyet temelinde bölünmüş günümüz toplumlarında dezavantajlı konumda olan ve toplumsal olanaklardan eşit yararlanamayan birçok grup vardır. Göçmenlerin yanı sıra kadınlar, özürlüler,

*yaşam döngüsünün gençlik ve yaşlılık aşamasında bulunanlar bu gruplar arasında sayılabilir. Ancak göçmenler genç, yaşlı, kadın söz konusu grupları kendi içlerinde barındırmalarının ötesinde etnik köken, ırk ya da kültürel farklılıklardan ötürü ek ayrımcılıklara uğrarlar.*⁸⁴

Yine Gülay Toksöz, aynı kitabında uyum, asimilasyon ve çokkültürlülüğü birbirinden ayırmak için şunları yazmıştır:

*Entegrasyon içeriği itibariyle gevşek bir kavram olup, kimi zaman asimilasyonu kimi zaman çokkültürlülüğü kastetmek için kullanılabilir. Asimilasyon göçmenlerin toplum içinde dağıtılması, özümsemi ve sonunda göç alan toplumlardan ayırt edilemez hale gelmesidir. Çokkültürlülük ise etnik veya diğer farklılıkların tolere edilmesi veya desteklenmesine bağlı olarak farklı kimliklere sahip grupların heterojen ama istikrarlı bir toplumda bir arada yaşamalarıdır.*⁸⁵

Günther Beckstein da uyumdan bahsederken Necla Kelek'in uyumla ilgili yaptığı "Uyum, yaşadığım ülkeyi kendi ülkem olarak kabul etmek ve kendimi ülkeyle ve değerleriyle özdeşleştirmek anlamına gelir." tanımını kullanır ve kendisi de bu tanıma benimser.⁸⁶

Yüksel Pazarkaya, Varlık Dergisi'ndeki yazısında uyumu aşağıdaki cümleleri ile tanımlar:

⁸⁴ Bkz. Toksöz, Gülay, Uluslararası Emek Göçü, İstanbul, 2006, s. 36,37

⁸⁵ Bkz. Toksöz, Gülay, A.g.e., s. 37

⁸⁶ Bkz. Beckstein, Günther, Bavyera Örneğinde Entegrasyon ve Göç, *Almanya ve Türkiye'de Entegrasyon ve Dinlerarası Diyalog – Örnekler ve Sorunlar*, s. 25, Konrad Adenauer-Stiftung Yayını, Ankara, 2009

*Uyum (entegrasyon), bütün hak ve görevleri üstlenen katılımdır. Bunun için artık halkları, toplulukları, mezhepleri siyasi hesaplarla birbirine düşürmekten vazgeçmelidir. Fırsat eşitliği, okul ve meslek eğitiminde, iş yaşamında fırsat eşitliğini sağlamak için gerekli özendirme ve yatırımlar, toplumsal yaşama katılma ve ondan pay alma anlamındaki uyum/entegrasyon için en uygun, aslında tek yoldur.*⁸⁷

Almanya'daki Türklerin karşılaştığı önyargılarla ilgili yaptığı anket çalışmasında Birsen Şahin, bunları şu şekilde sıralar: Dil, dini inançları konusunda yaptıkları ritüeller, eğitim, iş hayatında Almanlara rakip olmaları, havaalanlarında ve konsolosluklarda karşılaştıkları ön yargılar.⁸⁸

Yazar Ateş, bir Alman gazetesinde çıkan yazısında şu sözleri dile getirir. “Integration funktioniert nur miteinander”⁸⁹ (Uyum sadece karşılıklı olursa gerçekleşebilir.)

Yine yazar Ateş, “Der Multikulti-Irrtum”⁹⁰ isimli eserinde Almanların Türklerin Almanya’da kalıcı olarak yaşadığı gerçeğini kabullenmedikleri için birçok Türk’ün, yaşadıkları ülkeyi vatanları olarak göremediklerini vurgular.

Für viele Deutschtürken bleibt die Türkei ihre Heimat. Ich kann die Gründe dafür verstehen. Sie sagen, die Deutschen wollten uns nie, Deutschland hat uns nie wirklich

⁸⁷ Bkz. Pazarkaya, Yüksel, , Birakılan İzler Geri Gitmez: Göç Sürecinde Elli Yıl, *Varlık Dergisi*, s.13, Ekim 2011

⁸⁸ Bkz. Şahin Birsen, A.g.e., s. 208

⁸⁹ Bkz. Süddeutsche Zeitung, 24.11.2004. S.2

⁹⁰ Bu eser henüz Türkçe’ye çevrilmediğinden eserden yapılan tüm alıntılar tarafımızdan çevrilmiştir.. Ateş, Seyran, *Der Multikulti-Irrtum*, München, Berlin, 2009

*angenommen. Keine wirkliche Heimat zu haben, das ist meines Erachtens sehr ungesund.*⁹¹

Almanyalı birçok Türk, hala Türkiye'yi vatan olarak görmektedir. Bunun sebeplerini anlayabiliyorum. Onlar, Almanlar bizi hiçbir zaman istemedi, Almanya bizi hiçbir zaman gerçek anlamda kabul etmedi, diyorlar. İnsanın bir vatanının olmaması bence çok sağlıksız bir durumdur.

Bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi Almanya, göçmen gruplarının en kalabalığını oluşturan Türkleri hala gerçek anlamda kabullenmiş değildir. Bu da oradaki Türklerin uyum konusunda birçok zorluk yaşamasına sebep olmaktadır.

Bu tanımlar ve söylenmek istenen genelde Almanya'daki Türklerin ya da uyum sağlaması beklenen toplumun ne yapması gerektiği ile ilgilidir. Almanların yabancılardan bekledikleri uyum gerçekleşmediğinde yabancı düşmanlığı ortaya çıkmaktadır. Almanlar ülkedeki diğer yabancılardan içinde en büyük çoğunluğu oluşturan ve uyum sağlayamadıklarını düşündükleri Türkler için olumsuz düşünceler içerisindeyler. Türklerin kısmen başarılı olduğu ve uyum sürecinin bir parçası olan dil öğrenme, Almanların ön yargılarını pekiştirmektedir. Bu sorun, incelediğimiz eserde ana figürün başına da gelmektedir. Eserde, annesinin doktoru ile ana figür Seyran arasındaki konuşma, yazarın eleştirel-hicvedici üslubuna güzel bir örnektir.

'Guten Tag. Darf ich Sie kurz stören? Ich bin die Tochter von Frau Hatun Ateş. Ich wüsste gern, was sie hat und wie sie behandelt werden muss.'

⁹¹ Bkz. Ateş, Seyran, Der Multikulti-Irrtum, München, Berlin, 2009, s. 8

Er schaute mich irritiert an und schwieg. Nach einer unerwartet langen Stille sagte er: 'Wie soll ich das erklären?' und schaute sehr verzweifelt. 'Du verstehen? Kinderkiste. Wo Kinder gemacht werden.' (...)
'Was meinen Sie? Meinen Sie die Gebärmutter, den Uterus? Hat meine Mutter etwas an der Gebärmutter?'
(...)Langsam wurde ich sauer und sagte: 'Sie können ruhig Deutsch mit mir sprechen. Ich verstehe Sie sehr gut. Ich habe Sie doch gerade in fließendem Deutsch angesprochen. Warum reden Sie so komisch mit mir?' (s. 211,212)

‘İyi günler. Bana biraz vakit ayırır mısınız? Ben Hatun Ateş’in kızıyım. Annemin neyi olduğunu ve nasıl tedavi edilmesi gerektiğini öğrenmek isterim.’
Bana etkilenmiş bir şekilde baktı ve sustu. Tahmin edilemeyecek kadar uzun bir sessizliğin ardından ‘Bunu nasıl anlatayım’ dedi ve çok tedirgin bir şekilde bana baktı. ‘Sen anlıyor çocuk kutusu. Orada yapmak çocuk?’ (...)
‘Ne söylemek istiyorsunuz? Rahimden mi bahsediyorsunuz, yani Uterus mu? Annemin rahminde bir rahatsızlık mı var?’
Artık sinirlenmeye başlamıştım ve ‘Benimle rahatça Almanca konuşabilirsiniz. Sizi çok iyi anlıyorum. Az önce sizinle akıcı bir Almanca ile konuştum ya. Neden benimle böyle konuşuyordunuz?’

Görüldüğü üzere ana figür Seyran’ın, annesinin doktoruyla akıcı bir Almanca ile konuşmasına rağmen doktor, aklındaki Türk algısı ve önyargı sebebiyle ana figürün Almancayı iyi bilmediğini ve bu sebeple onun seviyesine inerek konuşması gerektiğini düşünür. Ancak onun akıcı Almancası karşısında şaşkınlığını da gizleyemez.

Türklerin Almanya'ya göç etmesinin üzerinden elli yılı aşkın bir sürenin geçmiş olmasına rağmen Almanya'da bir arada yaşayan bu iki toplum arasında hala uyum sorunlarının tartışılmasını yazar Ateş, aşağıdaki düşünceleri ile dile getirir.

Das deutsch-türkische Miteinander ist geprägt von gegenseitiger Intoleranz und Ignoranz für die jeweils andere Kultur. Unsere Aufgabe ist es, die Verständigung zu fördern, indem wir überzeugend vermitteln, dass kulturelle Vielfalt eine Bereicherung ist. (...)(s. 217)

Almanların ve Türklerin birlikteliği, karşı kültüre olan hoşgörüsüzlük ve o kültürü yeterince tanımamanın etkisi altında kalmıştır. Bizim görevimiz, çokkültürlülüğün bir zenginlik olduğunu anlatarak karşılıklı anlaşmayı sağlamaktır. (...)

Uyumun tanımını yaptıktan ve yazarın uyumla ilgili düşüncelerine de göz attıktan sonra ana figürün Alman toplumuna uyum sağladığını söyleyebiliriz.

Ana figür kendini Almanya'ya ait hissettiğini belirtmektedir. Aşağıdaki cümleleri ile de her iki kültürden nasıl etkilendiği konusunda bize bilgi verir.

Ich spreche, empfinde, denke und träume in zwei Sprachen und bin geprägt von zwei Kulturen, die sich ergänzen, ähneln aber auch widersprechen.(...)

(...) Dieses Hin und Her zwischen den Kulturen ist keine Zerrissenheit, es bringt uns nicht in ständige Konflikte, sondern bereichert unser Leben. (s. 250)

İki dilde konuşuyorum, algılıyorum, düşünüyorum ve rüya görüyorum ve birbirini tamamlayan, birbirine benzeyen ama aynı zamanda birbiriyle çatışan iki kültürden etkilendim.(...)
(...) Kùltürler arasındaki bu gelgit bir parçalanmışlık değil, bizi sürekli bir çatışmanın içine de sokmuyor, aksine hayatımızı zenginleştiriyor.

III. Sonuç

1. Genel Değerlendirme

Bu çalışmaya konu olan yazar Seyran Ateş ve “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin.” adlı eseri ile ilgili genel bilgileri çalışmanın giriş bölümünde ele aldık. Bu bölümde yazarın hayatı ve eserlerinden bahsettik. Ana çalışmamıza başlamadan önce eserin özetini, çalışmaya ışık tutması açısından yine bu bölümde vermeyi uygun gördük. Yazar Seyran Ateş ve ana figür Seyran’ın örtüştüğünü de gösterebilmek ve vurgulayabilmek için yazarın hayatını ve eserin özetini aynı bölüm altında sıralamayı yararlı gördük.

Yazarın kadın bakış açısı ile yazmış olması, eser içerisinde bulunan toplumsal, ekonomik, tarihsel ve kadın haklarını vurgulayan öğeler nedeniyle bu çalışmayı oluştururken disiplinlerarası bir yaklaşım izleyerek çözümlemelerde bulunduk.

Eserdeki ana figürle ilgili çözümlemelere başlamadan önce yazarın bugünkü kimliğinin ve eserinin oluşumunda temel çıkış noktası olan göçle ilgili ayrıntılı bilgiler vererek çözümlemelerimizi yaptığımız alıntılarla desteklemesini sağladık.

Burada yazarın ailesinin 30 Ekim 1961’de Türkiye ile Almanya arasında imzalanan Ankara Anlaşması sonrasında Almanya’ya gitmesi ve yazarın orada doğmasa bile çok küçük yaştan itibaren hayatının geri kalanını orada devam ettirmesi bize göçle ilgili ayrıntılı bilgiler vermeyi zorunlu kılmıştır.

Göçün başlamasının üzerinden çok zaman geçmeden Almanya’da işçi olan Türkler, önceleri edebi değeri yüksek olmayan ve genel olarak gurbet, vatan özlemi ve karşılaştıkları zorlukları anlatan eserler vermişler ve böylece Almanya’da Türk kökrnlı yazarların meydana getirdiği yeni bir edebiyat doğmuştur. Bu edebiyat belli aşamalardan geçerek hem edebi hem de ele aldığı konular açısından yıllar içerisinde farklılıklar göstermiştir. Bu gelişim ve değişimin her aşamasında, bize göre bu yeni edebiyat ürünlerini sınıflandırma çabasıdan, farklı isimlerle nitelendirilmiştir. Ama günümüzde göçmen kökenli olup ya da Almanya’da doğmuş ve annesi babası Türk olan ve Almanya’da Almanca eserler veren yazarlar da eserlerinde göç, kültürlerarasılık ya da uyum gibi sorunları ele almamalarına rağmen hala bu edebiyat altında değerlendirilmektedirler.

Eserde kullanılan anlatım teknikleri, yazarın eseri kadın bakış açısı ile kaleme almış olması açısından önem taşımaktadır. Yazar eseri, ben-anlatıcı olarak ve ben anlatım konumu ile yazmıştır. Bakış açısı olarak ise iç bakış açısını tercih etmiştir. Yazarın eserdeki diğer karakterlerin iç dünyalarına, düşüncelerine hâkim olması bunun bir sonucu olarak karşımıza çıkar.

Anlatım tutumu açısından bakıldığında yazarın, ailesi ile birlikte yaşadıklarını anlatırken eleştirel olduğu kadar bazı kısımlarında mesafeli bir tutum sergilediği görülmektedir. Eser yorumlandığında yazarın bu tutumunun nedeni, ailesinin onun için planladığı hayat ile kendi arzuladığı hayat tarzının birbirinden çok farklı olmasıdır. Ailesinin baskıcı tutumuna rağmen ana figür Seyran, arkadaşları gibi “normal” bir hayat sürmek istemektedir. Yazar Ateş, başından geçenleri, eserdeki

anlatım zamanı ve anlatılan zaman açısından bakıldığında zaman daraltması kullanarak kurgulamıştır. Eserde kesin bir şekilde ifade edilmemiş olsa da olay örgüsü incelendiğinde üç kuşak hakkında bilgi verdiği görülmektedir.

Ana figür, ailesi tarafından baskı gören iki dünya arasında gelgitler yaşayan ve iki kültür arasında kalmışlığa bir örnektir. Okula gidip gelmek dışında dışarı çıkmasının yasaklanması, geleneksel Türk kızı gibi yetiştirilmek istenmesi ve ileride iyi bir kismetle evlendirilip kocasına ve misafirlerine iyi hizmet etmesinin aşılması gibi baskıcı tutumlar onu ailesinden uzaklaşp, kendi ayakları üzerinde hayatını devam ettirmeye zorlamıştır. Bu yüzden henüz on sekiz yaşına bile girmeden evden ayrılmaya karar vermiştir. Eserde, ana figür Seyran'ın aile içerisindeki konumunu çözümlerken, ailesi tarafından baskı görmemiş olmayı yani evden ayrılmak zorunda kalmamış olmayı istediği çıkarılabilmektedir. Bunun nedeni, ana figür Seyran'ın eserin başından itibaren erkek kardeşleriyle kıyaslandığında ayrımcılığa maruz kalmasıdır.

Ailesiyle yaşadığı sorunların eğitim hayatına yansıdığı görülmektedir. İlkokulda başarılı bir öğrenci olan Seyran, ailesinden uzaklaşabilmek ve okulda arkadaşları ile daha fazla zaman geçirebilmek için ilkokuldan sonra Gymnasium'a gidebilecek durumdayken, sadece okul saatleri daha uzun olduğu için Gesamtschule'ye gitmeyi tercih etmesi onun bu yaşlarda ailesinden ne denli uzak olduğunu göstermektedir. Evinin dışında sürdürdüğü hayatı, hep hayalini kurduğu hayattır. İki dünya arasında yapacağı seçimin ilk belirtileri yaptığı okul seçiminden anlaşılmaktadır. hem başarılı hem de özgür olmak isteyen ana figür, ilkokuldan sonra

başarısına katkıda bulunacak Gymnasium’u değil, daha özgür olabileceği Gesamtschule’yi seçmiştir. Görüldüğü gibi Seyran, tüm olumsuz gelişmelere rağmen hayata tutunabilmek adına savaş vermiş ve Abitur’unu çok iyi bir derece tamamladıktan sonra 1983 yılında hukuk fakültesine kaydolarak ancak 1997 yılında bu fakülteden mezun olmuştur.

Eser kadın erkek ilişkisi bakımından incelendiğinde Seyran’ın ilk gönül ilişkisinin ailesinden uzaklaşma sürecinde oluştuğu görülmektedir. Stefan adındaki rehber öğretmeni ile yıllarca aşk yaşayan ve hayatında önemli yeri olan kişi hakkında olumsuz hiçbir şey belirtmemektedir. Hatta onunla olan ilişkisini uzunca anlatmaktadır. Ailesinden göremediği saygı ve sevgiyi Stefan’da bulduğunu düşünen Seyran onu aynı zamanda bir liman olarak görmektedir.

“Türk Kadınları Danışma ve Buluşma Merkezi”nde çalışırken uğradığı saldırı sonrasında uzun süre üniversite eğitime ara vermek durumunda kalan Seyran, ancak uzun yıllar sonunda eğitimini tamamlayabilmiş ve üniversiteden mezun olduktan sonra kadın avukatlar ile birlikte bir büro açmıştır. Burada sadece kadın müvekkillerin davalarına bakmış ve kadın hakları için çalışmıştır.

Ana figür Seyran, karşılaştığı tüm zorluklara ve ailesinin geleneksel Türk kızı beklentisi ile bu yöndeki baskılarına rağmen Alman toplumuna uyum sağlamayı başarmıştır. Ailesinden genç yaşta ayrılmış olması onun Alman toplumu içerisinde bir Alman gibi yaşamasına yol açmış ve bu da kendisini o topluma ait hissetmesini kolaylaştırmıştır. Eserde yaptığımız çözümlemelerden Seyran’ın uyum konusundaki

düşüncelerini kendi hayatında uygulayabildiğini görmekteyiz.

Yazar Ateş bu eseriyle, Türk kültüründen kopmadan ve kimliğini reddetmeden, ama Alman toplumu ile de uyumlu bir şekilde, kadın olarak karşılaştığı tüm zorluklara rağmen Almanya’da iki kültürlü bir hayatın mümkün olduğunu göstermektedir. Her iki kültürden etkilenmiş ancak kendisini Almanya’ya ait hissetmektedir.

2. Kaynakça

- Abadan-Unat Nermin, Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul, 2002
- Abadan-Unat, Nermin, Kemiksiz, Neşe, “Türk Dış Göçü, 1960–1984”: yorumlu bibliyografya, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Türkiye Araştırmaları Merkezi, Bonn, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1986
- Abadan – Unat N., “Turkey: Late Entrant into Europe’s Work Force”, Kubat, D. Ed. The Politics of Migration Policies, New York, 1993
- Aker, Ahmet, İşçi Göçü: Nisan 1970 ile Nisan 1971 arasında Almanya’ya giden Türk işçileri üzerinde sosyo-ekonomik bir örnekleme araştırması, Sander Yayınları, 1972
- Akman, Vedat, Küresel Göç Hikayerleri, İstanbul, 2007
- Altındal Aytunç, Türkiye’de Kadın, İstanbul, 2004
- Arendt Walter, Aktionsprogramm für Ausländerbeschäftigung, BULLETIN, Presse und Informationsamt, Bonn, 1973, no. 70
- Armaoğlu, Fahir H., Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991
- Aslandaş, Alper Sedat; Bıçakçı Baskın, Popüler Siyasi Deyimler Sözlüğü, İstanbul, 1995
- Ateş, Seyran, Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin, Berlin, 2008
- Ateş, Seyran, Der Multikulti-Irrtum, München, Berlin, 2009

- Ausländischer Arbeitnehmer Erfahrungsbericht 1963, sayı 2, ANBA, Nürnberg, 1964
- Aytaç, Gürsel, Almanya’da Türk Edebiyatı, Edebiyat Yazıları II, Gündoğan Yayınları, 1991
- Bağcı, Hüseyin, Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar, ODTÜ Geliştirme Vakfı, 2001
- Baron, Udo, Die Todesopfer an der Berliner Mauer 1961–1989: Ein biographisches Handbuch, Berlin, 2009
- Bavar, A. Mansour, Aspekte der deutschsprachigen Migrationsliteratur, Die Darstellung der Einheimischen bei Alev Tekinay und Rafik Schami, München, 2004
- Bebel, August, Kadın ve Sosyalizm, Ankara, 1980
- Beckstein, Günther, (2009), Bavyera Örneğinde Entegrasyon ve Göç, *Almanya ve Türkiye’de Entegrasyon ve Dinlerarası Diyalog – Örnekler ve Sorunlar*, s. 25, Ankara, Konrad Adenauer-Stiftung Yayını
- Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, 64–67 sayılar, İstanbul, 1990
- Bengi Hüsnü, Milli Koruma Kanun ve Kararları, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1945
- Blaschke J., “Islam und Politik unter türkischen Arbeitsmigranten”, *Jahrbuch zur Geschichte und Gesellschaft des Vorderen und Mittleren Osten*, Expres, Berlin, 1984
- Bocker A., The impact of host society Institutions on the Integration of Turkish Immigrants in Germany and Netherlands, Conference on the Integration of Immigrants from Turkey in Austria, Germany and Holland, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, February 27 – 28, 2004

- Bode, Christoph, Der Roman: eine Einführung, Utb Verlag, 2005
- Boratav, Korkut, Türkiye İktisat tarihi, 1908–2007, Ankara, 2008
- Brockmann, Ann-Kristin, Leben Zwischen Zwei Welten, Studienarbeit, Germany, 2008
- Chiellino Carmine, Interkulturelle Literatur in Deutschland, Stuttgart, 2007
- Clauß, Sebastian, Der Bau der Berliner Mauer im August 1961, Norderstedt, 2006
- Daffa, Agni, Frauenbilder in den Romanen "Stine" und "Mathilde Möhring": Untersuchungen zu Fontane, Peter Lang GMBH, Frankfurt, am Main, 1998
- Dinan, Desmond, Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Cilt 1-2, İstanbul, 2005
- Doyuran-Kartal B, “Soziologische Aspekte zur Situation türkischer Migranten in der Bundesrepublik Deutschland” içinde: Batı Avrupa’da Türk Dış Göç Sürecinin Güncel Boyutları, Anadolu Üniversitesi Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Sorunlarını Araştırma Merkezi Yayınları No:02, s.161-174., 2006
- Durmuş, Ayten, Geleneksel ve Modern Hurafeler Kışkacında Kadın, İstanbul, 2008
- Dyck, Joachim; Haenicke, Diether H., University Governance and Humanistic Scholarship: Studies, Germany, 2002
- Eidukeviciene Rūta, Jenseits des Geschlechterkampfes, Märtenbach, 2003
- Essinger, H. ve Hellmich, A., ed., *Ausländerkinder im Konflikt*, Athenäum, Königstein, 1981
- Faderl, Florian, Sozialgeschichte Ein Arbeitsheft für Die Schule Infoblatt, Wiesbaden, 2012
- Felbick, Dieter, Schlagwörter der Nachkriegszeit 1945–1949, Berlin, 2003

- Feyzioğlu, Yücel, Almanya'ya Nasıl Geldik, İstanbul, 2004–5
- Fingerhut, Christian, Die OPEC-Geschichte, Funktionsweise und Auswirkungen auf die Erdöl importierenden Länder, Norderstedt, 2006
- Gelenekler ve Çağdaşlaşma Arasında Türk Kadını, V. Türk Alman Gazetecileri Semineri, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul, 1989
- Gerdes J., We are all 'Republican' Now: the Politics of dual citizenship in Germany, (in) *Dual Citizenship in Europe – From Nationhood to Societal Integration* (ed. Thomas Faist), Ashgate Publishing, England, 2007
- Gitmez, Ali. S., Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler “beklentiler-gerçekleşenler”, Alan Yayınları, 1983
- Gökdere Ahmet Y., Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri, Türkiye İş Bankası Yay., 1978, s. 275
- Gökmen, Oğuz, Federal Almanya Ve Türk İşçileri, Ankara, 1972
- Göktürk, Deniz, Gramling, David, Kaes, Anton, Germany in transit: nation and migration, 1955–2005, University of California Press, 2007
- Gönlübol Mehmet, Ülmen Haluk, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919–1965), Ankara, 1969
- Groenendijk K. and Heijs E., Immigration Immigrants and Nationality Law in the Netherlands, (In) *Towards a European nationality: citizenship, immigration and nationality law in the EU*, edit. R. Hahnsen and P. Weil, Basingstoke, Palgrave, 2001
- Günalp Haldun, Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri, Ankara, 1983
- Güngör, Bahar, Almanların Türk Korkusu, İstanbul, 2005

Hart B., The end of Multiculturalism: The End of Dual Citizenship? Political and Public Debates on Dual Citizenship in the Netherland (1980 – 2004), (In) *Dual Citizinship in Europe – From Nationhood to Societal Integration* (ed. Thomas Faist), Ashgate Publishing, England, 2007

Hermes, Eberhard, Abiturwissen Grundbegriffe der Literatur von A bis Z, Stuttgart, 1999

İlkkaracan İpek, İlkkaracan Pınar, "1990'lar Türkiye'si'nde Kadın ve Göç", 75 Yılda Köylerden Şehirlere, ed.Oya Köymen, 1998, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul

İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-1, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2007

Karakaşoğlu, Yasemin, Migration und Emanzipation. Türkische Frauen in Nordrhein-Westfalen, herausgegeben vom Zentrum für Türkeistudien, Opladen, 1995

Karakuş Mahmut – Kuruyazıcı Nilüfer, Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler, Ankara, 2001

Karakuş, Mahmut, Interkulturelle Konstellationen, Deutsch-Türkische Begegnungen in Deutschsprachigen Romanen der Gegenwart, Würzburg, 2006

Kaya, Ayhan, Berlin'deki Küçük İstanbul, İstanbul, 2000

Klemm, Klaus; van Ackeren, Isabell, Entstehung, Struktur und Steuerung des deutschen Schulsystems: Eine Einführung, Wiesbaden, 2011

Koç Yıldırım, *Berlin Duvarı ve Almanya'daki İşçilerimiz*, Aydınlık Gazetesi, 27

Ağustos 2011

Lahn, Silke; Meister, Jan Christoph, Einführung in die Erzähltextanalyse, Stuttgart,
2008

Martinez, Matias, Scheffel, Michael, Einführung in die Erzähltheorie, München,
2009

Möller, Jan, Türken in Deutschland-Eine Parallelgesellschaft?, Studienarbeit,
Germany, 2005

Mumcu Ahmet, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I-II, Anadolu Üniversitesi, 2009

O'Brien, Peter, *Beyond the Swastika*, Routledge, Londra+New York, 1996

Oğuzhan Özlem, Die Lüge zerfrisst meine Identität. Türkische Mädchen mit
Migrationshintergrund in der MigrantInnenliteratur,
Diplomarbeit, Universität Wien, 2010

Oral, Zeynep, Kadın Olmak, İstanbul, 2010

Ozankaya, Özer, Sosyoloji, Ankara, 1999

Özdamar Habibe, Dinçer Bahadır, Yegin Mehmet, Mülakatlarla Türk Dış Politikası,
Ankara, 2009

Özer Mustafa, Türkiye Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
Yayını No: 836, Eskişehir, 2004

Özkan, M. Selçuk; Temizer, Abidin, İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de
Karaborsacılık, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,
Volume 2 / 9, Güz-2009

Özpolat Mustafa, Bütün Değişiklikleri ile Birlikte Milli Koruma Kanunu: Şerh ve
Tatbikatı, 1945

- Pazarkaya, Yüksel, Birakılan İzler Geri Gitmez: Göç Sürecinde Elli Yıl, *Varlık Dergisi*, s.13, Ekim 2011
- Qualitz, Gesine, Migration als Emanzipation, Germany, 2010
- Riemann, Wolfgang, Das Deutschlandbild in der modernen türkischen Literatur, Wiesbaden, 1983
- Rist, R.C., *Guestworkers in Germany: The Prospect for Pluralism*, Praeger, New York, 1978
- Rösch, Heidi, Migrationsliteratur im interkulturellen Kontext, Eine didaktische Studie zur Literatur von Aras Ören, Aysel Özakın, Franco Biondi und Rafik Schami, Frankfurt, 1992
- Sim, Stuart, Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü, Ankara, 2006
- Spörl, Uwe, Basislexikon Literaturwissenschaft, Paderborn, 2004
- Stanzel, Franz K., Theorie des Erzählens, Göttingen, 1995
- Statistisches Bundesamt, Statistisches Jahrbuch 1995, Metzler + Poeschel, Bonn
- Stratthaus Bernd, Was heißt “interkulturelle Literatur”?, Dissertationsarbeit, Universität Duisburg – Essen, 2005
- Suğur Serap ve diğerleri, Toplumsal Yaşamda Kadın, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını no:884, Eskişehir
- Süddeutsche Zeitung, 24.11.2004
- Şahin Birsen, Almanya’daki Türkler, Ankara, Nisan 2010
- Şen Faruk v.d, Avrupa Birliği ve Almanya’da Türk Girişimcilerin Ekonomik Gücü, TAM, Essen, 2007
- Şen, Faruk, Leben Zwischen 2 Kulturen, München, 1994

- Şen, Faruk, Goldberg, Andreas, Türken in Deutschland: Leben zwischen zwei Kulturen, Beck, 1994
- Şen Faruk, Erichsen Regine, Hinwendung zur Selbstständigkeit bei “Gastarbeiter”n mit besonderer Berücksichtigung von Türken, ILO, Cenevre, 1987
- Tayanç, Füsün, Tayanç, Tunç, Dünyada ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın, Ankara, 1977
- Teber Serol, Göçmenlik Yaşantısı ve Kişilik Değişimi, Ortadoğu, 1993
- Tekeli, İlhan, Göç ve Ötesi, Tarih Vakfı Yayınları, 2008
- Tekin Uğur, (Ekim 2007), Avrupa’ya Göç ve Türkiye, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 37
- Tepebaşılı, Fatih, Selcuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *Stanzel ve Romanda Anlatım Konumu*, 2008/20, s. 381-396
- Text+Kritik, Literatur und Migration, IX/6, München, 2006
- Tezcan Mahmut, V. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri Cilt XV, (Gelenek- Görenek, Örf-Adet, Giyim-Kuşam), *Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü - Bugünü, Geleceği(Sosyo - Kültürel Açidan)*, Ankara, 2005
- Tezel, Yahya Sezai, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Yurt Yayınevi, 1982
- Toğrol, Beğlan, 112 Yıllık Göç: 1878-1989:1989 yazındaki 3 aylık göçün tarihi perspektif içinde psikolojik incelenmesi, Anadolu ve Rumeli’de gerçekleştirilen Ulusal ve yerel kongreler ve kongre kentleri bibliyografyası, 5. cilt, 63. cilt/TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2007

- Toker, Metin, Demokrasimizin İsmet Paşalı yılları, 1944–1973: Demokrasiden Darbeye 1957–1960, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992
- Toksöz, Gülay, Uluslararası Emek Göçü, İstanbul, 2006
- Topaloğlu, Bekir, İslam’da Kadın, İstanbul, 1997
- Tuna, Orhan, Türkiye’den Federal Almanya’ya İşgücü Akımı ve Meseleleri, İstanbul, 1966
- Türkei-Jahrbuch des Zentrums für Türkeistudien 2000/2001
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1961
- Ulutaş, Serpil, Integration junger türkischer Frauen: das Leben zwischen zwei Kulturen, Verlag Dr. Müller, 2007
- Uras, T. Güngör, Bak, Ben Sana Anlatayım, İstanbul, 2010
- Uslu, Salim, Cassina, Giacomina, Türkiye’den Avrupa’ya Göç, Ankara, 1999
- Viedebant Klaus ve diğerleri, Tatsachen über Deutschland, Germany, 2005
- Wahrig, Deutsches Wörterbuch, Gütersloh, 1978
- Wahrig, Illustriertes Wörterbuch, München, 2004
- Weidner Sven, Was ist Interkulturelle Kommunikation? Eine Annäherung an den Begriff, und Ausdrucksformen interkultureller Kommunikation, Studienarbeit im Rahmen des Seminars “Interkulturelle Kommunikation” Universität der Künste zu Berlin, 2006
- Wichterich, Christa, Çev. Tayanç, Füsün, Tayanç, Tunç, Küreselleş(tiril)en Kadın: eşitsizliğin geleceğinden raporlar, Türk sosyal Bilimler Dergisi, 2004

Wierlacher Alois, Bogner Andrea, Handbuch interkulturelle Germanistik, Stuttgart, 2003

Wimmer, Norbert; Mler, Thomas, Wirtschaftsrecht, International-Europäisch-National, Avusturya, 2007

Wolfrum, Edgar, Die Mauer, München, 2009

Yaa Memduh, Cumhuriyet Dnemi Türkiye Ekonomisi, 1923 – 1978, Akbank Yayınları, 1980

Yıldıırımglu Hakan, *ULUSLARARASI EMEK GOCU*“Almanya’ya Turk Emek Gocu”, Kamu-İ, C:8, S: 1/2005

"Zur Reform der Auslnderpolitik", Theorie und Praxis der Sozialen Arbeit, zel Sayı, Nisan 1973

37. Bundesparteitag der Christlich Demokratischen Union Deutschlands: Niederschrift, Union, Bonn, 1989

Web Kaynakları:

AB Haber ve Politika Portalı, son ziyaret tarihi 05.12.2012
(<http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/almanyada-3-trk-kadn-bakan-berlinde-dilek-kolat-022739>)

Almanya için Almanya Bülteni, son ziyaret tarihi 14.11.2012
(<http://www.almanyabulteni.de/arif-senturk/yesillik-olsun-diye-mi>)

Aygül zkan, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.aygueloezkan.de/aktuelles/>)

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, Einbürgerung, son ziyaret tarihi
14.11.2012

(<http://www.bamf.de/DE/Einbuengerung/einbuengerung-node.html>)

Der Tagesspiegel 05.09.2006, Wichtig für die Integration muslimischer Frauen, son
ziyaret tarihi 14.11.2012

(<http://www.tagesspiegel.de/berlin/wichtig-fuer-die-integration-muslimischer-frauen/748152.html>)

Der Tagesspiegel 06.09.2007, Frauenrechtlerin Ates arbeitet wieder als Anwältin,
son ziyaret tarihi 14.11.2012

(<http://www.tagesspiegel.de/berlin/polizei-justiz/justiz-frauenrechtlerin-ates-arbeitet-wieder-als-anwaeltin/1035306.html>)

Die Presse 11.06.2011, Seyran Ates: "Ein Menschenrecht, nicht zu glauben", son
ziyaret tarihi 14.11.2012

(http://diepresse.com/home/leben/mensch/669542/Seyran-Ates_Ein-Menschenrecht-nicht-zu-glauben)

Die Zeit, 16.2.2012 Nr. 08, Ade, du mein lieb Heimatland, son ziyaret tarihi
05.12.2012 (<http://www.zeit.de/2012/08/Staatsbuerger>)

Greenpeace Magazin, 200, Sayı 6.03, son ziyaret tarihi 14.11.2012
(<http://www.greenpeace-magazin.de/index.php?id=3283>)

Sabah Avrupa, son ziyaret tarihi 14.11.2012 (<http://www.sabah.de/tr/bilkay-oney-bakan-oldu.html>)

Spiegel Online 09.06.2006 tarihli haber, "Ehrenmorde" in Deutschland, son ziyaret
tarihi 14.11.2012

(<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/anwaeltin-seyran-ates-ich-wollte-nicht-enden-wie-hirsi-ali-a-435261.html>)

Statistisches Bundesamt, (<https://www.destatis.de/DE/Startseite.html>)

(http://www.dieterwunderlich.de/Seyran_Ates.htm) son ziyaret tarihi 05.12.2012

(http://www.meb.gov.tr/belirliGunler/10kasim/inkilaplari/toplumsal/kadin_haklari.htm) son ziyaret tarihi 05.12.2012

(<http://www.elternnetzwerk-nrw.de/pdf/aktionsplan-integration-tuerk.pdf>) son ziyaret
tarihi 05.12.2012

(http://www.mais.nrw.de/08_PDF/003_Integration/001_aktuelles/aktuelles_2010_03_08_Broschuere_tuerkisch.pdf) son ziyaret tarihi 05.12.2012

Türkçe Özet

31 Ekim 1961 yılında Almanya ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Anlaşması'ndan sonra Türkiye'den ilk işçi kabileleri çalışmak için Almanya'ya göç etmeye başlar. Göçün başlamasının üzerinden geçen yarım yüzyıllık süre içerisinde Türk kökenli yazarlar ve şairler de Almanya'da edebiyat alanında ürünlerini vermeye başlayarak Alman edebiyatı içerisinde bir yer edinmeye başladılar.

Bu yazarların 1970'li yıllardaki ilk ürünleri önceleri misafir işçi edebiyatı ya da yabancılar edebiyatı biçiminde adlandırıldı. Zaman içerisinde belirli bir gelişim gösteren Türk kökenli yazarlar göçmen edebiyatı, çok kültürlü edebiyat ve kültürlerarası edebiyatın temsilcileri olarak kabul edilmişlerdir.

Çalışmamıza konu olan Seyran Ateş ve 2003 yılında yayınlanan “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin” adlı otobiyografik eseri de göç olgusunun bir sonucudur. Kadın hakları savunucusu ve avukat olan Seyran Ateş'in bu eserinin ana sorunsalının başkaldırı ve kadının eşit haklara sahip olma mücadelesi olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada eserin ana figürü Seyran'ın Türk ve Alman kültürleri arasında kalmışlığı, başkaldırısı ve eşit haklara sahip olma mücadelesi kadın bakışı açısı ile eserde bunların anlatımında kullanılan modern anlatım tekniklerine örnekler verilerek irdelenmiştir.

İngilizce Özet

After the Ankara Agreement on 31 October 1961, between Turkey and Germany, the first worker convoy immigrated to Germany in order to work. After a half century beyond the emigration authors and poets with Turkish roots started to produce literature in Germany and founded a place within the German literature.

The first works of these authors in the 1970s were at first called as guest worker literature or foreign literature. Turkish rooted authors improved themselves during the time and have been accepted as the presenters of migration literature, multicultural literature and intercultural literature.

The autobiographic Novel “Große Reise ins Feuer. Die Geschichte einer deutschen Türkin” written by Seyran Ateş in 2003 which is the focus of this study is a result of the migration. Seyran Ateş who is a fighter for women rights and a lawyer discusses in her work the fight for revolution and equality of women.

Seyran’s culture conflict between German and Turkish cultures, her struggle and her fight to get equality are examined in this study from the women perspective and in view of the modern narrative techniques that are used in this novel.